

НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ УДФСУ

100

А. О. Мілевська,
Н. В. Лаговська

СПАДКОВЕ ПРАВО

СПАДКОВЕ ПРАВО

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

СЕРІЯ «НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ УДФСУ»

Заснована 2016 року

А. О. Мілевська,
Н. В. Лаговська

СПАДКОВЕ ПРАВО

Практикум

**Ірпінь
2021**

УДК 159.933(075.8)

ББК 88.37я73

М 60

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Університету державної фіскальної служби України
(протокол № 5 від 27 травня 2021 р.)*

Рецензенти:

Рябченко Ю. Ю., д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного права та процесу Університету державної фіскальної служби України;

Ігнатюк О. В., д.ю.н., суддя Київського апеляційного суду

Автори:

Мілевська А. О., к.ю.н, доцент (м. 1 (т. 1), м. 3);

Лаговська Н. В., к.ю.н. (м. 1 (т. 2, т. 3, т. 4), м. 2)

Мілевська А. О.

М 60

Спадкове право: практикум / А. О. Мілевська, Н. В. Лаговська. – Ірпінь : Університет державної фіскальної служби України, 2021. – 160 с. – (Серія «На допомогу студенту УДФСУ» ; т. 95).

ISBN 978-966-337-636-3

Практикум є універсальним виданням, у якому комплексно охоплено найбільш важливі питання врегулювання спадкових правовідносин та структуровано різноманітні практичні завдання для здобувачів. Він складається із запитань для самоконтролю знань, словника юридичних термінів, тестових завдань, ситуаційних задач, творчих завдань, кросвордів, практичних завдань.

Розрахований на здобувачів і викладачів, аспірантів, науковців, широке коло зацікавлених осіб.

УДК 159.9(075.8)

ББК 88.5я73

ISBN 978-966-337-636-3

© Мілевська А. О., Лаговська Н. В., 2021

© Університет ДФС України, 2021

ЗМІСТ

Передмова	4
МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СПАДКОВОГО ПРАВА	6
Тема 1. Загальні положення спадкового права	7
Тема 2. Спадкові правовідносини.....	18
Тема 3. Становлення та розвиток спадкового права України.....	30
Тема 4. Особливості спадкування окремих видів майна та прав.....	43
МОДУЛЬ 2. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ ТА ЗА ЗАКОНОМ	57
Тема 5. Спадкування за заповітом.....	58
Тема 6. Виконання заповіту	70
Тема 7. Спадкування за законом.....	80
МОДУЛЬ 3. НАБУТТЯ СПАДЩИНИ	91
Тема 8. Правове регулювання відкриття спадщини.....	92
Тема 9. Охорона та управління спадковим майном	104
Тема 10. Правове регулювання прийняття спадщини.....	116
Тема 11. Оформлення права на спадщину.....	128
Тема 12. Спадковий договір.....	140
Примірний перелік питань для підсумкового контролю знань	153
Список використаних джерел	156

ПЕРЕДМОВА

Спадкове право є центральною підгалуззю цивільного права, роль якого постійно збільшується у зв'язку з розширенням можливостей населення до міграції. Знання принципів та норм спадкового права дозволяє грамотно здійснювати захист та охорону прав відповідних суб'єктів, орієнтуватись у сучасному стані правового регулювання спадкових відносин, вирішувати проблемні ситуації, оформляти кваліфікаційні документи, надавати кваліфіковану допомогу суб'єктам спадкових відносин, вирішувати актуальні проблеми регламентації таких правовідносин, визначати напрями удосконалення законодавства у сфері спадкового права, досліджувати особливості процедур здійснення права на спадкування (прийняття та відмова від спадщини; особливості відмови від спадщини та неприйняття спадщини) тощо.

Практикум з навчальної дисципліни «Спадкове право» підготовлений відповідно до робочої програми для здобувачів, які навчаються за спеціальністю 081 «Право» і здобувають другий (магістерський) рівень вищої освіти.

Практикум є універсальним виданням, у якому комплексно охоплено найбільш важливі питання врегулювання спадкових правовідносин та структуровано різноманітні практичні завдання для здобувачів. Він складається із запитань для самоконтролю знань, словника юридичних термінів, тестових завдань, ситуаційних задач, творчих завдань, кросвордів, практичних завдань.

Метою практикуму є формування у здобувачів вищої освіти системи науково-теоретичних та практичних знань зі спадкового права, визначення і розуміння його понять, категорій та інститутів, формування практичних умінь і навиків щодо правильного тлумачення та застосування матеріальних і процесуальних норм, що регулюють сферу спадкових правовідносин, а також удосконалення професійної компетенції з вирішення прикладних завдань та складання документів для реалізації і захисту спадкових прав.

Завдання для самоконтролю потребують від здобувачів розгорнутої відповіді, використання теоретичних знань з певної

теми курсу, вміння наводити приклади, аналізувати відповідні правові джерела.

Тестові завдання як форма перевірки знань спрямовані на визначення точності, лаконічності та чіткості під час визначення правильної відповіді на питання. Розв'язуючи тести, необхідно звернути увагу на те, що в тесті може бути тільки одна правильна відповідь.

Під час вирішення практичних завдань потрібно уважно розглянути всі елементи задачі. Логічному і нормативному обґрунтуванню повинен відповідати кожний висновок, зроблений при відповіді. Розв'язуючи задачі, потрібно користуватися нормативно-правовими актами, а також літературними джерелами.

У творчих завданнях здобувачам надаються різні варіанти практичних, пошукових, аналітичних завдань: складання порівняльних таблиць, дослідження зарубіжного досвіду, складання процесуальних документів, написання доповідей, рефератів, есе, аналіз судової практики, моделювання рішень суду. Розгадування кросвордів, пошук слів сприяють розвитку кмітливості, мислення, дозволяють засвоїти знання, забезпечують самонавчання, вчать працювати з літературними джерелами, оскільки питання кросворду вимагають точності та чіткості формулювання понять, змушуючи інтенсивно обмірковувати різні комбінації з використанням отриманих знань. Вирішуючи творчі завдання, здобувач повинен проявити індивідуальний підхід, творчість та креативність.

У практикумі до кожної теми передбачений словник юридичних термінів. Його складено на допомогу здобувачам для кращого засвоєння ними найуживаніших юридичних термінів. Він розкриває зміст основних тематичних наукових понять і правових категорій.

Практикум містить примірний перелік питань зі спадкового права, а також перелік основних нормативно-правових актів та рекомендованих джерел, що може бути використаний здобувачами для виконання завдань і запитань для самоконтролю, під час розв'язання задач, тестів, творчих завдань, кросвордів, а також сприятиме формуванню у них цілісного уявлення про процедуру реалізації спадкових правовідносин.

Запропонований практикум розраховано на здобувачів і викладачів, аспірантів, науковців, широке коло зацікавлених осіб.

МОДУЛЬ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СПАДКОВОГО ПРАВА

ТЕМА 1. Загальні положення спадкового права

ТЕМА 2. Спадкові правовідносини

ТЕМА 3. Становлення та розвиток спадкового права України

ТЕМА 4. Особливості спадкування окремих видів майна та прав

ТЕМА 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ

План

- 1.1. Поняття спадкового права та його система.
- 1.2. Поняття та підстави спадкування. Пріоритет спадкування за заповітом перед спадкуванням за законом.
- 1.3. Правовий статус спадкодавця та спадкоємців.
- 1.4. Поняття спадщини. Об'єкти спадкового правонаступництва.
- 1.5. Усунення від права на спадкування («негідні», «недостойні» спадкоємці).

Питання для самоконтролю

1. Місце спадкового права у системі права.
2. Генезис розвитку спадкового права.
3. Поняття спадкового права.
4. Структура книги VI «Спадкове право» Цивільного кодексу України.
5. Закони, які належать до цивільного законодавства, що містять норми про спадкування. Закони, що містять норми про спадкування, але не належать до цивільного законодавства.
6. Підзаконні нормативні акти, що регулюють спадкування.

Тести

1. Сукупність правових норм, які регулюють порядок переходу майнових прав і обов'язків померлої особи до її правонаступників:
  - а) цивільне право;
  - б) сімейне право;
  - в) спадкове право;
  - г) договірне право.

2. Сукупність прав і обов'язків померлого, що визначається на момент смерті спадкодавця:

- а) спадкове право;
- б) спадщина;
- в) спадкування;
- г) майнове право.

3. Перехід майна після смерті його власника до інших осіб – це:

- а) спадкове право;
- б) спадщина;
- в) спадкування;
- г) майнове право.

4. Виражене в законній формі розпорядження власника своїм майном на випадок смерті – це:

- а) закон;
- б) доручення;
- в) позов;
- г) заповіт.

5. Види спадкування згідно з цивільним законодавством:

- а) законне та незаконне;
- б) просте та складне;
- в) за законом та за заповітом;
- г) за законом та за договором.

6. Що не входить до складу спадщини:

- а) борги спадкодавця;
- б) майнові права;
- в) права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом;
- г) обов'язок сплатити штраф, що був присуджений судом спадкодавцеві за його життя.

7. Які особи не мають права на спадкування за законом:

а) батьки після дитини, стосовно якої вони були позбавлені батьківських прав і їхні права не були поновлені на час відкриття спадщини;

б) одна після одної особи, шлюб між якими є недійсним або визнаний таким за рішенням суду;

в) особи, які ухилялися від надання допомоги спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані;

г) усі відповіді правильні.

8. До принципів спадкового права відносять:

а) принцип рівноправності сторін;

б) принцип врахування прав та інтересів необхідних спадкоємців;

в) принцип свободи вибору спадкоємця;

г) принцип свободи заповіту.

9. Спадкові правовідносини – це:

а) відносини, які виникають у зв'язку з прийняттям спадщини;

б) відносини, які виникають у зв'язку із смертю спадкодавця;

в) відносини, які виникають у зв'язку з відкриттям спадщини.

10. Елементи спадкових правовідносин:

а) об'єкт;

б) суб'єкт;

в) права та обов'язки спадкоємців.

Практичні завдання

1. Складіть схему етапів розвитку спадкових правовідносин із переліком прав та обов'язків учасників спадкових правовідносин на кожному з них.

2. Складіть порівняльну таблицю правового статусу потенційного та фактичного спадкоємця.

3. Складіть проєкт позовної заяви щодо усунення спадкоємця від права на спадкування.

4. Приватним нотаріусом Івановим М. 12 березня 2020 року заведено спадкову справу щодо померлої 15 січня 2020 року громадянки Іванідзе М. за заявою її чоловіка та двох малолітніх дітей. Судовим рішенням визнано чоловіка винним у смерті його дружини, але звільнено від відбування покарання у зв'язку із застосуванням амністії. Чоловік звернувся до нотаріуса за одержанням свідоцтва про право на спадщину на частину у спадщині, що залишилась після смерті померлої дружини.

Визначте коло спадкоємців у цій ситуації.

5. Громадянка Петрова І. видала своєму чоловікові розписку про те, що під час складання заповіту вона вчинить пряму вказівку про усунення від спадщини її сина Івана. Після смерті Петрової І. з'ясувалося, що у заповіті її син вказаний спадкоємцем. Більш того, вона передала йому за заповітом належне їй цінне майно (квартиру, гараж). Чоловік померлої звернувся до нотаріуса з питанням оформлення спадщини на його користь.

Чи може нотаріус видати свідоцтво про право на спадщину чоловікові Петрової І., усунувши сина Івана від спадщини, згідно з поданими документами чи, навпаки, свідоцтво про право на спадщину буде видане за заповітом на ім'я Івана?

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

- «Проблематика методології спадкового права»;
- «Актуальні питання правового регулювання відносин спадкового правонаступництва в Україні»;
- «Класифікація принципів спадкового права України»;
- «Право спадкування як суб'єктивне цивільне право».

2. Складіть схему джерел спадкового права за такими параметрами: 1) Конституція України; 2) кодифіковані нормативно-правові акти; 3) закони України; 4) укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інструкції

міністерств і відомств; 5) міжнародні договори; 6) постанови Пленуму Верховного Суду та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

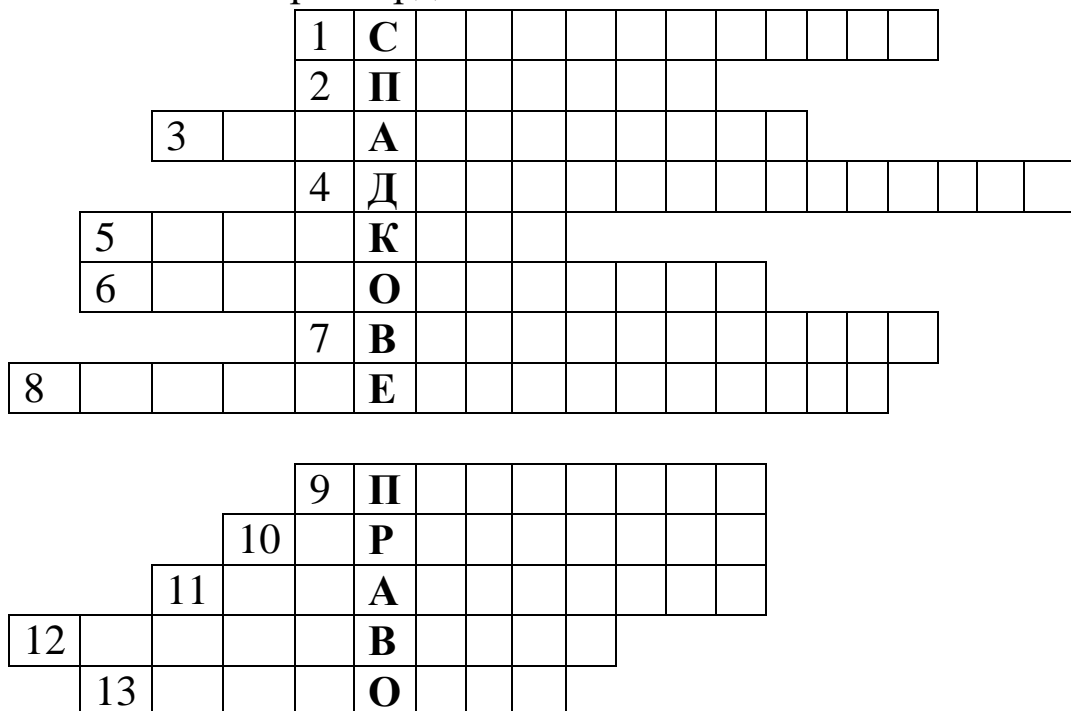
3. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років та відтворіть результати у вигляді графічного зображення:

– яку частку серед усіх цивільних справ, що розглядається судами України в порядку цивільного судочинства, становлять справи у сфері спадкування;

– який регіон України відзначається найбільшою кількістю судових проваджень у сфері спадкування за останні 3 роки? Складіть відповідне графічне зображення з нанесенням кількості судових справ залежно від регіону;

– яка частка цивільних справ у сфері спадкування розглядається в порядку позовного та окремого проваджень?

4. Розв'яжіть кросворд:

Запитання

1. Фізична особа, після смерті якої залишилося майно.
2. Сукупність суспільних відносин, що виникають виключно за наявності такої обов'язкової умови, як смерть фізичної особи і наявність у неї майнових прав та обов'язків.

3. Фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини.

4. Принцип спадкового права, що передбачає надання можливостей набуття та здійснення цивільних прав за вільною волею особи та для задоволення власного інтересу.

5. Основні напрями впливу на спадкові відносини з метою їх впорядкування.

6. Спадкоємець, який умисно позбавив життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинив замах на життя спадкоємців.

7. Треті особи, на користь яких заповідачем встановлено певне право.

8. Принцип спадкового права, що передбачає набуття усіх прав та обов'язків, що належали спадкодавцеві, як єдиного цілого.

9. Сукупність загальних засад, на основі яких здійснюється спадкування.

10. Провідні ідеї побудови положень актів законодавства у сфері спадкового права та їх використання на практиці.

11. Майно, що лишилося після смерті фізичної особи.

12. Фізична особа, що в установленому порядку склала заповіт.

13. Особисте розпорядження на випадок смерті, що складене в установленій формі.

5. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років щодо вирішення спорів про усунення від спадкування. Яка підстава усунення від спадкування є найбільш поширеною?

Словник юридичних термінів

Джерела спадкового права – нормативно-правові акти, які містять загальнообов'язкові правові вимоги, норми, правила, що регулюють суспільні відносини, предметом яких є перехід визначених законом цивільних прав та обов'язків фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) у порядку універсального наступництва.

Повна цивільна дієздатність фізичної особи (ст. 34 ЦК України). Повну цивільну дієздатність набуває фізична особа, яка досягла 18 років (повноліття). У законі визначені окремі винятки з цього загального правила. У разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу. У разі розірвання шлюбу до досягнення фізичною особою повноліття набута нею повна цивільна дієздатність зберігається. У разі визнання шлюбу недійсним з підстав, не пов'язаних з протиправною поведінкою неповнолітньої особи, набута нею повна цивільна дієздатність зберігається. Повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16 років і працює за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини. Надання повної цивільної дієздатності провадиться за рішенням органу опіки та піклування, згідно із заявою заінтересованої особи за письмовою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника, а у разі відсутності такої згоди повна цивільна дієздатність може бути надана за рішенням суду. Повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16 років і бажає займатися підприємницькою діяльністю. За наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або органу опіки та піклування така особа може бути зареєстрована як підприємець. У цьому разі фізична особа набуває повної цивільної дієздатності з моменту державної реєстрації її як підприємця. Повна цивільна дієздатність, надана фізичній особі, поширюється на всі цивільні права та обов'язки. У разі припинення трудового договору, підприємницької діяльності надана особі повна цивільна дієздатність зберігається.

Право спадкування в об'єктивному сенсі – це сукупність правових норм, які регламентують відносини спадкування (спадкові відносини), зокрема, визначають порядок та межі переходу прав і обов'язків від померлої особи до спадкоємців та інших осіб; припинення особистих прав і обов'язків тощо.

Право спадкування у суб'єктивному сенсі – це право учасника цивільних відносин бути спадкоємцем після смерті фізичної особи.

Предмет спадкового права – суспільні відносини, що виникають виключно за наявності такої обов’язкової умови, як смерть фізичної особи і наявність у неї майнових прав та обов’язків.

Принципи спадкового права – сукупність загальних засад, на основі яких здійснюється спадкування.

Принцип свободи заповіту. Заповідач має право призначити спадкоємцями за заповітом фізичну, юридичну особу, державу, територіальну громаду, АРК, іноземну державу та будь-яких інших учасників цивільно-правових відносин. При цьому заповідач може призначити спадкоємців у будь-якому поєднанні. Заповідач має право призначити спадкоємцем особу, яка не входить до жодної з п’яти черг спадкоємців за законом. Свобода заповіту також виявляється у наданій законом можливості заповідача на свій розсуд визначити обсяг спадщини, що має спадкуватися за заповітом (ст. 1236 ЦК України).

Спадкове право – сукупність правових норм, якими регулюються відносини спадкування. Спадкове право – підгалузь цивільного права. До основних принципів спадкового права належать: універсальність; спадкове правонаступництво, свобода заповіту. Спадкове право регулює широке коло відносин, що виникають у зв’язку з відкриттям спадщини, захистом, оформленням, здійсненням спадкового права. Норми спадкового права визначають підстави спадкоємства, час та місце відкриття спадщини, коло осіб, які можуть бути спадкоємцями, порядок складання заповіту, його скасування та зміну, умови прийняття та відмови від спадщини, відповідальність спадкоємців за боргами спадкодавця, строк видачі свідоцтва про право на спадщину та ін.

Спадкові правовідносини – це цивільно-правові відносини, які виникають на підставі норм підгалузі спадкового права, внаслідок смерті фізичної особи (спадкодавця) та, як правило, волевиявлення його учасників, яким між останніми встановлюється комплекс прав та обов’язків з приводу універсального спадкового правонаступництва в тих майнових та особистих немайнових правах та обов’язках, які не припиняються зі смертю спадкодавця.

Спадкодавець – особа, після смерті якої її права та обов’язки переходять до інших осіб (спадкоємців). Спадкодавцем може бути лише фізична особа. Під час спадкування за законом спадкодавець може бути як дієздатним, так і недієздатним. Під час спадкування за заповітом спадкодавець має бути тільки дієздатним, оскільки заповіт є угодою, однією з умов дійсності якої є дієздатність сторін.

Спадкоємці – особи, які мають право на спадщину. ЦК України розрізняє спадкоємців за законом і спадкоємців за заповітом. Ними можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, а також інші учасники цивільних відносин: держава Україна, АРК, територіальні громади, іноземні держави та інші суб’єкти публічного права. Фізичні особи можуть бути спадкоємцями за законом і за заповітом, юридичні особи та інші учасники цивільних відносин – тільки за заповітом. Стосовно фізичних осіб, спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути особи, які є живими на час відкриття спадщини, та особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини (ч. 1 ст. 1222 ЦК України).

Спадкування – перехід прав та обов’язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) (ч. 1 ст. 1216 ЦК України). Спадкування здійснюється за заповітом або за законом. Характеризується такими ознаками: для здійснення переходу прав і обов’язків необхідна наявність певного фактичного складу, передбаченого нормою спадкового права; єдність прав та обов’язків, що переходять, сприймається як одне ціле, що й пояснює об’єднання їх одним терміном – спадщина чи спадкова маса; усі майнові права, які переходять до спадкоємця у процесі спадкування, мають назву спадкового активу, а сукупність обов’язків – спадкового пасиву. Спадкування має загальний (універсальний) характер, тобто перехід усіх прав відбувається водночас і на підставі одного акта.

Спадщина – майно, а також сукупність прав і обов’язків спадкодавця, які після його смерті переходять до спадкоємців. До складу спадщини входять усі права та обов’язки, що належали

спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (ст. 1218 ЦК України). Йдеться про майнові права та обов'язки, не пов'язані з особою спадкодавця, а тому їх існування не припиняється з його смертю.

Спадковий актив – майнові права, які переходять до спадкоємців.

Спадковий пасив – сукупність обов'язків, які переходять до спадкоємців.

Усунення від права на спадкування – це відсторонення спадкоємця від спадкування на підставах, прямо встановлених законом.

Універсальність спадкового правонаступництва – полягає у тому, що акт прийняття спадщини поширюється на всю спадщину, незалежно від того, в кого вона перебуває, і що певні її об'єкти невідомі спадкоємцю в момент прийняття спадщини. Крім того, універсальність виявляється і в тому, що до спадкоємця переходять не лише права, а й обов'язки. Причому неприпустимо прийняття спадщини частково, за умови або з певними застереженнями.

Список рекомендованих джерел

1. Апаров А. М., Коваленко Я. Г. Особливості спадкування корпоративних прав. *Правова держава*. 2018. № 29. С. 74–79.

2. Заплітна І. А., Мельник Н. М. Колізійні питання спадкування в міжнародному приватному праві. *The 4th International scientific and practical conference “World science: problems, prospects and innovations” (December 23–25, 2020) Perfect Publishing, Toronto, Canada*. 2020. 783 p. 2020. С. 355.

3. Кухарев О. Є. Спадкове право України. Київ: Алерта, 2020. 362 с.

4. Михайлів М. О. Особливості правового режиму спадкування в міжнародному приватному праві. *Науковий журнал: право і суспільство*. 2020. № 4. С. 292–301.

5. Мілевський О., Мілевська А. Інститут емансипації за римським та сучасним цивільним правом. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 57–62.
6. Спадкове право в Україні: навч. посібник / за заг. ред. проф. Р. Б. Шишки. К.: Ліра-К, 2016. 216 с.
7. Спадкове право: коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк; за заг. ред. О. В. Дзери. 3-тє видання, перероблене і доповнене. К.: ОВК, 2017. 282 с.
8. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, доц. О. В. Нестерцова-Собакарь. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ. 2017. 164 с.
9. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова. 2-ге вид., доповн. і переробл. Т. 2. К.: Алерта, 2019. 346 с.
10. Цивільне право України: підручник: у 2-х ч. / за ред. проф. Р. Б. Шишки (кер. авт. кол.). Ч. 2. Особлива. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Ліра-К, 2018. 996 с.
11. Цицюра Н. Б. Спадкування за законом у римському праві як основа сучасного спадкового права. *Римське право у світлі сучасної методології гуманітарного знання*. 2020. С. 121.

ТЕМА 2

СПАДКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ

План

- 2.1. Поняття спадкових правовідносин.
- 2.2. Універсальне правонаступництво у спадковому праві.
- 2.3. Сингулярне правонаступництво у спадковому праві.
- 2.4. Місце спадкових правовідносин серед інших цивільно-правових відносин.

Питання для самоконтролю

1. Механізм регулювання спадкових правовідносин.
2. Поняття та види спадкових правовідносин.
3. Спадкування у римському приватному праві.
4. Спадкування у міжнародному праві.
5. Основні колізійні питання під час спадкування у спадковому праві.

Тести

1. Спадкуванням – це:

- а) перехід спадщини від спадкодавця до спадкоємців;
- б) перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців);
- в) перехід спадщини від батьків до дітей.

2. До складу спадщини входять:

- а) усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті;
- б) матеріальні блага, що належали спадкодавцеві;
- в) усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті, зокрема зобов'язання особистого характеру.

3. Спадкові правовідносини – це:

- а) відносини, які виникають з приводу оформлення спадщини;
- б) відносини, які виникають щодо прийняття спадщини;
- в) відносини, які виникають з приводу реалізації відповідними суб'єктами їхніх спадкових прав.

4. Виділяють такі види спадкування:

- а) спадкування за заповітом та за законом;
- б) спадкування за заповітом та за правом представлення;
- в) з умовою та за правом представлення.

5. Першими до спадкування за законом у римському спадковому праві закликалися:

- а) малолітні та неповнолітні діти;
- б) непрацездатні батьки;
- в) спадкоємці першого класу (черги).

6. Усіх потенційних спадкоємців, тобто кровних родичів, у римському спадковому праві Юстиніан розподілив:

- а) на чотири класи;
- б) на п'ять класів;
- в) на шість черг.

7. У римському спадковому праві той з подружжя, хто пережив спадкодавця (чоловік після смерті дружини або дружина після смерті чоловіка), закликався до спадкування:

- а) у першу чергу;
- б) у третю чергу;
- в) у п'яту чергу, за умови, що нікого із перелічених у перших чотирьох класах родичів на момент відкриття спадщини не виявилось чи ніхто з них спадщину не прийняв.

8. У римському спадковому праві висхідні родичі (батько й мати, дідусь і бабуся з боку батька, дідусь і бабуся з боку матері) закликалися до спадкування:

- а) у першу чергу;
- б) у другу чергу;
- в) у п'яту чергу.

9. У римському спадковому праві закликання до спадкування спадкоємців другого класу могло мати місце лише у випадках, якщо:

- а) спадкоємців першого класу на момент відкриття спадщини не виявилось;
- б) спадкоємці першого класу відмовилися від прийняття спадщини;
- в) усі відповіді правильні.

10. У римському спадковому праві скласти заповіт мав право:

- а) старший син, який досягнув повної дієздатності;
- б) чоловік та дружина, які розпоряджались лише тією часткою, яка їм належала;
- в) домовладика.

Практичні завдання

Задача 1

У державній нотаріальній конторі 10 січня 2006 року заведено спадкову справу до майна померлої 15 серпня 2003 року громадянки за заявою її чоловіка та двох малолітніх дітей. Судовим рішенням визнано чоловіка винним у смерті його дружини, але звільнено від відбування покарання у зв'язку із застосуванням амністії. Чоловік звернувся до державної нотаріальної контори за одержанням свідоцтва про право на спадщину на частину у спадщині, що залишилась після смерті померлої дружини.

Необхідно встановити коло спадкоємців та їх частки у спадщині.

Задача 2

У серпні 2018 року помер громадянин П. На день його смерті залишилося майно, що складається з автомашини, земельної ділянки та ½ частини квартири, і кредит у банку в розмірі 100 000 гривень. Спадкоємцями майна померлого є четверо осіб: двоє синів, дочка та дружина. Ним було складено 2015 року заповіт на двох синів, а 2018 року складено новий заповіт, де дочка успадковує все майно, а сини успадковують обов'язок повернути кредит у банк, якщо він не буде погашений до смерті спадкодавця. Сини не погодились із змістом заповіту та звернулися до суду, щоб визнати заповіт недійсним.

Дайте правову характеристику заповіту. У якому випадку заповіт може бути визнаний недійсним? Яке свідоцтво буде видано нотаріусом? Хто буде спадкувати і у яких частинах?

Задача 3

Громадянин С. помер 20.11.2013, а 2012 року від його імені було складено заповіт на усе майно на користь жінки, з якою перебував у фактичних шлюбних відносинах 3 роки. Також на ім'я матері 2000 року було складено заповідальне розпорядження на грошові внески у банківській установі. Спадкоємицею на обов'язкову частку є його мати, яка в грудні 2013 року подала заяву про прийняття спадщини та видачу їй свідоцтва про право на обов'язкову частку в спадщині.

Кому, у яких частках та які свідоцтва необхідно видати?

Задача 4

Спадкодавець Петров П. А. помер 12 жовтня 2011 року, зробивши заповідальне розпорядження на грошовий вклад у банку на свого сина Петрова В. П. Син померлого звернувся до державного нотаріуса 05.08.2017 з проханням видати йому свідоцтво про право на спадщину згідно із заповідальним розпорядженням.

Які дії нотаріуса?

Задача 5

Горбатенко Іван Павлович заповів усе своє майно (1/2 частину житлового будинку, квартиру, земельну ділянку) Рудницькій Ользі Семенівні.

Після смерті Горбатенка І. П. (помер 24.11.2006) за оформленням спадкових прав до нотаріальної контори звернулись: Рудницька О. С., непрацездатна за віком дружина померлого, онук померлого, батьки якого загинули в автомобільній катастрофі раніше, ніж помер Горбатенко І. П.

Визначте частку кожного спадкоємця у спадковому майні.

Задача 6

Громадянин Петров Іван Михайлович залишив заповіт, посвідчений 21.05.2000, яким заповів усе належне йому майно доньці Сидоренко С. І. та сину Петрову В. І. в рівних частках кожному. Спадкодавець Петров І. М. помер 15.04.2004. Дружина спадкодавця та його син Петров В. І. померли до відкриття спадщини. До нотаріальної контори своєчасно звернулася донька померлого Сидоренко С. І. із заявою про прийняття спадщини та про видачу на її ім'я свідоцтва про право на спадщину за заповітом на спадкове майно, зазначене у заповіті.

Дії нотаріуса? Які факти повинен перевірити нотаріус перед виданням свідоцтва про право на спадщину?

Задача 7

Громадянин Іванов І. Д. залишив заповіт на все належне йому майно на свого племінника Петрова М. В.

Час відкриття спадщини – 25.07.2006.

Із заявою про прийняття спадщини до державної нотаріальної контори звернулися:

- племінник Петров М. В., на якого складено заповіт;
- непрацездатна дружина Іванова М. Т., яка проживала з померлим 25 років у зареєстрованому шлюбі.

Склад спадкового майна: житловий будинок з надвірними спорудами, грошове заощадження – спільна сумісна власність та земельна ділянка – особиста власність померлого.

Визначте частку кожного спадкоємця у спадковому майні?

Задача 8

Прокопенко В. К., який помер 5 жовтня 2005 року, заповідав належний йому на праві особистої приватної власності житловий будинок у рівних частинах двом донькам.

До нотаріуса із заявою про прийняття спадщини звернулися дві доньки та дружина 1949 року народження.

Які свідоцтва і на які частки спадкового майна будуть видані нотаріусом та яка частина житлового будинку буде належати кожному із спадкоємців?

Задача 9

Власник квартири та житлового будинку Мороз І. К. заповів квартиру Зембіцькій Л. М.

10 жовтня 2015 року Мороз І. К. помер.

Вартість квартири на час відкриття спадщини становила 300 тисяч гривень, вартість житлового будинку – 800 тисяч гривень.

10 березня 2016 року до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини із заявами про прийняття спадщини з'явилися п'ять дітей Мороза І. К., двоє з яких – непрацездатні за віком.

Визначте частку кожного спадкоємця у спадковому майні.

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:
  - «Особливості універсального правонаступництва у спадковому праві»;
  - «Особливості сингулярного правонаступництва у спадковому праві»;
  - «Особливості спадкування у різних країнах світу: порівняльна характеристика».
2. Складіть схему механізму регулювання спадкових правовідносин.
3. Складіть схему та вкажіть місце спадкових правовідносин серед інших цивільно-правових відносин.

4. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років та відтворіть результати у вигляді графічного зображення:

– яку частку серед усіх цивільних справ щодо спадкування, становлять справи, що врегульовують колізійні питання під час спадкування у спадковому праві;

– складіть перелік «колізійних питань» під час спадкування у спадковому праві на підставі з аналізу справ цієї категорії за останні 3 роки. Які з них найбільш повторювані?

5. Проаналізуйте норми спадкового законодавства країн ЄС щодо визначення часу відкриття спадщини. Законодавство яких країн у цьому питанні найбільш подібне до національного законодавства?

6. Проаналізуйте описову частину судового рішення. Яке рішення має ухвалити суд? Якими нормами законодавства мотивуватимете своє рішення?

РІШЕННЯ ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

12 червня 2019 року м. Острог

Острозький районний суд Рівненської області у складі
головуючого судді Назарук В.А.

при секретарі Самолюк А.В.

за участю: заявника ОСОБА_1, представника заявника
ОСОБА_2,

розглянувши у відкритому судовому засіданні цивільну
справу за заявою ОСОБА_1, заінтересована особа: приватний
нотаріус Острозького міського нотаріального округу Грунтківська
Ірина Анатоліївна, про встановлення факту родинних відносин,

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_1 звернувся в Острозький районний суд Рівненської
області із заявою, в якій просить встановити факт родинних
відносин, а саме: що він є онуком ОСОБА_3, яка померла
ІНФОРМАЦІЯ_1.

В обґрунтуванні заяви зазначає, що є онуком ОСОБА_3,
яка померла ІНФОРМАЦІЯ_1 і, будучи її спадкоємцем за
заповітом, не може оформити своє право на спадщину, бо відсутні

документи, які підтверджують їх родинні відносини, зокрема свідоцтво про народження його матері ОСОБА_4, яка є дочкою ОСОБА_3.

Крім того, вказує на наявність розбіжностей у написанні прізвищ у деяких документах, зокрема прізвище його матері та баби зазначене як «ОСОБА_3», а його як «ОСОБА_1». Водночас у свідоцтві про народження заявника по батьковій матері вказано, як «Демянівна», а в архівній довідці про переселення сім'ї – «Дем'янівна».

У судовому засіданні заявник та його представник заяву підтримали повним обсягом та просили встановити факт родинних відносин.

На доведення своєї заяви ОСОБА_1 зазначив, що з метою оформлення спадщини, яка відкрилася після смерті його баби ОСОБА_3, як за спадкоємцем за заповітом, складеним ОСОБА_3 30.10.1986 та посвідченим державним нотаріусом Острозької державної нотаріальної контори, звернувся до приватного нотаріуса Острозького міського нотаріального округу Грунтківської І. А.

Однак останньою було роз'яснено, що після отримання свідоцтва на спадщину необхідно сплатити податок, розмір якого залежить від родинних стосунків із спадкодавцем, а тому у зв'язку із відсутністю документа, який підтверджує родинні зв'язки заявника та ОСОБА_3, а саме свідоцтва про народження його матері ОСОБА_5, яка є дочкою спадкодавця, змушений звернутися до суду. При цьому вказує, що оскільки він є рідним онуком спадкодавця, то не зобов'язаний сплачувати вказаний податок.

На підставі викладеного просить заяву задовольнити повністю та встановити факт родинних відносин, зокрема те, що він є онуком ОСОБА_6.

Представник заявника в судовому засіданні пояснив, що ІНФОРМАЦІЯ_2 народився заявник ОСОБА_1 та його матір'ю є ОСОБА_4, яка є дочкою ОСОБА_3.

Вказує, що під час переселення сім'ї ОСОБА_3 з Республіки Польща в Херсонську область було втрачено свідоцтво про народження матері заявника ОСОБА_4.

Водночас зазначає про розбіжності в написанні прізвищ, зокрема в архівній довідці про переселення прізвище баби та матері заявника зазначено як «ОСОБА_1», при цьому прізвище заявника в документах вказано як «ОСОБА_1». Крім того, в свідоцтві про його народження мати зазначена як «ОСОБА_4», а в архівній довідці по-батькові матері вказано як «ОСОБА_4». При цьому вказує, що такі розбіжності вважає технічними помилками органів, що видавали офіційні документи.

Пояснив, що ІНФОРМАЦІЯ_1 померла баба заявника ОСОБА_3, яка за життя, а саме 30.10.1986 склала заповіт, посвідчений державним нотаріусом Острозької державної нотаріальної контори Федосеєвою З.Г., у якому залишила особисте розпорядження на випадок своєї смерті, за яким все своє майно, де б воно не було і з чого б воно не складалося, і взагалі все те, що буде їй належати на день смерті, і на що вона за законом матиме право, заповіла своєму онукові ОСОБА_1.

Вказав, що з метою оформлення спадщини після смерті ОСОБА_3, заявник звернувся до приватного нотаріуса Острозького міського нотаріального округу Грунтківської І. А. із заявою про прийняття спадщини, за наслідками якої було заведено спадкову справу № 63938607.

Однак нотаріусом було роз'яснено, що після отримання свідоцтва на спадщину необхідно сплатити податок, розмір якого залежить від родинних стосунків із спадкодавцем, а тому у зв'язку із відсутністю документа, який підтверджує родинні зв'язки заявника та ОСОБА_3, а саме свідоцтва про народження його матері ОСОБА_4, яка є дочкою спадкодавця, встановлена ставка оподаткування в розмірі 5 % від вартості успадкованого майна.

При цьому вказує, що оскільки ОСОБА_1 є рідним онуком спадкодавця, то не зобов'язаний сплачувати вказаний податок, а тому з метою реалізації прав ОСОБА_1 на спадкування, просить заяву задовольнити повним обсягом та встановити факт родинних відносин, зокрема те, що заявник є онуком ОСОБА_6.

Заінтересована особа приватний нотаріус Острозького міського нотаріального округу Грунтківська І. А. в судове засідання не з'явилася, в поданій до суду заяві не заперечує проти встановлення факту родинних відносин між ОСОБА_1 та ОСОБА_3, а розгляд справи просить провести без її участі.

Свідок ОСОБА_4 у судовому засіданні пояснила, що є матір'ю заявника ОСОБА_1 та дочкою ОСОБА_3.

Вказала, що у неї відсутнє свідоцтво про народження, при цьому пояснила, що паспорт громадянина України отримувала згідно з довідкою про переселення.

Зазначила, що вона народилася 1932 року на території Польщі, звідки 1944 року їх матір ОСОБА_3 разом з нею та братом ОСОБА_9 було переселено із с. Поболовичі Хелмського повіту Люблінського воєводства (Польща) до Херсонської області, звідки 1946 року вони переїхали в м. Острог.

Пояснила, що її мати ОСОБА_3 померла 1998 року та на момент смерті проживала в АДРЕСА_1.

Свідок ОСОБА_10 в судовому засіданні пояснила, що проживає в АДРЕСА_2 та по сусідству з нею проживала ОСОБА_3, яка померла близько 20 років тому.

Вказала, що дочкою ОСОБА_3 є мати заявника – ОСОБА_4.

Крім того, пояснила, що їй відомо, що сім'я ОСОБА_3 була переселена з території Польщі, однак вона не знає коли.

Суд, визначивши юридичну природу правовідносин і закон, який їх регулює, заслухавши пояснення заявника, його представника та свідків, дослідивши подані письмові докази в їх сукупності, дійшов таких висновків.

Словник юридичних термінів

Універсальне спадкове правонаступництво (successio per universitatem, in universum jus) – це вид правонаступництва, коли спадкоємець при вступі в спадщину набував єдиним актом все майно спадкодавця або певну частку майна як єдине ціле, тобто до спадкоємця переходять одразу права та обов'язки, що входять до складу спадщини, а також права та обов'язки, про існування яких спадкоємець не знав.

Сингулярне правонаступництво (successio singularis, in singulas res) – це вид правонаступництва, коли спадкоємцям надаються лише окремі права та обов'язки (легати або заповідальні відмови).

Домовладика – глава сім'ї та володар найдавнішої сім'ї, єдиний повноправний громадянин, квір (термін, вироблений багатьма дослідниками від грецького *kyeros* – влада, тобто має владу).

Список рекомендованих джерел

1. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвал. Рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при М-ві юстиції України 29.01.2009. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09> (дата звернення: 18.02.2021).

2. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова. 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 2. К.: Алерта, 2019. 346 с.

3. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012. № 296/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 25.02.2021).

4. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 25.02.2021).

5. Цивільне право України: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп.: у 2 частинах / за ред. проф. Р. Б. Шишки (кер. авт. кол.). Ч. 2. Особлива. К.: Ліра-К, 2018. 996 с.

6. Мілевська А. О. Момент виникнення правоздатності: проблемні аспекти визначення. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 93–98.

7. Мілевський О., Мілевська А. Інститут емансипації за римським та сучасним цивільним правом. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 57–62.

8. Лаговська Н. В. Загальні положення про спадкування в Україні. Спадкове право в Україні: навч. посібник / ред. Р. Б. Шишка. К.: Ліра-К, 2014. 216 с.

9. Лаговська Н. В. Правовий статус суб'єкта спадкового права. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. № 14. С. 34–43.

10. Гаазька конвенція про колізії закону стосовно форми заповідального розпорядження від 5 жовтня 1961 р.

Тема 3

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПАДКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

План

- 3.1. Спадкування власності до першої кодифікації цивільного права в Україні.
- 3.2. Спадкове право УРСР за ЦК УСРР 1922 р.
- 3.3. Спадкове право УРСР за ЦК УРСР 1963 р.
- 3.4. Новели спадкового права України.

Питання для самоконтролю

1. Поняття спадщини та її склад.
2. Поняття спадкування.
3. Місце відкриття спадщини.
4. Час відкриття спадщини. Визначення моменту відкриття спадщини.
5. Види спадкування.
6. Підстави спадкування за законом.

Тести

1. Пріоритетною формою спадкування, згідно з чинним законодавством, є:

- а) спадкування за законом;
- б) спадкування за заповітом;
- в) спадкування за правом представлення.

2. Спадщина відкривається:

- а) зі смертю громадянина;
- б) з моменту оголошення заповіту;
- в) через місяць після смерті громадянина;
- г) після оповіщення всіх родичів.

3. Місце відкриття спадщини встановлюється:

- а) за бажанням спадкодавця;
- б) за місцем перебування його нерухомого майна;
- в) за останнім місцем його проживання.

4. До складу спадщини входять:

- а) усе майно, яке належало спадкодавцю;
- б) майно та майнові права;
- в) усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

5. Не входять до складу спадщини:

- а) право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами;
- б) право на відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки;
- в) право на пенсію.

6. Законодавець виділяє такі види спадкування:

- а) за заповітом або за законом;
- б) за законом та правом представлення;
- в) за правом представлення та з умовою.

7. Новелами спадкового права України є:

- а) заповіт з умовою;
- б) спадкування за правом представлення;
- в) 5 черг спадкування.

8. Заповіт, у якому спадкодавцем є сімейна пара, називається:

- а) сімейним заповітом;
- б) заповітом подружжя;
- в) спадковим договором.

9. Право на обов'язкову частку мають спадкоємці:

- а) під час спадкування за законом;
- б) у разі спадкування за заповітом;
- в) у разі спадкування за спадковим договором.

10. Підстави спадкування за законом:

- а) дружні стосунки;
- б) усиновлення;
- в) перебування на утриманні спадкодавця не менше 3 років до його смерті.

Практичні завдання

Задача 1

Катков, громадянин РФ, який постійно проживав у м. Харків і мав там житловий будинок та інше майно, на власному автомобілі виїхав у довгострокове відрядження до Франції, де через декілька місяців помер.

Визначте місце відкриття спадщини Каткова.

Задача 2

Громадянин С. помер 20 листопада 2013 року, а 2012 року від його імені було складено заповіт на все майно на користь жінки, з якою перебував у фактичних шлюбних відносинах 3 роки. Також на ім'я матері 2010 року було складено заповідальне розпорядження на грошові внески у банківській установі. Спадкоємицею на обов'язкову частку є його мати, яка в грудні 2013 року подала заяву про прийняття спадщини та видачу їй свідоцтва про право на спадщину на обов'язкову частку в спадщині.

Кому, в яких частках та які свідоцтва необхідно видати?

Задача 3

Громадянка Іванова М. І. померла 2011 року. На день смерті постійно мешкала у м. Снігурівка. Після її смерті залишилося спадкове майно: житловий будинок у м. Снігурівка та частина квартири у м. Херсон. Спадщину після її смерті прийняли 2 сини: Павло та Василь, один з яких проживав у будинку, а інший – у квартирі.

2015 р. помер син Павло, який проживав у квартирі (квартира приватизована на 4 особи, зокрема і на сина Павла). Після Павла залишилися спадкоємці – дружина та дочка, які спадщину прийняли.

Як розділити спадщину?

Задача 4

Громадянин Німеччини Фрідріх Міллер, який постійно проживав на території України та перебував у фактичних шлюбних відносинах з громадянкою України Катериною Пономаренко, усиновив її дитину, брав участь в утриманні та забезпеченні дитини.

15 грудня 2014 року гр. Фрідріх Міллер помер. Після його смерті на території України залишилося спадкове майно, що складається із нерухомого майна (житлового будинку, квартири), предметів домашньої обстановки та вжитку, а також грошових вкладів на депозитних рахунках у швейцарських банках. Заповіт гр. Фрідріх Міллер не складав, спадкоємцями за законом у померлого є: на території України – усиновлена дитина та на території Німеччини – його батьки.

Яке право має бути застосовано до спадкових правовідносин щодо майна померлого? Які права має усиновлена гр. Фрідріхом Міллером дитина на спадкове майно? Яке майно увійде до загальної спадкової маси, спадкоємцем якого виступатиме усиновлена дитина?

Задача 5

Мешканця м. Вінниця Терлецького В. К. було засуджено 1937 року до позбавлення волі на 10 років. З 1947 року Терлецький В. К. проживав у м. Кустанай Казахської РСР і помер 1949 року. У березні 1998 року Комісією з поновлення прав реабілітованих Вінницького міськвиконкому за заявою онуки Терлецького В. К. Бойко Н. Г. призначено компенсаційні виплати. Бойко Н. Г. звернулась до Першої вінницької державної нотаріальної контори у листопаді 1998 року із заявою про видачу свідоцтва про право на спадщину на компенсаційні виплати.

Які дії нотаріуса?

Задача 6

До нотаріуса звернувся гр. Б., який є спадкоємцем за заповітом, посвідченим 2015 року начальником слідчого ізолятора, після смерті гр. Л. Під час перевірки змісту заповіту було виявлено, що заповіт складено заповідачем не при свідках.

Дії нотаріуса. Як вирішити завдання у випадку, коли заповіт посвідчено 2002 року?

Задача 7

Корнілов помер 8 березня 2002 року. 2 березня 2002 року ним був складений заповіт на все майно на користь сестри. На момент смерті Корнілова в нього були: син – інвалід III групи; донька – досягла 55 років через 2 місяця після смерті спадкодавця; трое неповнолітніх онуків, мати яких, що також була донькою спадкодавця, померла до відкриття спадщини; дружина, 76 років.

Дружина спадкодавця відмовилася від належної їй частки на користь вищезгаданого сина спадкодавця і племінниці, батько якої був рідним братом спадкодавця, помер 8 березня 2002 року на 6 годин пізніше Корнілова А. А. Усі спадкоємці претендують на спадщину.

Визначте коло спадкоємців та порядок видачі свідоцтва про право на спадщину.

Задача 8

Спадкодавець Петров П. А. помер 12 жовтня 2001 року, зробивши заповідальне розпорядження на грошовий вклад у банку на свого сина Петрова В. П. Син померлого звернувся до державного нотаріуса 05.08.2007 з проханням видати йому свідоцтво про право на спадщину згідно з заповідальним розпорядженням.

Які дії має вчинити нотаріус?

Задача 9

13 червня 1999 року померла гр. Дятлова Т. І., яка проживала в с. Іванівка Лутугинського району Луганської області. Разом з нею проживав її син Дятлов В. П. Після смерті Дятлової Т. І. залишилося спадкове майно: $\frac{1}{2}$ частка житлового будинку, грошовий вклад, земельна ділянка. У померлої Дятлової Т. І. був ще один син Дятлов І. П., який проживав окремо і після смерті матері одержав в Ощадбанку грошовий вклад, бо мати залишила йому заповідальне розпорядження. 25 липня 2005 року помер Дятлов В. П. Ні Дятлова Т. І., ні її син Дятлов В. П. одруженими не були, а Дятлов В. П. також не мав дітей. Після смерті матері сини до нотаріальної контори із заявами про прийняття спадщини не зверталися. Після смерті Дятлова В. П. до нотаріальної контори 09.09.2005 із заявою про прийняття спадщини звернувся брат померлого Дятлов І. П.

Якими мають бути дії нотаріуса? Після кого буде оформлена спадщина і що входить до спадкової маси?

Задача 10

У квітні 2012 року помирає гр. А. Із заявами про прийняття спадщини до нотаріальної контори звернулися рідний брат (гр. Б.) та племінник (гр. В.), який був сином рідної сестри гр. А., яка померла раніше за спадкодавця. Спадкове майно складається з будинку, земельної ділянки, цільове призначення якої для будівництва та обслуговування житлового будинку та грошового вкладу на суму 100 тис. грн.

Кому та в яких частках нотаріус має видати свідоцтво про право на спадщину за законом?

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

– «Особливості спадкування власності до першої кодифікації цивільного права в Україні»;

– «Особливості спадкування в УРСР за ЦК УСРР 1922 р.»;

– «Особливості спадкування в УРСР за ЦК УСРР 1963 р.»;

– «Дайте короткий аналіз новели спадкового права України».

2. Проведіть порівняльний аналіз особливостей спадкування за заповітом і за спадковим договором та оформте його у формі таблиці.

3. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років та відтворіть результати у вигляді графічного зображення:

– яку частку серед усіх цивільних справ щодо спадкування становить справа щодо переривання строку для прийняття спадщини;

– складіть перелік «поважних» причин для переривання строку для прийняття спадщини з огляду на аналіз справ цієї категорії за останні 3 роки. Які з них найбільш повторювані?

4. Проаналізуйте норми спадкового законодавства УРСР за ЦК УСРР 1922 р., УРСР за ЦК УСРР 1963 р. та чинного цивільного кодексу щодо визначення часу відкриття спадщини. Складіть порівняльну таблицю.

5. Проаналізуйте норми спадкового права зарубіжних країн щодо встановлення часу прийняття спадщини. Норми якої держави будуть поширюватись щодо спадкування громадянами України майна, що перебуває за межами нашої держави?

6. Проаналізуйте описову частину судового рішення. Яке рішення має прийняти суд? Якими нормами законодавства мотивуватимете своє рішення?

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

6 грудня 2019 року

Сарненський районний суд Рівненської області у складі
головуючого судді Рижного О. А.

за участю секретаря судового засідання Мороз Ю. М.,
розглянувши у підготовчому судовому засіданні в місті
Сарни справу за позовом ОСОБА_1 до Ремчицької сільської ради
про визначення додаткового строку для подання заяви про
прийняття спадщини,

ВСТАНОВИВ:

11 листопада 2019 року ОСОБА_1 звернулася до суду з
позовною заявою до Ремчицької сільської ради про визначення
додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини
після смерті матері ОСОБА_2, яка померла ІНФОРМАЦІЯ_1.

В обґрунтування позову посилається на те, що у
встановлений законом шестимісячний строк для подання заяви
про прийняття спадщини вона не звернулася до нотаріальної
контори Сарненського району Рівненської області, бо є юридично
не обізнаною та вважала, що спадщину прийняла, оскільки
вступила в управління майном після смерті матері. Тому просить
встановити їй додатковий строк для подачі заяви про прийняття
спадщини.

Ухвалою Сарненського районного суду Рівненської області
від 12.11.2019 було відкрито провадження у справі та призначено
справу до підготовчого засідання на 28.11.2019.

Позивач подав до суду заяву про розгляд справи у його
відсутність, позовні вимоги підтримує, просить їх задовольнити.

Від представника відповідача до суду надійшла заява про
розгляд справи у його відсутність, позовні вимоги позивача визнає
повним обсягом.

Від спадкоємців першої черги, а саме ОСОБА_3, ОСОБА_4,
надійшли заяви, в яких вони вказують, що спадщину після смерті
їх матері не приймали та приймати не будуть. Заперечень проти
позову позивача не мають.

Дослідивши матеріали справи, суд встановив такі дані.

Відповідно до свідоцтва про смерть серії НОМЕР_1 від 20.08.2015 ОСОБА_2 померла ІНФОРМАЦІЯ_1.

Спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

Спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини.

Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців), яке може здійснюватися за заповітом або за законом.

До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Відповідно до стст. 1220–1221, 1223 ЦК України спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою.

Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою, і саме з нього виникає право на спадкування, а місцем відкриття є останнє місце проживання спадкодавця.

Саме спадкування може відбуватися за заповітом або за законом.

Спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. При цьому прийняття спадщини з умовою чи із застереженням не допускається.

Спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має особисто подати нотаріусу заяву про прийняття спадщини.

Натомість судом встановлено, що позивач вищезазначених вимог закону не дотримався та після відкриття спадщини не подав до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини.

Якщо спадкоємець упродовж встановленого строку не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її. За письмовою згодою спадкоємців, які прийняли

спадщину, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати заяву про її прийняття нотаріусу за місцем відкриття спадщини. У разі відсутності такої згоди за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Водночас спадкоємець за заповітом або за законом може відмовитися від прийняття спадщини упродовж строку, подавши нотаріусу за місцем відкриття спадщини відповідну заяву.

Спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину, яке видається спадкоємцям після закінчення шести місяців з часу відкриття спадщини. Якщо спадщину прийняло декілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається кожному з них із визначенням імені та часток у спадщині інших спадкоємців.

Відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину.

З огляду на з вищевикладене можливо зробити висновок, що прийняття спадщини як за заповітом, так і за законом є правом спадкоємця й залежить виключно від його власної волі. Вчинення або не вчинення спадкоємцем дій, з якими законодавець пов'язує прийняття спадщини, має визначальне значення для висновку про дотримання ним процедури входження у спадкування й остаточно дає відповідь на питання про прийняття спадщини.

Так, для прийняття спадщини спадкоємцем, який на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, необхідно особисто подати нотаріусу заяву про прийняття спадщини.

Це є обов'язковим для обох названих видів спадкування.

У зв'язку з цим для прийняття спадщини за заповітом потрібно вчинити ті самі дії, що і під час спадкування за законом, а саме: подати до нотаріальної контори відповідну заяву, яка б свідчила про його дійсний намір прийняти спадщину в порядку спадкування за заповітом.

При цьому такі дії теж повинні бути вчинені у встановлений законом для прийняття спадщини строк.

Пропуск такого строку позбавляє спадкоємця можливості прийняти спадщину через нотаріальну контору і потребує подання ним позову про визначення додаткового строку, достатнього для подання заяви про прийняття спадщини.

Вказане повною мірою відповідає Правовій позиції, висловленій Верховним Судом у постанові від 6 лютого 2013 року в справі № 6-167 цс12.

Для прийняття спадщини необхідне волевиявлення спадкоємця і здійснення ним певних дій.

Як вбачається з матеріалів справи, позивач ОСОБА_1 як спадкоємець за законом не зверталася до нотаріуса з відповідною заявою про прийняття спадкового майна.

Отже, жодних доказів того, що в межах строку, наданого цивільним законом, позивач вчинив дії, які б свідчили про прийняття ним спадщини за законом, вона не надала, потрібно вважати фактичним неприйняттям спадщини за законом.

ОСОБА_1 просить встановити їй додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини після смерті ОСОБА_2, яка померла ІНФОРМАЦІЯ_1.

Причиною пропуску строку на прийняття спадщини ОСОБА_2 вказує те, що є юридично необізнаною, а тому не знала, що в шестимісячний термін після смерті ОСОБА_2 потрібно було звернутися до Сарненської районної державної контори із заявою про прийняття спадщини. Вважала, що спадщину прийняла, оскільки вступила у фактичне управління майном після смерті матері. Позивач вважає, що причини його пропуску для подачі заяви про прийняття спадщини є вагомими та підлягають поновленню.

Словник юридичних термінів

Спадкоємці за законом (за Цивільним кодексом УРСР 1963) – спадкоємцями **першої черги** є в рівних частках діти (зокрема, усиновлені), дружина і батьки (усиновителі) померлого. До спадкоємців першої черги належить також дитина померлого, яка народилася після його смерті. Онуки і правнуки спадкодавця є спадкоємцями за законом, якщо на час відкриття спадщини немає в живих того з їхніх батьків, хто був би спадкоємцем; вони успадковують порівну в тій частці, яка належала б при спадкоємстві за законом їхньому померлому родичу. За відсутності спадкоємців першої черги або у разі неприйняття ними спадщини, а також коли всі спадкоємці першої черги не закликаються до спадкування, успадковують у рівних частках: брати і сестри померлого, а також дід та бабка померлого як з боку батька, так і з боку матері (**друга черга**).

Обов'язкова частка у разі спадкування за заповітом (за Цивільним кодексом УРСР 1963) – незалежно від змісту заповіту неповнолітні або непрацездатні діти спадкодавця (зокрема, усиновлені), а також непрацездатні дружина, батьки (усиновителі) й утриманці померлого успадковують не менше двох третин частки, яка належала б кожному з них у разі спадкоємства за законом (обов'язкова частка). Під час визначення розміру обов'язкової частки враховується і вартість спадкового майна, що складається з предметів звичайної домашньої обстановки і вжитку.

Право спадкоємства (за Цивільним кодексом УРСР 1922 р.) – допускається спадкоємство за законом і за заповітом, згідно з нижченаведеними статтями в межах загальної вартості спадкового майна не більше 10 000 золотих карбованців з вирахуванням усіх боргів померлого.

Спадкоємці за законом (за Цивільним кодексом УРСР 1922 р.) – діти (зокрема, усиновлені), дружина та непрацездатні батьки померлого, а також інші непрацездатні, які перебували на утриманні померлого не менше одного року до його смерті.

Список рекомендованих джерел

1. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвал. Рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при М-ві юстиції України 29.01.2009. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09> (дата звернення: 18.02.2021).

2. Спадкове право в Україні: навч. посібник / за заг. ред. проф. Р. Б. Шишки. К.: Ліра-К, 2016. 216 с.

3. Печений О. П. До питання про природу прийняття спадщини та визначення місця її відкриття. МЕН. 2017. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/do-pitannya-pro-prirodu-priynnyattya-spadshhini-ta-viznachennya-mistsya-yiyi-vidkrittya/> (дата звернення: 22.02.2021).

4. Лаговська Н. В. Загальні положення про спадкування в Україні. Спадкове право в Україні: навч. посібник / ред. Р. Б. Шишка. К.: Ліра-К, 2014. 216 с.

5. Лаговська Н. В. Правовий статус суб'єкта спадкового права. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. № 14. С. 34–43.

6. Половинкіна Р. Ю. Реалізація прав заповідача в радянський період (1922–1963 рр.). *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридична*. 2012. № 4. С. 46–52.

7. Кондратова А. М. Історія становлення і розвитку законодавства про спадкування в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 169–174.

8. Нелін О. Генезис та розвиток інституту відумерлості спадщини в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 6. С. 43–47.

ТЕМА 4

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ МАЙНА ТА ПРАВ

План

- 4.1. Спадкування права на земельну ділянку.
- 4.2. Спадкування частки у праві спільної сумісної власності.
- 4.3. Спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі) та страхових сум.
- 4.4. Спадкування прав та обов'язків щодо відшкодування збитків, моральної шкоди та сплати неустойки.
- 4.5. Спадкування після смерті учасника підприємницького товариства. Спадкування приватних підприємств.

Питання для самоконтролю

1. Підстави спадкування права на земельну ділянку.
2. Підстави спадкування права на вклад у банку.
3. Особливості спадкування права на одержання страхових виплат.
4. Спадкування боргів спадкодавця.

Тести

1. Чи можуть бути предметом спадкування нематеріальні блага:

- а) так;
- б) ні;
- в) ні, однак вони можуть захищатися родичами.

2. Право власності на земельну ділянку переходить:

- а) спадкоємцям за заповітом з умовою збереження її цільового призначення;
- б) спадкоємцям за законом з умовою збереження її цільового призначення;
- в) на загальних підставах із збереженням її цільового призначення.

3. До спадкоємців житлового будинку, інших будівель та споруд переходить:

а) право власності або право користування земельною ділянкою, яка необхідна для їх обслуговування, якщо інший її розмір не визначений заповітом;

б) право користування земельною ділянкою, яка необхідна для їх обслуговування;

в) право власності на земельну ділянку, яка необхідна для їх обслуговування.

4. Суб'єкт права спільної сумісної власності має право:

а) заповідати свою частку у праві спільної сумісної власності лише за згодою співвласників;

б) заповідати свою частку у праві спільної сумісної власності лише після її визначення та виділу в натурі;

в) заповідати свою частку у праві спільної сумісної власності до її визначення та виділу в натурі.

5. Право на вклад:

а) входить до складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним;

б) не входить до складу спадщини;

в) входить до складу спадщини за заповітом з умовою.

6. Якщо страхувальник у договорі особистого страхування призначив особу, до якої має перейти право на одержання страхової виплати у разі його смерті:

а) це право не входить до складу спадщини;

б) це право не входить до складу спадщини на загальних підставах;

в) це право може бути оспорено спадкоємцями, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.

7. Борги, які перейшли у спадщину, погашаються:

а) повним обсягом;

б) не входять до складу спадщини;

в) у межах вартості спадкового майна.

8. Моральна шкода, яка була завдана спадкодавцем:

- а) не відшкодовується, оскільки має особистий характер;
- б) не входить до складу спадщини;
- в) відшкодовується спадкоємцями у межах вартості рухомого чи нерухомого майна, яке було одержане ними у спадщину.

9. До спадкоємця переходить обов'язок сплатити неустойку (штраф, пеню):

- а) повним обсягом;
- б) яка була присуджена судом кредиторів із спадкодавця за життя спадкодавця;
- в) у межах вартості спадкового майна.

10. Приватне підприємство є юридичною особою, суб'єктом підприємницької діяльності, а тому:

- а) спадкується лише у випадку наявності у спадкоємця відповідної освіти;
- б) спадкується лише у випадку складеного заповіту з підпризначенням спадкоємця;
- в) успадковуватися не може.

Практичні завдання

Задача 1

Громадянин М. уклав з СК «Дністер» договір змішаного страхування, за яким одержувачем страхових сум на випадок смерті був призначений його батько (О). У січні 2014 року М. загинув в автокатастрофі.

У червні 2014 року до О. з вимогою про повернення наданого померлому кредиту у розмірі 15 тис. грн звернувся банк.

У вимозі зазначалося, що оскільки страхова компанія виплатила О. страхову суму, то останній зобов'язаний нести відповідальність за боргами спадкодавців як особа, яка прийняла спадщину.

Які особливості спадкування страхових сум та вкладів у кредитних установах? Дайте правову оцінку ситуації.

Задача 2

У результаті зіткнення автомобілів ВАЗ-2121 та Ауді-100 зазнав смертельних травм і через 7 днів помер у лікарні громадянин О. (власник автомобіля ВАЗ).

Після його смерті залишилось майно: пошкоджений автомобіль вартістю 100 000 грн та приватизована його сім'єю квартира (він, дружина та двоє неповнолітніх дітей) вартістю 500 000 грн.

Напередодні автокатастрофи на користь померлого було присуджено 20 000 грн відшкодування шкоди і 5 000 грн компенсації моральної шкоди. На день смерті підприємство, на якому працював О., заборгувало йому 19 230 грн заробітної плати.

За фактом ДТП була порушена кримінальна справа. До О. було заявлено цивільний позов про відшкодування вартості пошкодженої автомашини Ауді-100 на суму 30 000 грн.

Визначте склад спадщини та вартість майна, яке успадкує кожен із спадкоємців.

Задача 3

У червні 2018 року помер пенсіонер Ф. Після його смерті залишилося: недобудований житловий будинок, автомобіль, телевізор, меблі та бібліотека художньої літератури.

Визначте майно, яке спадкують закликані до спадкування два його сини, якщо Ф. був членом КСП і має майновий пай у розмірі 48 500 грн, йому також не виплачена пенсія за січень-травень 2018 року та є заборгованість з оплати праці у КСП 8 200 грн за травень та червень 2018 року.

Задача 4

Визначте об'єкти спадкування та розмір частки кожного із спадкоємців у спадковому майні:

а) 25 жовтня 2014 року помер громадянин Х. – власник приватного підприємства. Після його смерті залишилося майно приватного підприємства на суму 450 000 грн, рахунки приватного підприємства у банках загальною сумою 180 000 грн, кодовий рахунок Х. в банку “Імперіал”, приватизована квартира на всю сім'ю, автомобіль Volvo.

На спадщину претендують: мати, дружина, двоє неповнолітніх дітей, брат-інвалід;

б) після смерті громадянки В., учасника ТЗОВ “Аква віта”, між її дочкою та ТЗОВ виник спір щодо спадкування частки. Розмір частки, визначений статутом, становить 62 % статутного фонду. Дочка вважала, що, успадкувавши частку матері, ТЗОВ зобов’язане прийняти її в учасники товариства, а отже, вона автоматично отримує повноваження управління справами товариства. Інші двоє засновників (відповідно, 18 і 20 % частки у статутному фонді) заперечували проти вступу дочки в управління справами.

Як потрібно поділити спадщину?

Задача 5

Болоболов та його тесть Петровський придбали будинок у рівних частках. Після їх смерті претензії на будинок заявили дружини померлих, два сини Болоболова, дві доньки Петровського, брат Петровського та теща Петровського, яка упродовж тривалого часу перебувала на його утриманні.

Визначте коло спадкоємців. Як потрібно поділити спадщину?

Задача 6

Громадянин Петренко В. А. помер 21 квітня 2011 року, він все своє майно заповів доньці Олені від першого шлюбу. Із заявою про прийняття спадщини і видачу свідоцтва про право на спадщину до державної нотаріальної контори звернулись:

- дочка Олена;
- вдова, якій виповнилося 45 років;
- двоє неповнолітніх дітей.

До складу спадщини входить частка в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, грошовий вклад в Ощадбанку. Вказане майно було особистою приватною власністю померлого.

Хто має право на спадщину і на яку частку? Розкрийте особливості спадкування частки в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю.

Задача 7

2 січня 2014 року громадянин Клоп Л. О. загинув під час аварії, не отримавши на заводі заробітну плату за останні три місяці. Його життя було застраховане на 500 000 гривень. У полюсі страхування життя вигодонабувачем було вказано «Товариство захисту тварин». Клоп Л. О. був самотнім, проживав сам у приватизованій квартирі.

До нотаріальної контори звернувся двоюрідний брат померлого із заявою про видачу свідоцтва про право на спадщину на квартиру та вищевказану заробітну плату і страхову виплату.

Прокоментуйте, чи буде виплачена і кому страхова виплата.

Задача 8

Громадянин М. помер у м. Харків, де мешкав останні роки життя. Після його смерті залишилося спадкове майно, яке складалося з квартири у м. Донецьк, грошових внесків в Ощадбанках м. Харків та м. Донецьк, земельної ділянки у м. Суми.

Ким будуть видаватися свідоцтва про право на спадщину? Які особливості видачі цих свідоцтв?

Задача 9

Після смерті 01.02.2006 громадянина О. спадкоємцями за заповітом на жилий будинок та земельну ділянку є громадянки Д. та Л., які не є спадкоємцями за законом. Спадкоємцями за законом є дружина померлого, 1927 року народження, інвалід другої групи, дочка померлого, 1954 року народження. Усі спадкоємці як за заповітом, так і за законом звернулися за одержанням свідоцтва про право на спадщину.

Хто і в яких частках буде спадкувати майно, яке складається з жилого будинку, який раніше був подарований заповідачу його батьком, та земельної ділянки?

Задача 10

Громадянин Макаров П. І. – громадянин України, який постійно проживає за кордоном у державі Ізраїль, видав своєму синові довіреність на право розпорядження належним йому на праві сумісної

власності житловим будинком та земельною ділянкою 15 гектарів сільськогосподарського призначення, які перебувають на території України. Оскільки довіреність, посвідчена нотаріусом держави Ізраїль, не була легалізована, у вчиненні нотаріальної дії нотаріусом України було відмовлено. Тому власник будинку гр. Макаров П. І. для вирішення свого питання вирішив тимчасово виїхати в Україну, але під час перебування на території України помер 17 червня 2005 року, не встиг оформити договір купівлі-продажу будинку. Після закінчення встановленого законом строку на прийняття спадщини до нотаріальної контори звернувся син спадкодавця, який проживає та прописаний у спадковому будинку з 1999 року, із заявою щодо видачі йому свідоцтва про право на спадщину за законом.

Які дії нотаріуса?

Які особливості спадкування земельної ділянки та майна, яке перебуває у спільній сумісній власності?

Задача 11

У квітні 2002 року помирає гр. А. Із заявами про прийняття спадщини до нотаріальної контори звернулися рідний брат (гр. Б.) та племінник (гр. В.), який був сином рідної сестри гр. А., яка померла раніше за спадкодавця. Спадкове майно складається з будинку, земельної ділянки, цільове призначення якої для будівництва й обслуговування житлового будинку, та грошового вкладу на суму 10 тис. грн.

Кому та в яких частках нотаріус має видати свідоцтво про право на спадщину за законом?

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:
  - «Особливості спадкування права на земельну ділянку»;
  - «Особливості спадкування частки у праві спільної сумісної власності»;
  - «Особливості спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі) та страхових сум»;

– «Особливості спадкування прав та обов'язків щодо відшкодування збитків»;

– «Особливості спадкування прав та обов'язків щодо відшкодування моральної шкоди»;

– «Особливості спадкування прав та обов'язків щодо сплати неустойки»;

– «Особливості спадкування після смерті учасника підприємницького товариства, спадкування приватних підприємств».

2. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років та відтворіть результати у вигляді графічного зображення. Яку частку серед усіх цивільних справ щодо спадкування становлять справи щодо регулювання права спадкування на земельну ділянку; справи щодо регулювання права спадкування частки у праві спільної сумісної власності; справи щодо регулювання права спадкування права на вклад у банку; справи щодо регулювання права спадкування страхових сум; справи щодо регулювання права спадкування прав та обов'язків щодо відшкодування збитків, моральної шкоди та сплати неустойки; справи щодо регулювання права спадкування після смерті учасника підприємницького товариства, спадкування приватних підприємств.

3. Проаналізуйте норми спадкового законодавства країн ЄС щодо спадкування права на земельну ділянку. Законодавство яких країн у цьому питанні найбільш подібне до національного законодавства?

4. Проаналізуйте норми спадкового законодавства країн ЄС щодо спадкування обов'язку відшкодування збитків, моральної шкоди та сплати неустойки. Законодавство яких країн у цьому питанні найбільш подібне до національного законодавства?

5. Проаналізуйте норми спадкового законодавства країн ЄС щодо спадкування права на вклад у банку. Законодавство яких країн у цьому питанні найбільш подібне до національного законодавства?

6. Проаналізуйте описову частину судового рішення. Яке рішення має прийняти суд? Якими нормами законодавства мотивуватиме своє рішення?

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

1 листопада 2019 року

Сокальський районний суд Львівської області у складі
головуючого судді Веремчук О. А.

за участю секретаря Баран О. Я.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Сокалі
цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до Великомоствівської
міської ради про визнання права власності на земельні ділянки в
порядку спадкування,

ВСТАНОВИВ:

Позивач ОСОБА_1 звернувся в суд до Великомоствівської
міської ради про визнання права власності на земельні ділянки
впорядку спадкування з таких підстав:

ІНФОРМАЦІЯ_1 померла мама позивача ОСОБА_2.

Позивач проживав та зареєстрований разом в одному
будинку зі своєю сім'єю та матір'ю за адресою АДРЕСА_1
Великомоствівської міської ради № 135 від 05.02.2019.

Після смерті матері залишилося спадкове майно, а саме: п'ять
земельних ділянок, які перебували у власності матері: 1) земельна
ділянка площею 1,0877 га для ведення товарного сільськогосподарсь-
кого виробництва, що розташована на території Великомоствівської
міської ради Сокальського району Львівської області, кадастровий
номер земельної ділянки 4624881800:09:000:0300, нормативно-
грошова оцінка земельної ділянки становить 20 625,14 грн; 2)
земельна ділянка площею 1,3959 га для ведення товарного
сільськогосподарського виробництва, що розташована на
території Великомоствівської міської ради Сокальського району
Львівської області, кадастровий номер земельної ділянки
4624881800:04:000:0338, нормативно-грошова оцінка земельної
ділянки становить 3 058,57 грн; 3) земельна ділянка площею
0,0991 га для ведення особистого селянського господарства, що
розташована в с. Двірці Сокальського району Львівської області,
кадастровий номер земельної ділянки 4624881800:20:001:0542,
нормативно-грошова оцінка земельної ділянки становить
3 442,46 грн; 4) земельна ділянка площею 0,1459 га для ведення

особистого селянського господарства, що розташована в с. Двірці Сокальського району Львівської області, кадастровий номер земельної ділянки 4624881800:11:008:0542, нормативно-грошова оцінка земельної ділянки становить 5 485,69 грн; 5) земельна ділянка площею 0,2500 га для будівництва й обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка), що розташована в АДРЕСА_1, кадастровий номер земельної ділянки 4624881800:20:004:0542, нормативно-грошова оцінка земельної ділянки становить 16 860 грн (копії витягів з Державного земельного кадастру про ці земельні ділянки та копії витягів із технічної документації про нормативну грошову оцінку цих земельних ділянок додаються).

Крім того, ІНФОРМАЦІЯ_2 померла рідна тітка позивача ОСОБА_3, яка проживала в с. Двірці Сокальського району Львівської області. Після смерті тітки відкрилась також спадщина на земельні ділянки, які вона мала у власності. Згідно із заповітом від 02.06.2009, який посвідчено секретарем виконкому Двірцівської сільської ради Сокальського району Львівської області Бойко Н. Б. та зареєстровано в реєстрі № 10, я є спадкоємцем її майна. Цей заповіт, відповідно до архівних даних, не змінювався і не скасовувався. Тітка позивача ОСОБА_3 не була одружена, дітей не мала. До дня смерті позивач її доглядав та похоронив.

Так, після смерті тітки ОСОБА_3 залишилося спадкове майно, а саме: шість земельних ділянок: з них чотири земельні ділянки, згідно з державним актом на право власності на земельну ділянку серії ЯБ № 349044, загальною площею 1,3824 га для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, що розташована на території Великомоствівської міської ради Сокальського району Львівської області, де ділянка № НОМЕР_1 – кадастровий номер земельної ділянки 4624881800:07:000:0501, площею 0,4424 га, нормативно-грошова оцінка земельної ділянки становить 12169,41 грн; ділянка № 2 – кадастровий номер земельної ділянки 4624881800:14:000:0541, площею 0,3546 га, нормативно-грошова оцінка земельної ділянки становить 14 26,73 грн; ділянка № 3 – кадастровий номер земельної ділянки 4624881800:05:000:0234, площею 0,3566 га, нормативно-грошова оцінка земельної ділянки становить 3 144,65 грн; ділянка № 4 – кадастровий номер земельної

ділянки 4624881800:10:000:0648, площею 0,2344 га, нормативно-грошова оцінка земельної ділянки становить 3 771,6 грн; земельна ділянка згідно з державним актом серії ЯК № 929337, площею 0,2134 га для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка), що розташована в с. Двірці Сокальського району Львівської області, кадастровий номер земельної ділянки 4624881800:11:007:0002, нормативно-грошова оцінка земельної ділянки становить 13 294 грн; земельна ділянка згідно з державним актом серії ЯК № 929283, площею 0,2640 га для ведення особистого селянського господарства, що розташована в с. Двірці Сокальського району Львівської області, кадастровий номер земельної ділянки 4624881800:11:010:0004. нормативно-грошова оцінка земельної ділянки становить 9 926,16 грн (копії державних актів та копії витягів з технічної документації про нормативну грошову оцінку цих земельних ділянок додаються).

Як спадкоємець, я звернувся у нотаріальну контору в м. Великі Мости про прийняття спадщини, однак мені сказали звертатись із позовною заявою до суду про визнання права власності в порядку спадкування, оскільки я пропустив термін прийняття спадщини.

Термін прийняття спадщини я пропустив з поважних причин, оскільки хворію, в мене гіпертонічна хвороба, гіпертонічний криз, кардіосклероз. Я перебував на стаціонарному лікуванні у Сокальській ІДРЛ, Великомоствівській районній лікарні з 03.05.2017 періодично до 11.03.2019.

У судове засідання позивач ОСОБА_1 не прибув, однак подав заяву про розгляд справи у його відсутності, позовні вимоги підтримує та просить задовольнити.

У судове засідання представник Великомоствівської міської ради не прибув, однак подав заяву про розгляд справи у його відсутності та те, що позовні вимоги визнає і просить задовольнити.

Дослідивши письмові матеріали справи, суд дійшов висновку, що позов потрібно задовольнити / не задовольнити.

Словник юридичних термінів

Земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами.

Спільне майно – це майно, що є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм за правом спільної власності.

Спільна сумісна власність – спільна власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності. Майно, набуте в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів сім'ї, є їхньою **спільною сумісною власністю**, якщо інше не встановлено договором, укладеним у письмовій формі. Власність двох чи більше осіб з визначенням часток кожного з них у праві власності є **спільною частковою власністю**.

Майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

Збитки – витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною. Особа, якій завдано **збитків** у результаті порушення її цивільного права, має право на їх **відшкодування**.

Моральна шкода – втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб.

Моральну шкоду відшкодовують за наявності чотирьох сукупних юридичних ознак:

- 1) наявність моральної шкоди;
- 2) протиправна поведінка особи, яка завдала моральну шкоду;
- 3) причиновий зв'язок між поведінкою особи і спричиненням шкоди;
- 4) провина особи, яка заподіяла моральну шкоду.

Неустойкою (штрафом, пенєю) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання.

Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання.

Пенєю є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожний день прострочення виконання.

Товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (**підприємницькі товариства**), можуть бути створені лише як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи.

Список рекомендованих джерел

1. Спадкове право: коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк; за заг. ред. О. В. Дзери. 3-тє вид., перероблене і доповнене. К.: ОВК, 2017. 282 с.

2. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова. 2-ге вид., доповн. і переробл. Т. 2. К.: Алерта, 2019. 346 с.

3. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

4. Кройтор В. А., Кухарєв О. Є., Резніченко С. В., Гетманцев О. В. Економічні аспекти спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі). *Financial and credit activity-problems of theory and practice*. 2019. Vol. 30, Issue 30. P. 16–25.

5. Мілевська А. О., Петричук М. В. Проблематика включення віртуальних об'єктів до складу спадщини. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. №. 2. С. 31–38.

6. Лаговська Н. В. Загальні положення про спадкування в Україні. Спадкове право в Україні: навч. посібник / ред. Р. Б. Шишка. К.: Ліра-К., 2014. 216 с.

7. Лаговська Н. В. Проблеми нормативно-правового регулювання спадкування за законом в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. № 1. С. 30–36.

8. Лаговська Н. В. Нормативно-правове регулювання спадкування за заповітом в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. № 2. С. 65–70.

**СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ
ТА ЗА ЗАКОНОМ**

Тема 5. Спадкування за заповітом

Тема 6. Виконання заповіту

Тема 7. Спадкування за законом

ТЕМА 5

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

План

- 5.1. Поняття та правова природа заповіту.
- 5.2. Форма заповіту. Порядок складання та посвідчення заповіту.
- 5.3. Зміст заповіту.
- 5.4. Принцип свободи заповіту.
- 5.5. Види заповітів і їхні особливості.
- 5.6. Види заповідальних розпоряджень.

Питання для самоконтролю

1. Право на обов'язкову частку в спадщині.
2. Питання про можливість закликання до спадкування юридичної особи, яка до моменту відкриття спадщини зазнала видозміни порівняно з тим періодом, коли було складено заповіт.
3. Обмеження свободи заповіту правилами про обов'язкову частку в спадщині. Коло осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині, її розмір. Зменшення судом розміру обов'язкової частки, відмова в її присудженні.
4. Перехід до інших спадкоємців обов'язку виконати заповідальну відмову або заповідальне покладання.

Тести

1. Чи зобов'язаний заповідач, позбавляючи спадщини одного, кількох або всіх спадкоємців за законом, вказати підстави такого позбавлення:

- а) ні;
- б) так;
- в) так, якщо позбавляє прав усіх спадкоємців.

2. Чи може громадянин заповідати майно, яке він набуде в майбутньому:

- а) ні;
- б) так, якщо він вказує конкретне майно;
- в) так.

3. За загальним правилом для заповіту встановлена така законодавча форма:

- а) проста письмова;
- б) у виключних випадках допускається усна;
- в) письмова форма, посвідчена нотаріально.

4. Чи допускається чинним законодавством складання заповіту, коли заповідач не надає нотаріусу та іншим особам можливості ознайомитися з його змістом:

- а) ні;
- б) так;
- в) тільки якщо заповідач повністю дієдатний.

5. Право на обов'язкову частку у спадщині мають:

- а) чоловік та дружина;
- б) рідні брати та сестри;
- в) усиновлені діти;
- г) непрацездатні батьки.

6. Чи допускається здійснення заповіту через представника:

- а) так;
- б) допускається тільки за умови, якщо представником є один із подружжя;
- в) не допускається.

7. Чи допускається здійснення заповіту двома та більше громадянами в вигляді одного документа:

- а) не допускається;
- б) допускається, якщо вони є подружжям;
- в) допускається.

8. Заповідачем не може бути:

- а) непрацездатна особа;
- б) особа, яка відбуває покарання у місцях позбавлення волі;
- в) особа, яка перебуває на лікуванні в лікарні;
- г) неповнолітня особа.

9. Законодавець розрізняє такі види заповітів:

- а) умовний;
- б) сімейний;
- в) секретний;
- г) спадковий.

10. Заповіт визнається недійсним, якщо він складений:

- а) без присутності свідків;
- б) без присутності спадкоємців;
- в) під тиском;
- г) за межами нотаріальної контори.

Практичні завдання

Задача 1

Подружжя похилого віку (Б. та Н.), їхній 28-річний син (інвалід II групи) з невісткою та двоє їхніх повнолітніх дітей (К. та О.) проживали однією сім'єю у приватизованій ними квартирі.

20 квітня 2004 року Б. помер, залишивши заповіт, за яким належний йому автомобіль мав перейти до внука О.

Визначте вартість майна, яке спадкує кожний з членів сім'ї, якщо до його складу входять: приватний будинок (60 тис. грн), автомобіль ВАЗ-2103 (6 тис. грн), вклад у банку (800 грн) та речі звичної домашньої обстановки та вжитку (2 тис. грн).

У Б. та Н. є ще двоє неповнолітніх дітей, які проживають окремо.

Задача 2

Громадянин С. склав заповіт, за яким усе своє майно заповів у рівних частинах внукам К., П., Т. та О. 20 листопада 2004 року С. помер.

Після його смерті залишилося майно: будинок (140 тис. грн), автомобіль (15 тис. грн), телевізор, холодильник, імпортні меблі та інші предмети домашньої обстановки (30 тис. грн) та вклад у банку (12 тис. грн).

Т. та П. подали заяву у нотаріальну контору про прийняття спадщини, К відмовився від належної йому частини спадщини в користь сестри Т., з якою проживав спадкодавець, О. не вчинив жодних дій, що свідчить про прийняття спадщини.

З заявами про прийняття спадщини звернулися також Г. (брат померлого) та Ж. (дочка померлого).

Визначте коло спадкоємців та вартість майна, яке кожний з них спадкує.

Задача 3

10 травня 2020 року в селищну раду звернулося подружжя Б. (Б. О. – дружина 56 років та Б. М. – чоловік 59 років) – жителі м. Львів, які у весняно-літній період проживали у батьківському будинку у селі.

Подружжя бажало посвідчити спільний заповіт такого змісту: “Усе наше майно у випадку смерті одного з нас переходить до іншого, хто його пережив, а після смерті останнього – до внука П.”

У працівника селищної ради виникли сумніви щодо можливості посвідчення заповіту такого змісту та правомірності посвідчення заповіту цих осіб у селищній раді.

Дайте правову оцінку ситуації.

Задача 4

Громадянин М. склав заповіт, за яким усе своє майно (приватний будинок, автомобіль та приватизовану квартиру) заповів своєму далекому родичеві Н.

20 березня 2018 року М. помер. Дочки Т. та Р. звернулися із заявою до суду про визнання заповіту недійсним за ст. 55 Цивільного кодексу України, оскільки, на їхню думку, в момент складання заповіту їхній батько (М.) не розумів значення своїх дій.

Яке рішення повинен встановити суд, якщо зазначений приватний будинок є спільною сумісною власністю подружжя (спадкодавця М. та його дружини К.)?

Вирішіть справу.

Задача 5

У лютому 2020 року громадянин Н. висунув позов до С. про визнання заповіту недійсним і поділ спадкового майна.

Позивач зазначав, що його мати склала заповіт на будинок, що їй належав, на користь відповідачки С. – своєї дочки (сестри позивача), перебуваючи у важкому стані, у якому не могла керувати своїми діями.

У судовому засіданні Н. змінив підстави позову і просив визнати заповіт недійсним у зв'язку з порушенням таємниці останнього та недотриманням порядку його укладення.

Як зазначав позивач, що підтвердили свідки Ж. та О., заповіт був складений у палаті лікарні в присутності інших хворих, посвідчений лікарем і в цей день вручений відповідачці.

Дайте правовий аналіз спору та вирішіть справу.

Задача 6

У померлої Громової залишилися два дорослих сини – Сергій та Микита. Спадкове майно, що залишилося після смерті Громової, складалося з житлового будинку, дачі та предметів домашньої обстановки та вжитку. Через декілька днів після похорон матері Сергій пояснив Микиті (який страждав на алкогольну залежність), що ще за життя мати все своє майно заповіла Сергію. Але оскільки вони рідні брати, то він, Сергій, дозволяє йому, Микиті, взяти собі деякі речі з предметів домашньої обстановки та вжитку. Микита не заперечував, подякував братові і того ж дня забрав собі старенький холодильник, оскільки його власний холодильник незадовго перед цим вийшов з ладу.

Через півроку, оскільки інших заяв не надходило, державний нотаріус видав Громову Сергію свідоцтво про право на спадщину за законом на все майно.

Через два роки Микита Громов, якому стало відомо про відсутність заповіту, розповів цю історію знайомому юристу.

Яку консультацію може надати юрист Микиті?

Задача 7

Саломонов залишив заповіт, за яким усе його майно після його смерті переходило до дружини та доньки. 23 травня 2019 року Саломонов помер. Між спадкоємцями за заповітом та спадкоємцями за законом виник спір про право на спадщину.

Заповіт заперечували:

1. Син Олексій, який мешкав окремо, але брав участь у капітальному ремонті спадкового будинку.

2. Дружина померлого сина Василя, яка діяла в інтересах своїх неповнолітніх дітей – онуків спадкодавця.

3. Племянниця спадкодавця, студентка фінансового коледжу, 19 років, яка мешкала зі спадкодавцем і перебувала на його утриманні з 10-річного віку.

Визначте коло спадкоємців за законом та заповітом.

Задача 8

Богданов у заповіті вказав, що його неповнолітній син зможе успадкувати автомобіль лише за умови вступу до ВНЗ зразу після закінчення школи. В іншому випадку автомобіль буде успадкований дружиною Богданова. Крім того, своїм спадкоємцям він заповів, щоб вони передали його бібліотеку спеціальної літератури в фонд кафедри університету, співробітником якої він був. Черговий лікар лікарні, де лікувався і помер Богданов, завірив заповіт і направив його в нотаріальну контору.

Чи обмежують умови заповіту правоздатність спадкоємців?

Задача 9

Після смерті важко хворого громадянина Скорика залишилася спадщина, на отримання якої претендували: Петро – єдиний спадкоємиць за заповітом, що проживав разом із спадкодавцем і доглядав його 6 останніх років перед смертю; син Василь, що проживав окремо від спадкодавця і не підтримував з ним зв'язків; рідний брат Олексій – інвалід I групи, що проживав та працював в іншому місті. Петро в суді просив усунути від надання спадщини Василя на тій підставі, що останній злісно

ухилявся від матеріальної допомоги батькові, про що були пред'явлені відповідні докази. Брат померлого Олексій просив суд включити його до складу спадкоємців як непрацездатного, хоча він і не отримував матеріальної допомоги від спадкодавця.

Як має бути вирішений такий спір?

Задача 10

Громадянин С. склав заповіт, за яким усе своє майно заповів у рівних частинах внукам К., П., Т. та О. 20 листопада 2014 року С. помер.

Після його смерті залишилося майно: будинок (640 тис. грн), автомобіль (150 тис. грн), телевізор, холодильник, імпорتنі меблі та інші предмети домашньої обстановки (30 тис. грн) та вклад у банку (120 тис. грн).

Т. та П. подали заяву у нотаріальну контору про прийняття спадщини, К. відмовився від належної йому частини спадщини на користь сестри Т., з якою проживав спадкодавець, О. не вчинив жодних дій, що свідчить про прийняття спадщини. Із заявами про прийняття спадщини звернулися також Г. (брат померлого) та Ж. (дочка померлого).

Визначте коло спадкоємців та вартість майна, яке кожний з них спадкує.

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

- «Право на обов'язкову частку в спадщині, особливості її розрахунку»;
- «Особливості спадкування юридичною особою, яка до моменту відкриття спадщини зазнала реорганізації»;
- «Зменшення судом розміру обов'язкової частки, відмова в її присудженні»;
- «Підстави та порядок визнання заповіту недійсним»;
- «Види заповітів та їхні особливості».

2. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років та відтворіть результати у вигляді графічного зображення:

– яку частку серед усіх цивільних справ щодо спадкування становлять справи щодо зменшення судом розміру обов'язкової частки, відмова в її присудженні;

– складіть перелік «поважних» причин зменшення судом розміру обов'язкової частки, відмови в її присудженні, виходячи з аналізу справ цієї категорії за останні 3 роки. Які з них найбільш повторювані?

3. Проаналізуйте норми спадкового законодавства країн ЄС щодо права на обов'язкову частку в спадщині. Законодавство яких країн у цьому питанні найбільш подібне до національного законодавства?

4. Складіть схему визначення розміру обов'язкової частки та кола осіб, які можуть на неї претендувати.

5. Проаналізуйте описову частину судового рішення. Яке рішення має ухвалити суд? Якими нормами законодавства мотивуватиме своє рішення?

РІШЕННЯ ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

1 листопада 2019 р.

Гайсинський районний суд Вінницької області у складі
головуючої Бондар О. В.,

розглянувши без участі сторін у Гайсині цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до Кунківської сільської ради Гайсинського району Вінницької області, ОСОБА_2, третя особа без самостійних вимог на стороні позивача ОСОБА_3 про визнання заповіту недійсним,

ВСТАНОВИВ:

08.08.2019 позивачка звернулася до суду з позовом, в якому просила визнати недійсним заповіт ОСОБА_4, складений 02.10.2018, посвідчений в.о. старости Носовецького старостинського округу Кунківської сільської ради Гайсинського району Лівандовською В.О., реєстраційний номер 3-25, за яким ОСОБА_4 заповів належне йому майно ОСОБА_2.

Позовні вимоги обґрунтувала тим, що вона та ОСОБА_3 є спадкоємцями за законом після смерті свого чоловіка та батька ОСОБА_4, померлого ІНФОРМАЦІЯ_1, до складу спадщини входить таке нерухоме майно: житловий будинок за АДРЕСА_1 та земельна ділянка розміром 0,2700 га, земельна ділянка (пай), що розташована на території Носовецької сільської ради Гайсинського району для ведення товарного сільськогосподарського виробництва; відповідно до заповіту, посвідченого в.о. старости Носовецького старостинського округу Кунківської сільської ради Гайсинського району Лівандовською В. О., реєстраційний номер 3-25, ОСОБА_4 заповів належне йому майно ОСОБА_2, проте позивачка зазначає про недійсність і нікчемність зазначеного заповіту, який був підписаний не заповідачем, а нею на вимогу в.о. старости ОСОБА_5, а ОСОБА_4 зазначений заповіт не підписував, також текст у заповіті «текст заповіту прочитано мною, ОСОБА_4 особисто уголос, його зміст та умови відповідають дійсним моїм намірам» написаний позивачкою; з цих підстав просить визнати оспорюваний заповіт недійсним.

У судовому засіданні позивачка та її представник ОСОБА_6 не з'явилися, в поданій до суду заяві просили позов задовольнити повністю, справу розглянути за їх відсутності.

Відповідач ОСОБА_2 та представник відповідача Кунківської сільської ради Гайсинського району в судовому засіданні не з'явилися, у поданій до суду заяві просили позов задовольнити повністю, справу розглянути за їх відсутності.

Третя особа без самостійних вимог ОСОБА_3 в судовому засіданні не з'явилася, у поданій до суду заяві просила позов задовольнити повністю, справу розглянути у її відсутність.

З урахуванням позицій сторін, досліджених доказів та вимог закону суд визнає за необхідне позов задовольнити частково, з таких міркувань.

Судом встановлено, що ІНФОРМАЦІЯ_2 в с. Носівці Гайсинського району помер ОСОБА_4, після його смерті відкрилася спадщина у вигляді житлового будинку за АДРЕСА_1 та земельної ділянки розміром 0,2700 га, земельної ділянки (паю), що розташована на території Носовецької сільської ради

Гайсинського району для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, дружина ОСОБА_1, син ОСОБА_3 є його спадкоємцями за законом; за посвідченням в.о. старости Носовецького старостинського округу Кунківської сільської ради Гайсинського району Лівандовською В.О., реєстраційний номер 3-25, заповітом ОСОБА_4 заповів належне йому майно ОСОБА_2; сторонами визнається факт підписання заповіту, а також виконання тексту в заповіті «текст заповіту прочитано мною, ОСОБА_4 особисто уголос, його зміст та умови відповідають дійсним моїм намірам» ОСОБА_1, а не ОСОБА_4.

Словник юридичних термінів

Заповіт – особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Заповіт складається у **письмовій формі**, із зазначенням місця та часу його складення та має бути особисто підписаний заповідачем.

Заповіт з умовою – це вид заповіту, в якому заповідач може обумовити виникнення права на спадкування у особи, яка призначена у заповіті, наявністю певної умови як пов'язаної, так і непов'язаної з її поведінкою (наявність інших спадкоємців, проживання у певному місці, народження дитини, здобуття освіти тощо).

Заповіт подружжя – це вид заповіту, в якому подружжя вирішує долю майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності. У разі складення такого заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив, а в разі смерті останнього, право на спадкування мають особи, визначені подружжям у заповіті.

Секретний заповіт – це вид заповіту, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом.

Заповідальний відказ (легат) – це вид заповідального розпорядження, за яким один чи декілька спадкоємців повинні виконати за рахунок спадкового майна певні дії на користь третьої особи, названої в заповіті (відказоодержувачеві).

Покладання – це вид заповідального розпорядження, в якому заповідач зобов’язує спадкоємця вчинити певні дії немайнового характеру, зокрема щодо розпорядження особистими паперами, визначення місця і форми здійснення ритуалу поховання.

Підпризначення спадкоємця – це вид заповідального розпорядження, в якому заповідач самостійно встановлює порядок черговості прийняття спадщини спадкоємцями, у випадку, якщо спадкоємець, зазначений у заповіті, помре до відкриття спадщини, не прийме її або відмовиться від її прийняття чи буде усунений від права на спадкування, а також у разі відсутності умов, визначених у заповіті.

Призначення виконавця заповіту – це вид заповідального розпорядження, в якому заповідач доручає фізичній особі з повною цивільною дієздатністю або юридичній особі (виконавцеві заповіту) виконання заповіту.

Право на обов’язкову частку у спадщині мають малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов’язкова частка).

Список рекомендованих джерел

1. Спадкове право: Коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк; за заг. ред. О. В. Дзери. 3-тє видання, перероблене і доповнене. К.: ОВК, 2017. 282 с.

2. Кухарєв О. Є. Спадкове право України. Київ: Алерта, 2020. 362 с.

3. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Курилїна, М. В. Іванова. 2-ге вид., доповн. і переробл. Т. 2. К.: Алерта, 2019. 346 с.

4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 25.02.2021).

5. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 25.02.2021).

6. Мілевська А. О. Проблематика здійснення права на заповіт за надзвичайних обставин. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. № 1. С. 21–29.

7. Лаговська Н. В. Загальні положення про спадкування в Україні. Спадкове право в Україні: навч. посібник / ред. Р. Б. Шишка. К.: Ліра-К, 2014. 216 с.

8. Лаговська Н. В. Нормативно-правове регулювання спадкування за заповітом в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. № 2. С. 65–70.

ТЕМА 6

ВИКОНАННЯ ЗАПОВІТУ

План

- 7.1. Поняття виконання заповіту та його зміст.
- 7.2. Призначення виконавця заповіту.
- 7.3. Повноваження виконавця заповіту.
- 7.4. Строк чинності повноважень виконавця заповіту.
- 7.5. Відмова виконавця заповіту від здійснення своїх повноважень.

Питання для самоконтролю

1. Тестаментоздатність та її особливості.
2. Заповідальні легати.
3. Скасування, зміна заповіту.
4. Визнання заповітів недійсними.
5. Встановлення особистості заповідача.

Тести

1. Заповідач може доручити виконання заповіту:

- а) спадкоємцю першої черги з повною цивільною дієздатністю;
- б) нотаріальній конторі, де оформлено заповіт;
- в) фізичній особі з повною цивільною дієздатністю або юридичній особі (виконавцеві заповіту).

2. Якщо заповіт складено на користь кількох осіб, виконання заповіту може бути доручено:

- а) будь-кому з них;
- б) нотаріальній конторі, де оформлено заповіт;
- в) фізичній особі з повною цивільною дієздатністю або юридичній особі (виконавцеві заповіту).

3. Якщо заповіт складено на користь однієї особи, виконання заповіту може бути покладено на:

- а) спадкоємця першої черги з повною цивільною дієздатністю;
- б) нотаріальній конторі, де оформлено заповіт;
- в) на особу, яка не є спадкоємцем за заповітом.

4. Виконавець заповіту зобов'язаний:

- а) розпоряджатись спадщиною;
- б) забезпечити одержання частки у спадщині особами, які мають право на обов'язкову частку у спадщині;
- в) забезпечити одержання частки у спадщині дітям та батькам спадкоємця.

5. Повноваження виконавця заповіту посвідчуються:

- а) випискою з державного реєстру;
- б) посвідченням, яке видається нотаріусом;
- в) документом, який видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини.

6. Вжити заходів щодо повідомлення спадкоємців, відказо-одержувачів, кредиторів про відкриття спадщини повинен:

- а) нотаріус;
- б) спадкоємець першої черги, який першим подав заяву про прийняття спадщини до нотаріальної контори;
- в) виконавець заповіту.

7. Тестаментоздатність – це:

- а) здатність особи залишати заповіт та бути спадкоємцем;
- б) здатність особи складати заповіт;
- в) усі відповіді правильні.

8. У разі складання заповіту особою, яка не мала такого права:

- а) заповіт визнається частково недійсним;
- б) заповіт визнається недійсним;
- в) заповіт визнається нікчемним.

9. Право на складання заповіту має фізична особа:

а) з повною цивільною дієздатністю, тобто повнолітня особа, яка досягла вісімнадцяти років, а у деяких випадках – шістнадцяти років;

б) повнолітня особа;

в) особа з повною цивільною дієздатністю.

10. Скасування заповіту, внесення до нього змін провадяться:

а) заповідачем особисто;

б) заповідачем особисто в присутності свідків;

в) заповідачем особисто в приміщенні нотаріальної контори.

Практичні завдання

Задача 1

Після смерті громадянина Маленка до його дочки Івасюк звернулася з позовом організація, в якому просила визнати право на спадщину за заповітом, що був складений Маленком у формі листа до друзів та посвідчений підписами двох осіб. У цьому листі Маленко вказував, що своє майно залишає побудованій на його гроші бібліотеці в селі, де він народився. Цей лист, на думку позивача, є заповітом померлого, якому повинна бути надана юридична сила. Івасюк позову не визнала і вказала, що оскільки нотаріально посвідченого заповіту немає, лист його замінити не може.

Як повинна бути вирішена справа? Які правила посвідчення заповіту при свідках?

Задача 2

15 листопада 2008 року гр. Шевченко Л. В., яка перебувала в будинку інтернаті для людей похилого віку, склала заповіт на користь своєї сусідки Прокопчук О. Л., який був посвідчений державним нотаріусом, а 21 грудня 2008 року вона померла. Після її смерті стало відомо, що є заповіт гр. Шевченко Л. В. на користь будинку-інтернату, який був посвідчений 9 грудня 2008 року директором цього будинку-інтернату. Прокопчук О. Л. вважає

останній заповіт незаконним, оскільки згідно з чинним законодавством, не передбачена можливість посвідчення заповіту директором будинку-інтернату на користь установи, керівником якої він є.

Надайте правову оцінку цій ситуації.

Задача 3

У січні 2004 року подружжя П. склало спільний заповіт щодо майна, яке належало їм на праві спільної сумісної власності, на користь громадянина У. В лютому 2004 року один з подружжя П. помер. Спадкоємець У. за заповітом звернувся до нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини та видачу йому свідоцтва про право на спадщину за заповітом. Нотаріусом у видачі свідоцтва було відмовлено.

Чи правомірні дії нотаріуса?

Задача 4

До нотаріуса звернувся громадянин Б., який є спадкоємцем за заповітом, посвідченим у 2015 році начальником слідчого ізолятора, після смерті громадянина Л. Під час перевірки змісту заповіту було виявлено, що заповідачем складено заповіт без свідків.

Дії нотаріуса? Як вирішити завдання у випадку, коли заповіт посвідчено у 2012 році?

Задача 5

Громадянка Ш. дала своєму чоловікові розписку про те, що під час складання заповіту вона вчинить пряму вказівку про усунення від спадщини її сина – громадянина Л.

Після смерті громадянки Ш. з'ясувалося, що у заповіті її син вказаний спадкоємцем. Більше того, громадянка Ш. передала йому за заповітом належне їй цінне майно (квартиру, гараж). Чоловік померлої громадянки Ш. звернувся до нотаріуса з питанням оформлення спадщини на його користь.

Чи може нотаріус видати свідоцтво про право на спадщину чоловікові громадянки Ш., усунувши громадянина Л. від спадщини, згідно з поданими документами, чи навпаки свідоцтво про право на спадщину буде видане за заповітом на ім'я громадянина Л.?

Задача 6

Спадкодавець, згідно із заповітом, залишив усе своє майно дочці (громадянці Б.). Після його смерті залишилися дружина пенсійного віку (громадянка В.) та два сини (громадяни Г., Д.), один з яких інвалід. Дружина в заяві про видачу свідоцтва про право на спадщину зазначила, що їхнє з чоловіком майно належало їм на праві спільної сумісної власності. А сини звернулися з проханням до нотаріуса визнати заповіт недійсним, оскільки він був складений у лікарні та засвідчений головним лікарем, але його так і не передали до нотаріальної контори та не внесли до державного реєстру.

Чи є підстави визнати заповіт недійсним? Який порядок оформлення заповіту особою, яка перебуває на стаціонарному лікуванні в лікарні? Хто і яку частку від спадщини отримає?

Задача 7

До державного нотаріуса Іваненка І. І. звернувся інспектор податкової адміністрації за місцем відкриття спадщини з вимогою повідомити про склад спадщини та інших спадкоємців. Своє звернення він мотивував тим, що має відомості про те, що нотаріус порушує права спадкоємців, хоче скористатися спадковим майном, а він, як представник держави, який після отримання свідоцтва про право на спадщину вирішуватиме питання її оподаткування, повинен вжити певних заходів. Нотаріус відмовив інспектору надати інформацію, яка стосується складу спадщини та спадкоємців.

Чи правомірні дії нотаріуса та податкового інспектора?

Задача 8

Іванов І.І. запросив додому нотаріуса для посвідчення заповіту. Причини виклику нотаріуса він пояснив тим, що перебуває у тяжкому стані. Коли нотаріус приступив до складання заповіту, то встановив, що Іванов перебуває у стані алкогольного сп'яніння.

Як у такому випадку має діяти нотаріус? Аргументуйте свою відповідь з посиланням на норми законодавства.

Задача 9

У заповіті громадянки Волинець було зазначено таке: «Заповідаю житловий будинок за адресою: м. Рівне, вул. Гагаріна, 8, своєму чоловіку, сарай, що розташований за вказаною адресою, – дочці, гараж та худобу – сину».

Чи дійсний цей заповіт? Хто має право тлумачити зміст заповіту?

Задача 10

При відкритті спадщини за заповітом державним нотаріусом було з'ясовано, що один із спадкоємців перебуває у місцях позбавлення волі за злочин проти державної власності.

Як у такому випадку має діяти нотаріус? Як має діяти нотаріус, якщо особу засуджено за злочин проти здоров'я спадкодавця?

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:
  - «Повноваження виконавця заповіту»;
  - «Тестаментоздатність та її особливості»;
  - «Особливості призначення виконавця заповіту»;
  - «Причини відмови виконавця заповіту від здійснення своїх повноважень»;
  - «Строк чинності повноважень виконавця заповіту».
2. Надайте загальну характеристику заповідальним легатам.
3. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років та відтворіть результати у вигляді графічного зображення:
  - яку частку серед усіх цивільних справ щодо спадкування становлять справи щодо визнання заповітів недійсними;
  - складіть перелік «підстав» для визнання заповітів недійсними, виходячи з аналізу справ цієї категорії за останні 3 роки. Які з них найбільш повторювані?
4. Проаналізуйте норми спадкового законодавства країн ЄС щодо визнання заповітів недійсними, частково недійсними.

Законодавство яких країн у цьому питанні найбільш подібне до національного законодавства?

5. Проаналізуйте описову частину судового рішення. Яке рішення має прийняти суд? Якими нормами законодавства мотивуватиме своє рішення?

РІШЕННЯ ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

30 січня 2020 року смт. Нововоронцовка

Нововоронцовський районний суд Херсонської області у складі:
головуючого судді Гончаренка О. В.

за участю секретаря судового засідання Гром О. П.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання заповіту недійсним,

ВСТАНОВИВ:

До суду звернулася з позовною заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання заповіту недійсним. Позовна заява обґрунтовується тим, що ІНФОРМАЦІЯ_1 помер її чоловік ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2. Після його смерті відкрилася спадщина на житловий будинок та дві земельні ділянки. 29 жовтня 2007 року позивачка з чоловіком склали спільний заповіт подружжя на користь ОСОБА_2 щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності, який посвідчений приватним нотаріусом Нововоронцовського районного нотаріального округу за № 833. Позивачка вважає заповіт подружжя недійсним, оскільки складений на майно, яке належить подружжю на праві спільної часткової, а не спільної сумісної власності, яке особа може заповідати лише за особистим заповітом. Просить визнати спільний заповіт подружжя недійсним.

У судовому засіданні позивачка не з'явилася, просить розглянути позовну заяву у її відсутність, позов підтримує, просить задовольнити. Відповідач у судовому засіданні також не з'явився, проти задоволення позовних вимог не заперечує.

Оцінюючи належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок у їх сукупності за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів, суд доходить до такого висновку.

29 жовтня 2007 року ОСОБА_1 і ОСОБА_3 склали спільний заповіт подружжя на користь ОСОБА_2, який зареєстрований у реєстрі за № 833. Згідно з текстом заповіту ОСОБА_1 і ОСОБА_3 на випадок смерті зробили таке розпорядження: «усе наше майно, що буде належати нам на день нашої смерті...».

У кінці заповіту зазначено: «29 жовтня 2007 року мною, Мясоедовою В.К., приватним нотаріусом Нововоронцовського районного нотаріального округу, посвідчено заповіт подружжя ОСОБА_1 і ОСОБА_3 щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності».

Згідно з свідоцтвом про шлюб серії НОМЕР_1 ОСОБА_1 і ОСОБА_3 перебували у шлюбі з 20.12.1969.

ОСОБА_3 помер ІНФОРМАЦІЯ_1 (свідоцтво про смерть серії НОМЕР_2 від 2 вересня 2018 року, актовий запис 91).

Відповідно до наданих копій документів на час смерті ОСОБА_3 належала земельна ділянка, площею 0,0886 га за адресою АДРЕСА_1 (державний акт на право власності на земельну ділянку серії ЯД № 735643); земельна ділянка, площею 5,21 га на території Нововоронцовської селищної ради (державний акт на право власності на земельну ділянку серії IV-ХС № 016629) та житловий будинок за АДРЕСА_2 (зміна адреси згідно з рішенням Нововоронцовської селищної ради № 64 від 29.11.2019 на АДРЕСА_1 (договір купівлі-продажу від 17 квітня 1974 року).

Проте вищеперераховані підстави визнання заповіту недійсним у цій справі відсутні і про наявність таких суду не було повідомлено.

З матеріалів справи вбачається, що нині покійні ОСОБА_3 та ОСОБА_1 на час складання оспорюваного заповіту перебували у зареєстрованому шлюбі, про що зазначено вище.

Отже, якщо один із подружжя помре, інший уже не зможе відмовитися від спільного заповіту.

Словник юридичних термінів

Тестаментоздатність у широкому розумінні – це здатність особи залишати заповіт та бути спадкоємцем.

Тестаментоздатність у вузькому розумінні – це здатність особи скласти заповіт.

Дієздатність – це здатність своїми діями набувати для себе цивільні права і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання. Суд може **обмежити** цивільну **дієздатність** фізичної особи, якщо вона страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними, якщо вона зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище.

Фізична особа може бути визнана судом **недієздатною**, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

Нікчемний заповіт – заповіт складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення.

Недійсний заповіт – заповіт, щодо якого судом встановлено, що волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідає його волі. Підставами визнання недійсним заповіту є: складання заповіту особою, яка не мала на це права, тобто недієздатною особою; складання заповіту з порушенням вимог щодо його оформлення та посвідчення; при складанні заповіту волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідає його волі.

Легатом (заповідальний відказ) називають розпорядження, яке зроблене в заповіті спадкодавцем і полягає у наданні певній особі (відказоодержувачу) якогось права чи іншої вигоди за рахунок спадкового майна.

Список рекомендованих джерел

1. Спадкове право: коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк; за заг. ред. О. В. Дзери. 3-тє видання, перероблене і доповнене. К. : ОВК, 2017. 282 с.
2. Кухарєв О. Є. Спадкове право України. Київ: Алерта, 2020. 362 с.
3. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Курилїна, М. В. Іванова. 2-ге вид., доповн. і переробл. Т. 2. К.: Алерта, 2019. 346 с.
4. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 25.02.2020).
5. Мілевська А. О. Проблематика здійснення права на заповіт за надзвичайних обставин. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. № 1. С. 21–29.
6. Лаговська Н. В. Нормативно-правове регулювання спадкування за заповітом в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. № 2. С. 65–70.
7. Лаговська Н. В. Правовий статус суб'єкта спадкового права. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. № 14. С. 34–43.
8. Лаговська Н. В. Прийняття спадщини. Цивільне право України: підручник. Особлива частина / ред. Р. Б. Шишка. К.: Ліра-К., 2015. 1024 с.
9. Постанова Верховного Суду від 13 грудня 2018 року у справі № 459/295/16-ц (№ 61-19401св18) (Визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини). URL: <https://supreme.court.gov.ua/>

ТЕМА 7

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

План

7.1. Поняття спадкування за законом. Відмінність спадкування за законом від спадкування за заповітом. Особливості спадкування за законом.

7.2. Підстави спадкування за законом.

7.3. Черговість покликання спадкоємців до спадкування за законом. Склад спадкоємців, які закликаються у кожній черзі.

7.4. Спадкування за правом представлення.

7.5. Зміна черговості при спадкуванні за законом.

7.6. Відумерла спадщина. Порядок спадкування виморочного майна.

Питання для самоконтролю

1. Проведіть порівняльний аналіз кола спадкоємців, передбачених ЦК УРСР 1963 р., та кола спадкоємців, передбачених чинним ЦК України.

2. Проаналізуйте порядок зміни черговості спадкування (договірний та судовий).

3. Спадкування непрацездатними утриманцями спадкодавця. Поняття утримання і непрацездатності.

4. Правила доведення наявності у особи права спадкування згідно із законом.

Тести

1. Відумерла спадщина переходить на користь:

- а) сусідів;
- б) держави;
- в) територіальної громади;
- г) спадкоємців 5 черги.

2. Особи, які проживають у фактичному шлюбі, входять до:

- а) 1 черги спадкоємців;
- б) 3 черги спадкоємців;
- в) 4 черги спадкоємців;
- г) 5 черги спадкоємців.

3. До кола спадкоємців 2 черги входять:

- а) чоловік та дружина;
- б) рідні брати та сестри;
- в) усиновлені діти;
- г) непрацездатні батьки.

4. Спадкове право передбачає:

- а) три черги спадкування;
- б) п'ять черг спадкування;
- в) чотири черги спадкування.

5. Спадкоємці за законом одержують право на спадкування:

- а) в порядку подання заяв про прийняття спадщини;
- б) по чергово;
- в) залежно від віку, від старшого до меншого.

6. Ступінь споріднення визначається:

- а) у порядку подання заяв про прийняття спадщини;
- б) залежно від віку, від старшого до меншого;
- в) за кількістю народжень, що віддаляють родича від спадкодавця.

7. Спадкування за правом представлення:

- а) відбувається на користь малолітніх;
- б) відбувається на користь родичів-інвалідів;
- в) випадок, коли внуки, правнуки спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхній матері, батькові, бабі, дідові, якби вони були живими на час відкриття спадщини.

8. Відумерла спадщина – це:

- а) майно померлого, яке не переходить до його спадкоємців;
- б) майно померлого, яке переходить до спадкоємців за заповітом;
- в) майно померлого, яке переходить до спадкоємців за законом.

9. Заява про прийняття спадщини подається:

- а) спадкоємцем через представника;
- б) батьками спадкоємця;
- в) спадкоємцем особисто.

10. Утриманцем вважається:

а) неповнолітня або непрацездатна особа, яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менш ніж п'ять років одержувала від нього матеріальну допомогу, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів до існування;

б) неповнолітня або непрацездатна особа, яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менш ніж три роки одержувала від нього матеріальну допомогу, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів до існування;

в) неповнолітня або непрацездатна особа, яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менш ніж шість місяців одержувала від нього матеріальну допомогу, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів до існування.

Практичні завдання

Задача 1

Громадянка Н. звернулася з позовом до К. та Т. про поділ спадкового майна.

Позивачка зазначала, що у травні 2019 року помер її та відповідчів батько. Після його смерті залишився будинок та автомобіль.

К. та Т. отримали свідоцтво про право на спадщину і у березні-квітні 2020 року продали житловий будинок та автомобіль.

Позивачка зазначала, що вона разом із відповідачами вживала заходів щодо збереження будинку, наглядала за будинком та обробляла присадибну ділянку і тому її потрібно вважати такою, що прийняла спадщину.

Які дії свідчать про прийняття спадщини? Вирішіть справу.

Задача 2

Подружжя Н. та П. мали доньку, неповнолітнього сина, тітку і, крім того, на їх утриманні з 30 червня 2013 року перебував родич П., віком 68 років, який постійно проживав спільно з ними.

У травні 2014 року П. помер. Після його смерті відкрилася спадщина загальною вартістю 372 тис. грн, включаючи предмети домашньої обстановки та вжитку вартістю 38 тис. грн.

Визначте коло спадкоємців та вартість майна, яке кожний з них успадковує.

Задача 3

10 серпня 2020 року в автокатастрофі загинули батько, дід і прадід неповнолітньої Б. і відкрилася спадщина на житловий будинок та інше майно, власником якого був прадід М.

У нотаріальну контору з заявами про прийняття спадщини звернулися Д. та Т. (брат та сестра спадкодавця) і їм було видано свідоцтво про право спадкування.

У серпні 2021 року мати неповнолітньої пред'явила в інтересах доньки (Б.) позов до Д. та Т. про визнання недійсним спадкування житлового будинку та анулювання свідоцтва, виданого Д. та Т. Позивачка зазначала, що Б. є спадкоємницею першої черги і саме їй повинно перейти спадкове майно.

Розкрийте зміст понять: “спадкова трансмісія”, “спадкування за правом представлення”. Вирішіть справу.

Задача 4

10 листопада о 23:20 подружжя Лісовських на власному автомобілі потрапило у ДТП. Лісовський К. помер на місці аварії, а його дружина – Лісовська В. – через декілька годин, у реанімаційному відділенні лікарні, куди вона була доставлена з місця аварії.

Спадкове майно, що залишилося після подружжя Лісовських, складається з трикімнатної квартири, придбаної ними під час шлюбу, та предметів домашньої обстановки та вжитку.

У подружжя Лісовських залишилася донька, – Лісовська О. 23 роки, яка мешкає у США. Крім того, у Лісовського залишилися: син від першого шлюбу – Лісовський І., мати – Лісовська М., 79 років,

брат – Лісовський Г. У Лісовської залишилися батько – Коренко В., 80 років та тітка – Коренко С., 72 роки, що протягом тривалого часу проживала разом із загиблими і перебувала на їхньому утриманні.

Визначте коло спадкоємців за законом та частку кожного з них у спадковому майні.

Чи змінилась би ситуація, якби подружжя Лісовських загинули одночасно на місці аварії?

Задача 5

Під час сварки, у стані ревнощі та сильного душевного хвилювання Миронова Р. вбила свого чоловіка Миронова О. Її було засуджено за вбивство у стані афекту, але від відбування покарання було звільнено, оскільки на момент вбивства вона була вагітна. Після смерті Миронова залишилася п'ятикімнатна квартира, що була придбана ним та його дружиною під час шлюбу.

Крім дружини – Миронової Р. та спільного з нею сина Івана 2 років, у померлого залишилися донька від другого шлюбу – Катерина 11 років, стосовно якої він був позбавлений батьківських прав у судовому порядку, та старенька мати. Крім того, син Миронова О. від першого шлюбу – Роман, який загинув 4 роки тому, мав від першого шлюбу сина Ігоря, а від другого – доньку Вікторію та сина В'ячеслава.

Визначте коло спадкоємців за законом та їхні частки у спадковому майні.

Задача 6

Внаслідок автомобільної аварії загинуло подружжя Никифорових. Чоловік помер на місці аварії, а дружина – через чотири години в лікарні. У подружжя Никифорових залишилося двоє дітей: син та дочка, а крім них, мати Никифорова віком 72 роки, батько Никифорової віком 65 років та дорослий непрацездатний брат Никифорова, який мешкав разом із подружжям Никифорових.

Визначте коло спадкоємців після смерті подружжя Никифорових.

Задача 7

Сім'я громадянина Трушина складалась: з дружини віком 60 років, чоловіка дочки, яка померла за рік до смерті Трушина, та двох онуків. Трушин помер, залишивши заповіт, у якому єдиним спадкоємцем була зазначена померла дочка.

Яка в цьому випадку підстава спадкування? Як має бути розподілене спадкове майно? Як його належало б розподілити, якби дочка Трушина померла через місяць після смерті свого батька, не встигнувши прийняти майно?

Задача 8

Після смерті громадянина П. у нього залишилося майно на 100 000 грн. Про своє бажання отримати це майно заявили 12-річна дочка, 82-річна мати і два брати померлого (відповідно 30 та 62 років).

Ухваліть рішення у цій ситуації.

Задача 9

Спадкоємцями за законом померлого Ковальчука В. С. є його дружина, мати і донька від першого шлюбу. Заповіт відсутній. Спадковим майном є $\frac{1}{2}$ частина квартири та $\frac{1}{2}$ частина автомобіля. До нотаріальної контори звернулися мати та донька померлого, які не в змозі надати правовстановлювальні документи на майно, оскільки ті перебувають у дружини померлого.

Які дії нотаріуса? Як буде поділено спадок?

Задача 10

Спадкодавець Григор'єв М. А. помер 17.01.2004. На день його смерті залишилось спадкове майно, що належало йому на праві особистої власності: житловий будинок, в якому зі спадкодавцем проживала його рідна сестра. Спадкоємці за законом першої черги – троє дітей: один з них проживає в іншому місці, а останні в цьому ж місці, де знаходиться будинок.

У зв'язку з тим, що житловий будинок був колись спадщиною батьків спадкодавця і його рідної сестри та враховуючи, що тривалий час рідна сестра надавала необхідну допомогу спадкодавцеві, який через тяжку хворобу був у безпорадному стані,

двоє із спадкоємців за власним бажанням та взаємною згодою вирішили змінити існуючий порядок спадкового чергування та включити до своєї черги рідну сестру спадкодавця.

Чи можлива така зміна черговості спадкування? Дайте своє пояснення.

Задача 11

У січні 2014 року рішенням суду був розірваний шлюб між подружжям С.

Через рік гр. С. загинув у автокатастрофі. Колишня дружина звернулася до нотаріальної контори з проханням видати їй свідоцтво про право на спадщину житлового будинку, що був особистою власністю померлого.

Також у нотаріальну контору прийшла сестра померлого і подала заяву про прийняття спадщини після померлого гр. С.

Інших осіб, які б претендували на спадщину, не було.

Кому та в яких частках буде видане свідоцтво про право на спадщину? Як у цьому випадку повинен вчинити нотаріус?

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:
  - «Підстави спадкування за законом»;
  - «Особливості спадкування за правом представлення»;
  - «Порядок та підстави зміни черговості при спадкуванні за законом»;
  - «Порядок та особливості спадкування виморочного майна»;
  - «Особливості спадкування непрацездатними утриманцями спадкодавця».
2. Складіть порівняльну таблицю особливостей спадкування за законом та за заповітом.
3. Проведіть порівняльний аналіз інституту виморочного майна в Україні та європейських державах.

4. Проведіть порівняльний аналіз кола спадкоємців, передбачених ЦК УРСР 1963 р., та кола спадкоємців, передбачених чинним ЦК України.

5. Проаналізуйте описову частину судового рішення. Яке рішення має прийняти суд? Якими нормами законодавства мотивуватиме своє рішення?

РІШЕННЯ ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

23 березня 2021 року м. Павлоград

Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області у складі:

головуючого судді Перекопського М. М.

за участю секретаря судового засідання Величко А. О.,
представника заявника,

розглянувши у відкритому судовому засіданні цивільну справу за заявою Виконавчого комітету Павлоградської міської ради, заінтересована особа – Перша Павлоградська державна нотаріальна контора Дніпропетровської області, про визнання спадщини відумерлою,

ВСТАНОВИВ:

До суду звернувся Виконавчий комітет Павлоградської міської ради із заявою про визнання спадщини відумерлою. В обґрунтування своєї заяви зазначив, що ІНФОРМАЦІЯ_1 помер ОСОБА_1, якому належала 1/2 частка квартири АДРЕСА_1. Після смерті ОСОБА_1 спадкова справа не заводилася. За зазначеною адресою ніхто не зареєстрований. Заявник просить визнати спадщину відумерлою.

У судовому засіданні представник заявника підтримав свою заяву та просив її задовольнити.

Вислухавши представника заявника, вивчивши матеріали справи, суд дійшов таких висновків.

Судом встановлено, що ОСОБА_1 помер ІНФОРМАЦІЯ_1, що підтверджується відповідним актовим записом про смерть.

З відповіді Першої павлоградської державної нотаріальної контори вбачається, що спадкова справа після смерті ОСОБА_1 не заводилася.

Згідно зі свідоцтвом про право власності на житло від 17.02.1993 ОСОБА_1 належить 1/2 частка квартири АДРЕСА_1.

Відносини спадкування регулюються правилами Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), якщо спадщина відкрилася не раніше 1 січня 2004 року. У разі відкриття спадщини до зазначеної дати застосовується чинне на той час законодавство, зокрема, відповідні правила Цивільного кодексу Української РСР (далі – ЦК УРСР), щодо прийняття спадщини та кола спадкоємців за законом. У разі коли спадщина, яка відкрилася до набрання чинності ЦК України і строк на її прийняття не закінчився до 1 січня 2004 року, спадкові відносини регулюються ЦК України.

Судом встановлено, що спадщина після смерті ОСОБА_1 відкрилася ІНФОРМАЦІЯ_1, тобто під час дії ЦК УРСР, а тому положення саме цього Кодексу підлягають застосуванню при вирішенні питання про спадкування майна померлої.

Словник юридичних термінів

Перша черга – діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки.

Друга черга – рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері.

Третя черга – рідні дядько та тітка спадкодавця.

Четверта черга – особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш ніж п'ять років до моменту відкриття спадщини.

П'ята черга – інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення.

Ступінь споріднення визначається за кількістю народжень, що віддаляють родича від спадкодавця. Народження самого спадкодавця не входить до цього числа.

Утриманець – особа, яка перебуває на тривалому або постійному матеріальному або грошовому забезпеченні з боку інших осіб, і ця допомога є основним джерелом його існування.

Відумерла спадщина – це майно померлого, яке не переходить до його спадкоємців.

Виморочним майном визнається майно спадкодавця, який не залишив спадкоємців ні за заповітом, ні за законом. За загальним правилом, таке майно переходить у власність держави або відповідної територіальної громади з метою запобігання визнанню такого майна безхазяйним, його пошкодження, загибелі, неможливості задоволення вимог кредиторів спадкодавця тощо.

Безхазяйною вважається річ, яка не має власника, або власник якої невідомий.

Непрацездатні громадяни – особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку або визнані інвалідами, зокрема діти-інваліди, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

Список рекомендованих джерел

1. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвал. Рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при М-ві юстиції України 29.01.2009. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/p0001323-09> (дата звернення: 18.02.2020).

2. Спадкове право: коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк; за заг. ред. О. В. Дзери. 3-тє видання, перероблене і доповнене. К.: ОВК, 2017. 282 с.

3. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова. 2-ге вид., доповн. і переробл. Т. 2. К.: Алерта, 2019. 346 с.

4. Цивільне право України: підручник: у 2-х ч. / за ред. проф. Р. Б. Шишки (кер. авт. кол.). Ч. 2. Особлива. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Ліра-К, 2018. 996 с.

5. Зінкевич Ю. Є. Відмова спадкоємця від права на прийняття спадщини: практичні питання. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 35. С. 35–40.

6. Лаговська Н. В. Проблеми нормативно-правового регулювання спадкування за законом в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. № 1. С. 30–36.

НАБУТТЯ СПАДЩИНИ

ТЕМА 8. Правове регулювання
відкриття спадщини

ТЕМА 9. Охорона та управління
спадковим майном

ТЕМА 10. Правове регулювання прийняття
спадщини

ТЕМА 11. Оформлення права на спадщину

ТЕМА 12. Спадковий договір

ТЕМА 8

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ

План

- 8.1. Особливості підстав виникнення спадкових правовідносин.
- 8.2. Поняття і характеристика відкриття спадщини.
- 8.3. Поняття і значення часу відкриття спадщини. Дія спадкового законодавства в часі.
- 8.4. Правові наслідки з'явлення особи, оголошеної померлою.
- 8.5. Правове регулювання місця відкриття спадщини.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та значення інституту прийняття спадщини. Строки для прийняття спадщини.
2. Способи прийняття спадщини.
3. Поняття, значення та порядок видачі свідоцтва про право на спадщину. Строки видачі свідоцтва про право на спадщину. Визнання недійсним свідоцтва на спадщину.
4. Державна реєстрація права на спадщину.

Тести

1. Спадщина відкривається внаслідок:

- а) смерті особи;
- б) оголошення особи померлою;
- в) смерті особи або оголошення її померлою.

2. Часом відкриття спадщини є:

- а) день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою;
- б) перше число місяця, у якому особа померла або оголошується померлою;
- в) останнє число місяця, у якому особа померла або оголошується померлою.

3. Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається:

- а) одночасно і окремо щодо кожної з них;
- б) одночасно і разом щодо кожної з них;
- в) немає правильної відповіді.

4. Місцем відкриття спадщини є:

- а) місцезнаходження основної частини рухомого майна;
- б) місцезнаходження основної частини нерухомого майна;
- в) останнє місце проживання спадкодавця.

5. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є:

- а) місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини;
- б) місцезнаходження основної частини рухомого майна;
- в) місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна.

6. Правове значення місця відкриття спадщини полягає у тому, що за місцем відкриття спадщини:

- а) визначається територіальна підсудність у спадкових спорах за позовами кредиторів до прийняття спадщини спадкоємцями;
- б) суд визнає спадщину відумерлою;
- в) подаються заяви про прийняття спадщини та про відмову від прийняття спадщини;
- г) усі відповіді правильні.

7. Місце відкриття спадщини підтверджується:

- а) довідкою житлово-експлуатаційної організації, довідкою правління житлово-будівельного кооперативу про реєстрацію (постійне місце проживання) спадкодавця та записом у будинковій книзі про реєстрацію (постійне місце проживання) спадкодавця, довідкою адресного бюро, довідкою райвійськкомату про те, що

спадкодавець до призову на військову службу проживав за відповідною адресою;

б) довідкою житлово-експлуатаційної організації, довідкою правління житлово-будівельного кооперативу про реєстрацію (постійне місце проживання) спадкодавця;

в) записом у будинковій книзі про реєстрацію (постійне місце проживання) спадкодавця, довідкою адресного бюро, довідкою райвійськкомату про те, що спадкодавець до призову на військову службу проживав за відповідною адресою.

8. Якщо останнім постійним місцем проживання спадкодавця є територія іншої держави, вибір колізійної прив'язки залежить від того, чи був укладений відповідний договір про правову допомогу між Україною і такою державою. За наявності такого договору відносини спадкування визначаються за законом країни, де:

а) спадкодавець мав останнє постійне місце проживання;

б) спадкодавець проживав більше 183 днів на рік;

в) проживають спадкоємці за законом чи заповітом.

9. Якщо останнім постійним місцем проживання спадкодавця є територія іншої держави, на якій знаходиться нерухоме майно, то:

а) умови і порядок спадкування нерухомого майна завжди визначається законом тієї держави, на території якої проживають спадкоємці за заповітом;

б) умови і порядок спадкування нерухомого майна завжди визначається законом тієї держави, на території якої проживають спадкоємці за законом;

в) умови і порядок спадкування нерухомого майна завжди визначається законом тієї держави, на території якої воно знаходиться.

10. Після смерті військовослужбовців строкової служби, а також студентів, які навчалися у технікумах чи ЗВО поза місцем постійного проживання, місцем відкриття спадщини визнається:

а) місце знаходження військової частини або місце знаходження навчального закладу;

б) місце їх проживання під час проходження строкової служби або місцезнаходження навчального закладу;

в) місце їх постійного проживання до призову на строкову службу або до вступу на навчання до навчального закладу.

Практичні завдання

1. Складіть проєкт заяви про прийняття спадщини.

2. Складіть проєкт заяви про відмову від прийняття спадщини на користь одного зі спадкоємців.

3. Складіть порівняльну таблицю щодо порядку спадкування за правом представлення та за спадковою трансмісією.

4. Для оформлення спадщини нотаріусу було подано заяву громадянина Титаренка, який відбував покарання у місці позбавлення волі. Підпис Титаренка був засвідчений начальником закладу за місцем відбування покарання. Нотаріус відмовив у прийнятті заяви, роз'яснивши, що засвідчення підписів громадян на документах не входить у повноваження начальників місць позбавлення волі. *Чи правомірною є відмова нотаріуса у прийнятті заяви про прийняття спадщини? Обґрунтуйте.*

5. Громадянин Дяченко пред'явив позов до вдови Борисенка про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом. Позивач зазначив, що автомобіль під керуванням Борисенка скоїв ДТП, внаслідок якої йому завдані тяжкі тілесні ушкодження, що стали причиною повної втрати професійної працездатності. Посилаючись на те, що відповідачка в добровільному порядку відмовилася відшкодувати втрачений у зв'язку з каліцтвом заробіток, позивач просив стягнути з неї одноразово 1817 грн і щомісячно по 908 грн, а також моральну шкоду в розмірі 8765 грн. Суд задовольнив позов. У касаційній скарзі відповідачка просила скасувати рішення суду і

звільнити її від відповідальності, посилаючись на те, що, як встановила судово-медична експертиза, її чоловік помер за кермом від серцевого нападу, і вже некерована машина завдала шкоди Дяченку, тому вона не повинна нести відповідальність за заподіяну після смерті чоловіка шкоду.

Проаналізуйте обставини справи і вкажіть, за які борги спадкодавця відповідає спадкоємець.

6. Після смерті батьків до їх 3-х повнолітніх дітей, які проживали окремо, перейшов у спадок житловий будинок у рівних частках. Двоє спадкоємців бажали продати будинок, а виручену суму розподілити між собою, один із спадкоємців згоди на продаж будинку не дав і заявив, що бажає використовувати свою частку в будинку для проживання. Оскільки згоди між спадкоємцями досягнуто не було, двоє з них пред'явили позов до спадкоємця, який заперечував проти продажу, про зобов'язання його не чинити перешкод у продажі. *Вирішіть спір.*

7. Проаналізуйте звернення громадян та надайте відповідь:

7.1. Півроку тому померла мама. У неї залишився застрахований (за словами мами) кредит. Я проживаю в квартирі, яка оформлена в рівних частинах і на мене, і на неї. Банк вимагає від мене погашення заборгованості моєї мами, але він не називає ні точної суми, ні надає можливості мені ознайомитися з умовами договору, бо я не набула права спадщини. Також банк стверджує, що кредит не застрахований і що спадкоємиці (тобто мені) доведеться його виплачувати, інакше вони накладуть арешт на половину квартири, яка належить мамі. *Чи можу я уникнути виплати кредиту? І чи справді банк може зробити щось із нерухомістю?*

7.2. У мене 21.02.2021 помер батько. Він був прописаний у квартирі один. Квартира перебуває в його власності – 1/3 частина і моєї 2/3 частини. Я прописана і проживаю з чоловіком в іншому місті. Чи необхідно мені поспішати виписувати батька з квартири і переукладати договори з комунальними підприємствами на своє ім'я, якщо я не буду прописуватися в цій квартирі і, можливо, в майбутньому буду її продавати (спадкоємцем першої черги є тільки я). *Чи є якісь терміни для зняття померлого з реєстрації*

місяця проживання? Чи необхідно це робити перед візитом до нотаріуса для написання заяви про прийняття спадщини? Що мені робити з його картковим пенсійним рахунком в Ощадбанку, за яким він отримував пенсію і субсидію, якщо я не знаю, перерахують йому лютневу субсидію чи ні?

7.3. Моя мати після смерті бабусі (її матері) протягом півроку подала заяву про вступ у спадок на будинок і приватизовану ділянку землі. Дооформити вступ у спадок – немає можливості, занадто дорогі у нас послуги в БТІ, пенсіонерка просто не може оплатити суму понад 10 тисяч грн, а нотаріус говорить, що не можна вступити у спадок без оформлення документів у БТІ.

1. *Чи є якийсь термін давності для вступу в спадок?*

2. *Чи може хтось у мами відібрати цей будинок і землю, вона там не прописана (ніхто не прописаний), просто використовує як дачу.*

3. *Якщо не можуть, на який закон посилатися? Оскільки у нас по місту ходять представники міської влади і повідомляють, що за новим якимось законом вони неоформлені землі можуть відбирати.*

7.4. Батько помер у вересні 2016 року. Заповіт і договір дарування не укладав. Залишився будинок. Мати з батьком розлучені. Я і брат прямі спадкоємці, але після закінчення півроку заяви на прийняття спадщини не подали. Брат заяву про відмову від спадщини не писав, на сьогодні проживає і є громадянином РФ і на спадщину не претендує. *Яка процедура вступу в спадщину на сьогодні? Яка повинна бути моя послідовність дій? Яку суму грошей необхідно мати у своєму розпорядженні для здійснення всієї процедури?*

7.5. Чи можливо купити квартиру, власники якої померли, а спадкоємці живуть в інших державах? *Що для цього потрібно? Чи достатньо, щоб спадкоємці відмовилися від своєї спадщини в нашу користь? Чи потрібно, щоб вони прийняли спадщину, а потім продали нам?*

7.6. Добрий день. Мої батьки мають статус дітей війни. За рішенням суду їм обом нараховано грошовий перерахунок. Мама три місяці тому померла. *Як батько може отримати цю суму*

грошей замість мами? Успадковувати, крім цієї грошової суми, нічого. Рішення суду було ще за життя матері. Гроші прийшли на поштове відділення після смерті. Чи обов'язково вступати в спадок?

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

– «Встановлення часу відкриття спадщини за заповітом з умовою»;

– «Порядок встановлення факту проживання зі спадкоємцем на час відкриття спадщини»;

– «Проблематика повідомлення спадкоємця про відкриття спадщини нотаріусами та виконавцями заповіту»;

– «Час відкриття спадщини: вплив римського права на сучасні норми Цивільного законодавства України»;

– «Коморієнти: проблематика спадкування».

2. Складіть схему визначення моменту відкриття спадщини для різних категорій спадкоємців.

3. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років та відтворіть результати у вигляді графічного зображення:

– яку частку серед усіх цивільних справ щодо спадкування становлять справи щодо продовження строку для прийняття спадщини;

– складіть перелік «поважних» причин для продовження строку для прийняття спадщини, виходячи з аналізу справ цієї категорії за останні 3 роки. Які з них найбільш повторювані?

4. Проаналізуйте норми спадкового законодавства країн ЄС щодо визначення моменту відкриття спадщини. Законодавство яких країн у цьому питанні найбільш подібне до національного законодавства?

5. Складіть схему визначення місця відкриття спадщини для різних категорій спадкоємців та місцезнаходження спадкової маси.

6. Проаналізуйте норми спадкового права зарубіжних країн щодо встановлення місця відкриття спадщини. Як відбувається

спадкування громадянами України майна, що перебуває за межами нашої держави?

7. Проаналізуйте описову частину судового рішення. Яке рішення має прийняти суд? Якими нормами законодавства мотивуватиме своє рішення?

РІШЕННЯ ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

10 січня 2020 року м. Київ

Святошинський районний суд Київської області у складі
головуючого судді Петрова О. А.

за участю секретаря судового засідання Іваненко І. А.,

розглянувши у підготовчому судовому засіданні у місті Київ
справу за позовом ОСОБА_1 до Білогородської сільської ради про
визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття
спадщини,

ВСТАНОВИВ:

12 грудня 2019 року ОСОБА_1 звернулася до суду з
позовною заявою до Боярської міської ради про визначення
додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини
після смерті ОСОБА_2, яка померла 20.02.2019.

Для обґрунтування позову посилається на те, що у
встановлений законом шестимісячний строк для подання заяви
про прийняття спадщини вона не звернулася до нотаріальної
контори у місті Боярка із заявою про прийняття спадщини з тієї
причини, що є юридично необізнаним, тому просить встановити
йому додатковий строк для подачі заяви про прийняття спадщини.
Крім того, позивач посилається на те, що після смерті спадкодавця
він вступив в управління її майном, тому вважав, що спадщину
прийняв.

Ухвалою Святошинського районного суду Київської області
від 13.12.2019 було відкрито провадження у справі та призначено
справу до підготовчого засідання на 10.01.2020.

Позивач подав до суду заяву про розгляд справи у його
відсутність, позовні вимоги підтримує, просить їх задовольнити.

Від представника відповідача до суду надійшла заява про розгляд справи у його відсутність, позовні вимоги позивача визнає в повному обсязі.

Дослідивши матеріали справи, суд встановив такі дані.

Відповідно до свідоцтва про смерть серії І-ГЮ № 217986 від 20.02.2019 ОСОБА_2 померла 20.02.2019.

Відповідно до заповіту від 16.04.2004 вбачається, що ОСОБА_2 за життя житловий будинок, господарські будівлі, льох, літню кухню, що розміщені в с. Білогородка, вул. Дружби, 9а, на випадок своєї смерті заповіла ОСОБА_1. ОСОБА_1 не проживала разом з ОСОБА_2.

Словник юридичних термінів

Відкриття спадщини – офіційне заведення спадкової справи на ім'я померлої особи, а також комплекс нотаріальних дій, пов'язаних з цим процесом. У нотаріальному процесі відкриття спадщини асоціюється з конкретними заходами, початком відліку різних процесуальних строків, строком видачі свідоцтва про право на спадщину.

Місце відкриття спадщини – останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання невідоме, то місцем відкриття спадщини буде місцезнаходження його майна (нерухомого) або основної його частини і лише потім місце розташування рухомого майна.

Місце проживання фізичної особи – житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання у ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово (ст. 29 ЦК). Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, вільно обирає собі місце проживання, за винятком обмежень, що встановлюються законом. Місцем проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце

проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує стосовно неї функції опікуна. У разі спору місце проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років визначається органом опіки та піклування або судом. Місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років, є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає. Місцем проживання недієздатної особи є місце проживання її опікуна або місцезнаходження відповідної організації, яка виконує стосовно неї функції опікуна. ЦК вперше визначено, що фізична особа може мати кілька місць проживання.

Постійне місце проживання – місце проживання на території якої-небудь держави не менше одного року фізичної особи, яка не має постійного місця проживання на території інших держав і має намір проживати на території цієї держави протягом необмеженого строку, не обмежуючи таке проживання певною метою, і за умови, що таке проживання не є наслідком виконання цією особою службових обов'язків або зобов'язань за договором (контрактом).

Час відкриття спадщини – день смерті спадкодавця або день набрання чинності рішення суду про оголошення особи померлою. Відкриття нотаріального провадження щодо спадщини пов'язується зі зверненням спадкоємців з заявою про відкриття спадщини та вжиття заходів до охорони спадкового майна.

Оголошення фізичної особи померлою (ст. 46 ЦК). Фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років, а якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, – протягом шести місяців. Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців.

Список рекомендованих джерел

1. Зінкевич Ю. Є. Відмова спадкоємця від права на прийняття спадщини: практичні питання. *Часопис цивілістики*. 2019. №. 35. С. 35–40.
2. Крижановська А. А. Особливості спадкування обов'язкової частки у спадщині в Україні. *Історія та теорія держави та права, філософія права*. 2018. С. 56.
3. Кухарєв О. Є. Спадкове право України. Київ: Алерта, 2020. 362 с.
4. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвал. Рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України 29.01.2009. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09> (дата звернення: 18.02.2021).
5. Миронюк Т. О. Суб'єкти права на обов'язкову частку у спадщині. *Юридична наука: проблеми та перспективи розвитку / Київський національний університет технологій та дизайну*. 2018.
6. Новосад А. С., Момот А. І. Особливості розгляду справ про визнання спадщини відумерлою. *Правові новели*. 2018. №. 6. С. 30–34.
7. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012. № 296/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 25.02.2021).
8. Сіщук Л. В. Управління корпоративними правами до прийняття спадщини. *Приватне право і підприємництво*. 2018. №. 18. С. 95–100.
9. Спадкове право в Україні: навч. посібник / за заг. ред. проф. Р.Б. Шишки. К.: Ліра-К, 2016. 216 с.
10. Спадкове право: коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк; за заг. ред. О. В. Дзери. 3-х видання, перероблене і доповнене. К. : ОВК, 2017. 282 с.

11. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол. авт.; кер. авт. кол, канд. юрид. наук, доц. О. В. Нестерцова-Собакарь. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 164 с.

12. Федик Є. І. До питання про відумерлу спадщину. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення*. 2019. С. 264.

13. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова. 2-ге вид., доповн. і переробл. Т. 2. К.: Алерта, 2019. 346 с.

14. Чабан О. М. Правові наслідки пропущення строку для прийняття спадщини. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Юридичні науки. 2018. №. 7. С. 333–339.

ТЕМА 9

ОХОРОНА ТА УПРАВЛІННЯ СПАДКОВИМ МАЙНОМ

План

- 9.1. Поняття та підстави охорони спадкового майна. Коло осіб, в інтересах яких здійснюється охорона спадкового майна.
- 9.2. Суб'єкти, що здійснюють організацію охорони спадкового майна, а також його охорону. Термін охорони спадкового майна.
- 9.3. Заходи, що вживаються для охорони спадкового майна.
- 9.4. Управління спадщиною. Договір на управління спадщиною.

Питань для самоконтролю

1. Охорона спадщини й управління нею.
2. Оформлення права на спадщину.
3. Момент переходу права на спадщину.
4. Елементи договору на управління спадщиною.

Тести

1. Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах:

- а) спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця;
- б) спадкоємців, відказоодержувачів;
- в) спадкоємців, кредиторів спадкодавця.

2. Хто вживає заходів до охорони спадкового майна:

- а) нотаріус;
- б) нотаріус або в сільських населених пунктах уповноважена на це посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини за заявою спадкоємців;
- в) у сільських населених пунктах – уповноважена на це посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини за заявою спадкоємців.

3. Охорона спадкового майна триває до:

- а) закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини;
- б) набрання чинності рішення суду про визнання спадщини відумерлою;
- в) закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини, або набрання чинності рішення суду про визнання спадщини відумерлою.

4. Особи або органи, що вживають заходів з охорони спадкового майна:

- а) мають право укладати договори з третіми особами, спрямовані на забезпечення охорони спадкового майна;
- б) не мають права укладати договори з третіми особами, спрямовані на забезпечення охорони спадкового майна;
- в) несуть витрати на охорону спадкового майна.

5. Витрати на охорону спадкового майна відшкодуються:

- а) нотаріусом;
- б) Державною казначейською службою України за заявою спадкоємців;
- в) спадкоємцями відповідно до їхньої частки у спадщині, а у разі визнання спадщини відумерлою – органом місцевого самоврядування.

6. У разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту особою, яка управляє спадщиною, до складу якої входить земельна ділянка, є:

- а) нотаріус за місцезнаходженням такої земельної ділянки;
- б) районна або обласна державна адміністрація за місцезнаходженням такої земельної ділянки;
- в) сільська, селищна, міська рада за місцезнаходженням такої земельної ділянки.

7. Особа, яка управляє спадщиною, має право на:

- а) вчинення будь-яких необхідних дій, спрямованих на збереження спадщини до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини та на плату за виконання своїх повноважень;
- б) плату за виконання своїх повноважень;
- в) вчинення будь-яких необхідних дій, спрямованих на збереження спадщини до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини.

8. Охорона спадкового майна, що визнається відумерлим, триває:

- а) протягом 1-го року, до того моменту, як суд визнає таке спадкове майно відумерлим;
- б) упродовж 2-х років, до того моменту, як суд визнає таке спадкове майно відумерлим;
- в) протягом 6-ти місяців, до того моменту, як суд визнає таке спадкове майно відумерлим.

9. Особа, яка управляє спадщиною:

- а) не може використовувати спадкове майно для отримання прибутку на свою користь;
- б) має право на вчинення будь-яких необхідних дій, спрямованих на збереження спадщини до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини та на плату за виконання своїх повноважень;
- в) усі відповіді правильні.

10. Якщо особа, яка управляла спадщиною, заподіяла шкоду або використовувала спадщину в своїх цілях, спадкоємці:

- а) повинні звертатися до органів національної поліції з заявою про факт вчинення кримінального правопорушення;
- б) можуть звернутися до суду з позовом про відшкодування завданих збитків;
- в) можуть звернутися до суду з позовом про відшкодування завданих збитків та моральної шкоди.

Практичні завдання

1. Складіть проєкт заяви нотаріусу про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна.

2. Складіть проєкти окремих актів опису спадкового майна щодо коштовностей та зброї.

3. Складіть позовну заяву про виключення майна з акта опису.

4. Складіть проєкт договору щодо управління майном.

5. Проаналізуйте звернення громадян та надайте відповідь:

5.1. Мій дядько помер. У нього є дружина і двоє повнолітніх дітей від першого шлюбу. Після смерті залишилися квартира і дві машини. Все за документами записано на дядька і отримано до другого шлюбу. Заповіту немає. *Хто, у якій частці і на що має право претендувати?*

Перша дружина (мати дітей), діти і друга дружина (вдова). Квартира була приватизована в першому шлюбі. Приватизувала перша дружина, але в процесі приватизації вона все оформляла на дядька. На той момент дітям було більше 10 років. Після розлучення перша дружина не подавала на розподіл майна. З моменту розлучення пройшло 12 років.

Під час першого шлюбу була придбана і перша машина. Після розлучення була куплена друга машина. Через 2 роки було оформлено другий шлюб. Під час другого шлюбу нічого не купувалося, крім оформленого в кредит на дядька телевізора, кредит – погашений.

5.2. У мене горе, два місяці тому померла моя мати. Проте справа в іншому. Жила вона одна. З дітей я і моя сестра (прямі спадкоємці). Сестра живе зі співмешканцем окремо. Я недавно намагалася зайти в квартиру, але вона змінила замок, на контакт не йде, трубку не бере. Документи на квартиру і свідоцтво про смерть у неї, віддавати вона їх не збирається. *Підкажіть, будь ласка, як мені бути в цьому випадку? Як вступити в спадщину?*

5.3 Добрий день! Мене звати Олена. Можете проконсультувати щодо права власності на спадщину. Моя рідна сестра померла у листопаді 2016 року. Ми з чоловіком переїхали у

2014 році з Донецька до Вінниці і постійно проживали разом із сестрою в однокімнатній квартирі. У померлої є ще онук. Заповіту немає. *Хто претендує на спадщину в першу чергу?* Крім того, документи на житло знаходяться в онука.

5.4. Помер мій дід, заповіту немає. У квартирі, яка належала діду, проживає моя мати, батько, сестра з племінником. Я у цій квартирі прописана з двома своїми неповнолітніми дітьми. Квартира приватизована, але я маю свою частку. На сьогодні мати хоче прийняти спадщину та щоб я прийшла до нотаріуса з дітьми і відмовилась від спадку. Але я хочу захистити себе та своїх дітей і щоб те, що мені належить за законом, було моїм. *Підкажіть мої дії, що мені робити? Чи потрібно мені йти до нотаріуса та відмовлятися?*

5.5. Чоловік та дружина перебували у цивільному шлюбі більше 25 років. Чоловік отримав за ордером трикімнатну квартиру. У приватизації цієї квартири брали участь: чоловік, дружина та їхній спільний син. 2003 року помер чоловік, 1/3 частину квартири свого батька успадкував їхній спільний син. 2006 року помер син, 2/3 частини квартири успадкувала жінка. 2009 року жінка померла. Спадкоємців зовсім не залишилось. *Чи може прийняти спадщину рідна сестра чоловіка, який помер 2003 року?*

5.6. Допоможіть мені, будь ласка, в такому питанні. У мене 5 місяців тому помер батько. Я подала документи на спадщину, але у мого батька є двоюрідний брат, який теж хоче подати на спадщину. *У мене запитання, чи має право на спадщину двоюрідний брат мого батька, якщо так, то на яку частину він може претендувати?*

5.7. Десять років тому мої батьки загинули, не залишивши заповіту. Сталася пожежа, під час якої згоріли всі документи. Залишилась копія купівлі-продажу майна. Є сестра, яка вже одинадцять років проживає за кордоном, але прописана у будинку покійних батьків. Я проживаю у сусідньому місті. За півроку, після смерті батьків, я завірив у державного нотаріуса заяву на право на спадщину і вписав у цю заяву сестру. Зараз я хочу переписати майно на себе та приватизувати його, але сестра не хоче робити на

мене доручення й сюди приїздити, хоча за десять років не з'являлася в Україні ні разу. *Як мені переписати та приватизувати майно і стати єдиним власником? Сьогодні майно записане на мою покійну матір.*

6. Виконайте завдання:

Жителі Житомира Станіслав Єрьомін і його син Вітя 10 років, повертаючись на автомобілі додому з дачі своїх родичів по Варшавській трасі, потрапили в автомобільну катастрофу. Станіслав Єрьомін помер одразу, а Вітя у важкому стані був доставлений у лікарню.

Після загибелі Станіслава Єрьоміна залишився заповіт, згідно з яким він усе своє майно заповів синові. Після відкриття спадщини (через 2 місяці) представник органу опіки та піклування звернувся до нотаріуса з проханням вжити заходів щодо охорони спадкового майна, що знаходиться у квартирі Станіслава Єрьоміна. Нотаріус з представником органу опіки та піклування вирушили на квартиру померлого для складання опису майна. Там вони виявили родичів загиблого: сестру його померлої матері – Ірину Зуйко, 50 років, і брата його померлого батька – Павла Єрьоміна, 55 років. Під час складання акта були присутні ці особи і два свідки – сусіди Станіслава Єрьоміна – подружжя Матвєєвих, пенсіонери.

Під час складання опису серед інших речей були виявлені і занесені в опис мисливська рушниця і коробка з 20 патронами до неї. Після складення акта опису один з його екземплярів був переданий Павлу Єрьоміну, який погодився бути охоронцем майна померлого.

Від отриманих травм Вітя Єрьомін помер після закінчення 3 місяців з дня відкриття спадщини Станіслава Єрьоміна, не прийнявши спадщину.

Які особливості складання опису спадкового майна? Чи правомірні дії нотаріуса? Чи є особливості у здійсненні своїх функцій охоронцем спадкового майна? Визначте коло спадкоємців після смерті Станіслава і Віті Єрьоміних.

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:
  - «Проблематика вжиття заходів щодо охорони спадкового майна»;
  - «Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна органами місцевого самоврядування»;
  - «Договір на управління спадщиною: переваги та недоліки»;
  - «Особливості судового провадження щодо виключення майна з акта опису»;
  - «Права та обов'язки охоронця (хранителя) спадкового майна».
2. Складіть схему етапів вжиття заходів щодо охорони спадкового майна.
3. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років та відтворіть результати у вигляді графічного зображення:
  - яку частку серед усіх цивільних справ щодо спадкування становлять справи щодо вжиття заходів охорони спадкового майна;
  - складіть перелік підстав, через які нотаріальні органи відмовляють у вчиненні відповідного нотаріального провадження щодо охорони спадкового майна?
4. Проаналізуйте норми спадкового законодавства країн ЄС щодо організації заходів охорони спадкового майна. Законодавство яких країн у цьому питанні найбільш подібне до національного законодавства? Який досвід правового регулювання може бути корисний для врегулювання національних спадкових правовіносин?
5. Складіть схему-порівняння договору на управління спадщиною за національним законодавством та законодавством Німеччини.
6. Проаналізуйте описову частину судового рішення. Яке рішення має прийняти суд? Якими нормами законодавства мотивуватиме своє рішення?

**РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ**

2 квітня 2020 року м. Запоріжжя

Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя у складі
головуючого судді Воробйова А. В.

за участю секретаря судового засідання Барсукової В. В.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в м.
Запоріжжя у порядку загального позовного провадження цивільну
справу за позовом ОСОБА_1 до приватного нотаріуса Запорізького
міського нотаріального округу Запорізької області Грибанової О. Г.
про скасування постанови про відмову у вчиненні нотаріальної дії та
зобов'язання вчинити певні дії,

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до приватного
нотаріуса Запорізького міського нотаріального округу Запорізької
області Грибанової О. Г. про скасування постанови про відмову у
вчиненні нотаріальної дії та зобов'язання вчинити певні дії.

Ухвалою судді від 19 березня 2020 року прийнято до
розгляду вказану позовну заяву, відкрито провадження у справі та
призначено підготовче судове засідання на 27 березня 2020 року.

У підготовче засідання повідомлені про дату і час слухання
справи сторони не з'явилися.

Відповідач надав до суду відзив, в якому, посилаючись на
необґрунтованість позовних вимог, просить відмовити в позові,
розглядати справу без його участі.

Від позивача до суду надійшла заява, якою повідомив про
отримання відзиву, додаткових доказів для надання не має, і
відповідь на відзив не подаватиме, просив суд провести підготовче
засідання у справі без його участі, закрити в цей же день
підготовче провадження та призначити справу до розгляду по суті.

У зв'язку з надходженням вищевказаних заяв від сторін
ухвалою суду від 27.03.2020 закрито підготовче судове засідання
та призначено цивільну справу до судового розгляду по суті на
31.03.2020.

Відповідно до заявлених позовних вимог позивач просить:

1. Визнати незаконною та скасувати постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії вих. № 27/02-31 від 12.03.2020, що видана приватним нотаріусом Запорізького міського нотаріального округу Запорізької області Грибановою О. Г.

2. Zobov'язати приватного нотаріуса Запорізького міського нотаріального округу Запорізької області Грибанову О. Г. провести опис спадкового майна в квартирах спадкодавця за адресою: АДРЕСА_1, і АДРЕСА_2 та вжити заходів щодо охорони спадкового майна.

Для обґрунтування позову позивач вказує таке.

Позивач є спадкоємцем спадкодавця дружини ОСОБА_2, яка померла ІНФОРМАЦІЯ_1. Після її смерті відкрилася спадщина у складі:

- квартира за адресою: АДРЕСА_1;
- квартира за адресою: АДРЕСА_2;
- квартира за адресою: АДРЕСА_3;
- житловий будинок та земельна ділянка за адресою: АДРЕСА_4;
- земельна ділянка за адресою: АДРЕСА_6;
- автомобіль ЗАЗ 110307, реєстраційний № НОМЕР_1;
- автомобіль BMW X6, реєстраційний № НОМЕР_2;
- картини, ювелірні вироби, грошові кошти, меблі та інші коштовні речі, недоотримані пенсії померлої, що зберігаються у Центральному об'єднаному управлінні Пенсійного фонду України м. Запоріжжя.

Після встановлення факту смерті ОСОБА_2 позивач звернувся до приватного нотаріуса Запорізького міського нотаріального округу Запорізької області Грибанової О. Г. із заявою про проведення опису спадкового майна в квартирах спадкодавця за адресою: АДРЕСА_1 і АДРЕСА_2 та вжиття заходів щодо охорони спадкового майна.

12.03.2020 Постановою про відмову у вчиненні нотаріальної дії вих. № 27/02-31 від 12.03.2020 приватним нотаріусом Грибановою О. Г. відмовлено у вжитті заходів щодо охорони спадкового майна померлої ОСОБА_2,

У Постанові про відмову у вчинені нотаріальної дії вих. № 27/02-31 від 12.03.2020 відповідач зазначає, що вчинення опису спадкового майна суперечить закону та підзаконним актам, які встановлюють правовий механізм охорони спадкового майна. Проведення опису спадкового майна – це вжиття заходів до охорони спадкового майна, а охорона спадкового майна здійснюється до прийняття спадщини спадкоємцями, а тому спадщина, внаслідок смерті ОСОБА_2, була прийнята позивачем 28.10.2019 шляхом подачі відповідної заяви.

Позивач вважає, що вказана постанова є такою, що порушує його права як спадкоємця і є прийнятою з порушеннями норм чинного законодавства.

У судові засідання позивач не з'явився. Про час та місце розгляду справи повідомлявся у встановленому законом порядку. Суду надав заяву про розгляд справи за його відсутності. Правом на подання відповіді на відзив на позов не скористався. Позов підтримує та просить позовні вимоги задовольнити.

Відповідач у судові засідання не з'явився. Про час та місце розгляду справи повідомлявся у встановленому законом порядку. Суду надав заяву про розгляд справи за його відсутності. За відсутності учасників процесу розгляд цивільної справи здійснено в порядку ч. 2 ст. 247 ЦПК України без фіксації судового процесу за допомогою звукозаписувального технічного засобу.

Дослідивши матеріали справи, суд вважає, що позовні вимоги **підлягають / не підлягають задоволенню повністю / частково** виходячи з наступного.

Словник юридичних термінів

Акт опису спадкового майна – документ, що складається особою, уповноваженою на вчинення такого нотаріального провадження, та містить перелік усього майна, що знаходиться у житловому приміщенні.

Договір на управління спадщиною – це домовленість двох осіб, що спрямована на забезпечення збереження спадкового

майна до прийняття спадщини спадкоємцями або до визнання спадщини відумерлою за рішенням суду.

Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями.

Об'єкти оцінки – окремі матеріальні об'єкти (речі); сукупність речей, що становлять майно особи, зокрема майно певного виду (рухоме або нерухоме, в тому числі підприємства); право власності та інші речові права на майно або окремі речі зі складу майна.

Оцінка – процес визначення вартості об'єкта оцінки на певну дату відповідно до чинного законодавства і стандартів оцінки, який включає в себе збір та аналіз необхідних даних для проведення оцінки.

Оціночна діяльність – професійна діяльність зі встановлення певного виду вартості матеріальних і нематеріальних об'єктів з урахуванням прав на них та інтересів щодо них суб'єктів цивільних прав.

Суб'єкт оціночної діяльності – суб'єкти господарювання – зареєстровані в установленому законодавством порядку фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, а також юридичні особи незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, які здійснюють господарську діяльність, у складі яких працює хоча б один оцінювач та які отримали сертифікат суб'єкта оціночної діяльності відповідно до законодавства України.

Список рекомендованих джерел

1. Заїка Ю. О. Договір на управління спадщиною. *Підприємство, господарство і право*. 2020. Вип. 7. С. 29–34. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/6.pdf>.

2. Коваленко М. Д. Роль та повноваження виконавця заповіту у спадкових відносинах. *Збірник наукових матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*.

3. Куриленко С. Нотаріальний захист спадкових прав громадян: тенденції та закономірності розвитку. *Юридичний вісник*. 2020. № 5. С. 171–177.

4. Кухарев О. Є. Спадкове право України. Київ: Алерта, 2020. 362 с.
5. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвал. рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при М-ві юстиції України 29.01.2009. URL <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/-n0001323-09> (дата звернення: 18.02.2021).
6. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012. № 296/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 25.02.2021).
7. Резворович К. Р. Сучасний стан законодавчого забезпечення вжиття нотаріусами заходів щодо охорони спадкового майна. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 41–51.
8. Резникова М. О., Лиля А. В. Нотаріальне провадження щодо вжиття заходів до охорони спадкового майна. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 57. С. 137–143.
9. Рябоконт Є. О. Загальна характеристика договору управління спадковим майном. *Міжнародні наукові дослідження: інтеграція науки та практики*. 2018. 135 с.
10. Спадкове право в Україні: навч. посібник / за заг. ред. проф. Шишки Р. Б. К.: Ліра-К, 2016. 216 с.
11. Спадкове право: Коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк; за заг. ред. О. В. Дзери. 3-тє видання, перероблене і доповнене. К.: ОВК, 2017. 282 с.
12. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол. авт.; кер. авт. кол., канд. юрид. наук, доц. О. В. Нестерцова-Собакарь. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 164 с.
13. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова. 2-ге вид., доповн. і переробл. Т. 2. К.: Алерта, 2019. 346 с.

ТЕМА 10

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

План

- 10.1. Поняття та значення прийняття спадщини.
- 10.2. Особливості прийняття спадщини як суб'єктивного цивільного права та як угоди.
- 10.3. Способи прийняття спадщини.
- 10.4. Строк для прийняття спадщини.
- 10.5. Прийняття спадщини після закінчення встановленого строку.
- 10.6. Перехід права на прийняття спадщини (спадкова трансмісія).
- 10.7. Відмова від прийняття спадщини, її способи.

Питання для самоконтролю

1. Відумерлість спадщини.
2. Відповідальність спадкоємців за борги спадкодавця.
3. Дії, що здійснюються нотаріусом після отримання заяви про прийняття спадщини.
4. Заборони на відмову від спадщини. Юридичні наслідки відмови спадкоємця від спадщини.

Тести

- 1. Спадкоємець за заповітом чи за законом має право:**
  - а) прийняти спадщину або не прийняти її;
  - б) прийняти спадщину з умовою чи із застереженням;
  - в) прийняти лише права, що входять до складу спадщини, і відмовитися від обов'язків.

- 2. Спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким:**
  - а) що прийняв спадщину, якщо протягом року з часу відкриття спадщини він не заявив про відмову від неї;

б) що прийняв спадщину, якщо протягом 6 місяців з часу відкриття спадщини він не заявив про відмову від неї;

в) що прийняв спадщину, якщо протягом 3 місяців з часу відкриття спадщини він не заявив про відмову від неї.

3. Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві:

а) з моменту видачі свідоцтва на спадщину;

б) з моменту видачі свідоцтва на спадщину та внесення відомостей до реєстру речових прав на нерухоме майно;

в) з часу відкриття спадщини.

4. Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими:

а) що прийняли спадщину, якщо протягом 6 місяців з часу відкриття спадщини, вони подали заяву про прийняття спадщини;

б) що прийняли спадщину, крім випадків, встановлених ЦК України;

в) що не прийняли спадщину.

5. Для прийняття спадщини встановлюється строк:

а) у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини;

б) у шість місяців, який починається з моменту відкриття спадкової справи нотаріусом;

в) протягом одного року з моменту смерті спадкодавця.

6. Спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття її не проживав постійно із спадкодавцем, має подати:

а) нотаріусу заяву про прийняття спадщини;

б) нотаріусу або в сільських населених пунктах – уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування заяву про прийняття спадщини;

в) у сільських населених пунктах уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування заяву про прийняття спадщини.

7. Чи правильним є твердження, що «неповнолітня особа віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років може відмовитися від прийняття спадщини за згодою батьків, піклувальника і органу опіки та піклування»:

- а) так;
- б) ні;
- в) відповідний випадок не врегульований чинним законодавством.

8. Спадкоємець за законом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь:

- а) будь-якої особи;
- б) будь-кого із спадкоємців за законом відповідної черги, а за відсутності спадкоємців відповідної черги будь-якої особи;
- в) будь-кого із спадкоємців за законом незалежно від черги.

9. Якщо від прийняття спадщини відмовився один із спадкоємців за заповітом, частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців:

- а) за законом тієї черги і розподіляється між ними порівну;
- б) за законом і розподіляється між ними порівну;
- в) за заповітом і розподіляється між ними порівну.

10. Якщо спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців – це:

- а) спадковий казус;
- б) спадкова трансмісія;
- в) спадковий легат.

Практичні завдання

1. Складіть проєкт заяви нотаріусу про прийняття спадщини.
2. Складіть проєкт заяви про відмову від прийняття спадщини.
3. Складіть позовну заяву встановлення додаткового строку на прийняття спадщини.

4. Складіть текст заяви спадкоємця про згоду на включення у свідоцтво про право на спадщину іншого спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини.

5. Проаналізуйте звернення громадян та надайте відповідь:

5.1. Мій чоловік 2010 року за законом одержав спадщину – будинок (належав покійному батькові, заповіту не було). 2011 року чоловік помер. *Хто може успадкувати будинок (заповіту нема)? У будинку прописана я. У нас є повнолітній син (усиновлений чоловіком), який прописаний за іншою адресою. Чи має право на будинок сестра мого чоловіка?*

5.2. У квартирі, де я проживаю, моя мама (власник квартири), я і мій брат маємо по 1/3 частині. Брат одружився 1997 року і відтоді з нами не живе. Зараз мама хоче оформити заповіт, що я буду власником квартири. *У мене запитання: чи матиме брат і надалі право на свою частку у квартирі?*

5.3. При обміні паспорта мого батька була допущена помилка у прізвищі та по батькові. виправити допущені помилки в паспорті за життя батька ми не встигли. Батько помер, свідоцтво про смерть батька виписували на підставі даних паспорта з існуючими помилками. Виявилось, що паспорт і свідоцтво про смерть з одними і тими ж помилками. Тепер під час оформлення заяви в нотаріальній конторі мені пояснили, що моє прізвище відрізняється від прізвища мого батька в паспорті і в свідоцтві про смерть та рекомендували звернутися до суду. *Поясніть процедуру оформлення позовної заяви.*

5.4. 2017 року померла бабуся, за якою я доглядав. Вона написала на мене заповіт на земельну ділянку (пай). Але в термін, коли потрібно було його прийняти, я не зміг цього зробити у зв'язку з відсутністю коштів. На земельну ділянку (пай) спадкоємці не претендують (присутня відмова від непрямого

спадкоємця). *Що мені потрібно зробити, щоб продовжити термін прийняття спадкування?*

5.5. Мій батько помер у жовтні 2019 року. Я написав заяву про прийняття спадщини. І з того часу нотаріус вперто не надає мені свідоцтва про право на спадщину. *Можу я зараз звернутися до суду про визнання бездіяльності та зобов'язати вчити дії?*

5.6. Маю питання щодо будинку, де проживаю. Будинок оформлений на бабу, яка померла вже давно. З документів маю лише план та будинкову книгу. На будинок немає ані права власності, ані приватизації. *Як діяти в такому випадку? Куди звертатись?*

5.7. У мене 16.03.2019 помер дідусь. На нього був оформлений будинок договором купівлі-продажу та земельна ділянка (пай). Його дружина і син (мій батько) написали відмову від спадщини. Я подала заяву на отримання спадщини в належний термін. Спочатку я оформила земельну ділянку, а будинок – ні (не було коштів). *Чи маю я право тепер оформити будинок на себе?*

5.8. *Як буде ділитися спадщина в такому випадку.* Дідусь помер ще 8 років тому, залишилася бабця, якій 81 рік і яка уже фактично не усвідомлює своїх дій і не може керувати ними. За життя мали щастя народити чотирьох дітей, один з яких, на жаль, помер, залишивши сиротами двох дітей. Проживає бабця у будинку, який побудував ще мій дідусь, зі своїм молодшим сином та його сім'єю. Вони прописані у тому будинку. Основний догляд за бабусею здійснює моя мама, тобто її дочка, вони (син із сім'єю) всіляко нехтують обов'язком доглядати за бабусею. Крім того, ще є старший син, який проживає за межами області, але намагається за нагоди брати участь у догляді за бабцею. Після смерті дідуся жодних заяв на прийняття спадщини не подавали.

6. Виконайте завдання:

6.1. На момент смерті Кирила Корнілова спільно з ним у його будинку проживали: син – Семен Корнілов, мати – Тетяна Яковлева, дружина – Марія Корнілова. Ніхто з них до нотаріуса для оформлення своїх спадкових прав не звертався.

Тетяна Яковлева померла через два роки, у неї було двоє дітей від першого шлюбу: дочка – Ніна Белова і син – Олександр

Бєлов. Ніна Бєлова також проживала у вищевказаному будинку, але, не подавши нотаріусу заяву про прийняття спадщини, також померла. Олександр Бєлов подав нотаріусу заяву про прийняття спадщини після смерті матері.

На спадщину Кирила Корнілова, згідно з належними кожному з них частками, претендують: Семен Корнілов, Марія Корнілова, Олександр Бєлов, Ігор Бєлов (чоловік Ніни Бєлової), який проживав окремо від дружини, але своєчасно прийняв спадщину після її смерті шляхом подання відповідної заяви.

Скільки спадкових справ має бути заведено? Хто і на яку частку в спадщині може претендувати?

6.2. Після тривалої хвороби в м. Київ помер громадянин Іван Миколаєнко. У нього були спадкоємці: син – Антоній Миколаєнко і дочка – Віолетта Іваненко, які на момент смерті спадкодавця проживали в м. Вінниця.

Дочка своєчасно подала нотаріусу заяву про видачу їй свідоцтва про право на спадок. Син спадкодавця, не встигнувши подати заяву про прийняття спадщини після смерті батька, а також не прийнявши спадщину, фактично помер. У Антонія Миколаєнка були дружина і син. Усі спадкоємці претендують на спадщину.

Хто і на яку частку спадщини Івана Миколаєнка може претендувати? Скільки спадкових справ має бути заведено?

6.3. Після смерті Петра Дворського, власника $\frac{1}{2}$ частини житлового будинку, свідоцтво про право на спадщину за законом було видано його дружині Анні.

Діти померлого, Сергій, Клавдія і Лідія, звернулися до суду з позовом до Ганни Дворської про визначення додаткового строку для прийняття спадщини і визнання за ними права власності на частину будинку. Для обґрунтування своїх вимог Сергій представив довідку про відбування ним покарання за економічний злочин; Клавдія послалася на загострення хронічного захворювання, внаслідок чого змушена була проходити курс лікування у денному стаціонарі в останні три місяці терміну для прийняття спадщини; Лідія вказала на те, що проживає далеко від місця відкриття спадщини і завжди завантажена роботою.

Яке рішення повинен ухвалити суд? Чи має значення мовчання Ганни Дворської про наявність інших спадкоємців?

6.4. Геолог Трохим Яковлев відправився разом з геологічною експедицією в Антарктиду на тривалий термін. З цього моменту його зв'язок з батьками та родичами, які жили в м. Миколаїв, перервав через об'єктивні причини.

За час його відсутності в автомобільній аварії загинули батьки Трохима, а старшому братові Трохима, Микиті Яковлеву, було достроково видано свідоцтво про право на спадщину за законом. Микита Яковлев продав спадок – будинок зі всім майном, що знаходилось у ньому, та земельну ділянку Людмилі Алешіной, а отримані гроші поклав на строковий вклад у банк.

Повернувшись з геологічної експедиції і дізнавшись про загибель батьків від Людмили Алешіної, Трохим Яковлев зажадав від Микити половини виручених від продажу спадкового майна батьків коштів. На вимогу Трохима Микита відповів відмовою, заявивши, що він діяв за законом, вважаючи, що брат усе одно пропустив строк для прийняття спадщини.

Які дії може зробити Трохим Яковлев? Чи можна визнати недійсним договір купівлі-продажу будинку та земельної ділянки?

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:
  - «Способи прийняття спадщини»;
  - «Особливості прийняття спадщини в умовах карантинних обмежень, зумовлених пандемією Covid-19»;
  - «Особливості прийняття спадщини малолітніми та неповнолітніми особами»;
  - «Проблематика визначення строків прийняття спадщини»;
  - «Особливості додаткового строку на прийняття спадщини».
2. Складіть схему етапів вжиття заходів щодо охорони спадкового майна.
3. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років та відтворіть результати у вигляді графічного зображення:

– яку частку серед усіх цивільних справ щодо спадкування становлять справи щодо встановлення додаткового строку на прийняття спадщини;

– складіть перелік підстав, через які нотаріальні органи відмовляють у прийнятті заяви про прийняття спадщини?

4. Проаналізуйте норми спадкового законодавства країн ЄС щодо строків та процедури прийняття спадщини. Законодавство яких країн у цьому питанні найбільш подібне до національного законодавства? Який досвід правового регулювання може бути корисний для врегулювання національних спадкових правовідносин?

5. Складіть схему-порівняння строків прийняття спадщини за національним законодавством та законодавством Франції.

6. Проаналізуйте описову частину судового рішення. Яке рішення має ухвалити суд? Якими нормами законодавства мотивуватиме своє рішення?

РІШЕННЯ ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

7 липня 2020 року м. Сарни

Сарненський районний суд Рівненської області у складі
головуючого судді Рижного О. А.

за участю секретаря судового засідання Мороз Ю. М.,

розглянувши у підготовчому судовому засіданні в місті Сарни справу за позовом ОСОБА_1 до Ремчицької сільської ради Сарненського району Рівненської області про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини,

ВСТАНОВИВ:

04.06.2020 ОСОБА_1 звернувся до суду з позовною заявою до Ремчицької сільської ради про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини після смерті матері ОСОБА_2, яка померла ІНФОРМАЦІЯ_1,

Для обґрунтування позову посилається на те, що у встановлений законом шестимісячний строк для подання заяви про прийняття спадщини він не звернувся до нотаріальної контори

Сарненського району Рівненської області із заявою про прийняття спадщини у зв'язку з тим, що вважав, що спадщину прийняв, так як у нього наявний Державний акт на право власності на земельну ділянку серія ЯА 057671 від 10.06.2005. У зв'язку із своєю юридичною необізнаністю вважав, що так відбувся перехід права на спадкову земельну ділянку. Просить встановити йому додатковий строк для подачі заяви про прийняття спадщини.

Ухвалою Сарненського районного суду Рівненської області від 09.06.2020 було відкрито провадження у справі та призначено справу до підготовчого засідання на 23.06.2020.

Позивач подав до суду заяву про розгляд справи у його відсутність, позовні вимоги підтримує, просить їх задовільнити.

Від представника відповідача до суду надійшла заява про розгляд справи у його відсутність, позовні вимоги позивача визнає в повному обсязі.

Дослідивши матеріали справи, суд встановив такі дані.

Відповідно до свідоцтва про смерть Серії НОМЕР_1 від 24.01.2020 ОСОБА_2 померла ІНФОРМАЦІЯ_1,

Згідно зі стст. 1268–1270 ЦК України спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. При цьому прийняття спадщини з умовою чи із застереженням не допускається.

Спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має особисто подати нотаріусу заяву про прийняття спадщини.

Натомість судом встановлено, що позивач зазначених вище вимог закону не дотримався та після відкриття спадщини не подав до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини.

Якщо спадкоємець протягом строку, встановленого статтею 1270 ЦК України, не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її. За письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати заяву про прийняття спадщини нотаріусу за місцем відкриття спадщини. У разі відсутності такої згоди, за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд

може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини (ст. 1272 ЦК України).

Пропуск такого строку позбавляє спадкоємця можливості прийняти спадщину через нотаріальну контору і потребує пред'явлення ним позову про визначення додаткового строку, достатнього для подання заяви про прийняття спадщини.

Вказане повною мірою відповідає Правовій позиції, висловленій Верховним Судом України в постанові від 6 лютого 2013 року в справі № 6-167цс12.

Для прийняття спадщини необхідне волевиявлення спадкоємця і здійснення ним певних дій.

Спадкоємець прийняв спадщину, якщо він подав державній нотаріальній конторі за місцем відкриття спадщини заяву про прийняття спадщини.

Спадкоємець за законом або за заповітом має право відмовитися від спадщини протягом шести місяців з дня відкриття спадщини. Вважається, що відмовився від спадщини той спадкоємець, який не вчинив жодної дії, що свідчить про прийняття спадщини.

Як вбачається з матеріалів справи, позивач ОСОБА_1, як спадкоємець за заповітом, не звертався до нотаріуса з відповідною заявою про прийняття спадкового майна.

Отже, жодних доказів того, що в межах строку, наданого цивільним законом, позивач вчинив дії, які б свідчили про прийняття ним спадщини за законом, він не надав, тому потрібно вважати фактичним неприйняттям спадщини за законом.

Позивач просить встановити йому додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини після смерті матері.

Причиною пропуску строку на прийняття спадщини вказує те, що вважав, що спадщину було прийнято, оскільки фактично вступив в управління спадковою земельною ділянкою, а тому не звернувся в шестимісячний термін після смерті матері до Сарненської районної державної контори із заявою про прийняття спадщини. Позивач вважає, що причини його пропуску для подачі заяви про прийняття спадщини є вагомими та підлягають поновленню.

У матеріалах справи наявна заява представника відповідача про те, що вони не заперечують проти задоволення позову.

Словник юридичних термінів

Відумерлість спадщини. У разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття суд визнає спадщину відумерлою за заявою відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини.

Право відмови від спадщини – спадкоємець має право відмовитися від спадщини на користь інших осіб або без зазначення осіб, на користь яких він відмовляється від спадкового майна.

Термін прийняття спадщини – спадщина може бути прийнята протягом шести місяців з дня відкриття спадщини.

Фактичне прийняття спадщини – спадкоємець вважається таким, що прийняв спадщину, якщо він вчинив дії, що свідчать про фактичне прийняття спадщини, зокрема якщо спадкоємець вступив у володіння або в управління спадковим майном.

Список рекомендованих джерел

1. Зінькевич Ю. Є. Відмова спадкоємця від права на прийняття спадщини: практичні питання. *Часопис цивілістики*. 2019. № 35. С. 35–40.

2. Олійник А. І. Особливості формування системи доказів та межі доказування у справах про визнання спадщини відумерлою. *Порівняльно-аналітичне право*: електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2019. С. 108.

3. Сіщук Л. В. Управління корпоративними правами до прийняття спадщини. *Приватне право і підприємництво*. 2018. № 18. С. 95–100.

4. Спадкове право в Україні: навч. посібник / за заг. ред. проф. Р. Б. Шишки. К.: Ліра-К, 2016. 216 с.

5. Спадкове право: коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк; за заг. ред. О. В. Дзери. 3-тє видання, перероблене і доповнене. К.: ОВК, 2017. 282 с.

6. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол. авт.; кер. авт. кол., канд. юрид. наук, доц. О.В. Нестерцова-Собакаръ. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 164 с.

7. Федак М. О., Павлюк Н. М. Правові засади прийняття спадщини за заповітом. *76-та студентська науково-технічна конференція. Секція права та психології: збірник тез доповідей*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018.

8. Фомічова Н. Спадкування за правом представлення як особливий порядок закликання до спадщини спадкоємців за законом. *Юридичний вісник*. 2019. № 2. С. 77–82.

9. Чабан О. М. Правові наслідки пропущення строку для прийняття спадщини. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Юридичні науки. 2018. № 7. С. 333–339.

10. Юнін О. С. Проблемні питання визначення та застосування строків прийняття спадщини: матеріали регіонального круглого столу (ДДУВС, 26.04.2019). 2019. С. 9–11.

11. Якимчук С. Розмір обов'язкової частки у спадщині. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 141–147.

ТЕМА 11

ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ

План

- 11.1. Поняття та значення оформлення права на спадщину.
- 11.2. Умови і порядок видачі свідоцтва про право на спадщину.
- 11.3. Поділ спадкового майна.
- 11.4. Зміст, форма і місце видачі свідоцтва про право на спадщину. Суб'єкти, уповноважені видавати свідоцтво про право на спадщину.
- 11.5. Строк видачі свідоцтва про право на спадщину.
- 11.6. Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину.
- 11.7. Визнання свідоцтва про право на спадщину недійсним.

Питання для самоконтролю

1. Право на прийняття спадщини.
2. Оформлення права на спадщину.
3. Прирощення часток у спадщині.
4. Право на відмову від прийняття спадщини.
5. Умови і порядок видачі свідоцтва про право на спадщину.
6. Юридичні наслідки, що виникають у спадкоємця, який прийняв спадщину фактичними діями, у разі неотримання ним посвідчення про право на спадщину.
7. Оподаткування спадщини в Україні.

Тести

- 1. Право на успадкування нерухомого майна регулюється:**
- а) законодавством країни, на території якої мав останнє місце проживання спадкодавець;
  - б) законодавством країни, на території якої знаходиться нерухоме майно;
  - в) якщо місце відкриття спадщини на території України – законодавством України.

2. Відмова від прийняття спадщини допускається:

- а) протягом строку, встановленого для прийняття спадщини;
- б) до видачі нотаріусом свідоцтва про право на спадкування;
- в) до подачі хоча б одним із спадкоємців заяви про видачу свідоцтва.

3. Розмір обов'язкової частки становить:

- а) $\frac{2}{3}$ частки, яка б йому належала у разі спадкування за законом;
- б) частку, яка б йому належала як спадкоємцю за законом;
- в) $\frac{1}{2}$ від частки, яка б йому належала, якби спадкування здійснювалось за законом.

4. Якщо спадкування за правом представлення здійснюється кількома особами:

- а) кожний із них спадкує таку частку, як і спадкоємець, закликаний до спадкування відповідно до черги;
- б) такі спадкоємці частку померлого родича ділять між собою порівну;
- в) частки визначаються згідно з договором, укладеним між цими спадкоємцями.

5. Якщо від прийняття спадщини відмовився один із спадкоємців за заповітом:

- а) частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до спадкоємців за законом;
- б) частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців за заповітом;
- в) ділиться між іншими спадкоємцями за заповітом та спадкоємцями за законом.

6. Право на подачу заяви про прийняття спадщини в порядку спадкової трансмісії реалізується:

- а) у межах строків, визначених статтею 1270 ЦК;
- б) протягом шести місяців з дня смерті спадкоємця, який помер, не встигнувши прийняти спадщину;
- в) упродовж строку, що залишився для прийняття спадщини, але не менше трьох місяців.

7. Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину відбувається шляхом:

- а) надання спадкоємцям нових свідоцтв;
- б) внесення виправлень до вже виданих свідоцтв;
- в) ухвалення відповідного рішення судом.

8. Якщо на спадкове майно накладено заборону чи арешт, нотаріус:

- а) в усіх випадках видає свідоцтво про право на спадщину;
- б) в усіх випадках не видає свідоцтво про право на спадщину;
- в) якщо накладено заборону – свідоцтво видається, а якщо арешт – не видається.

9. Строк для видачі свідоцтва про право на спадщину:

- а) протягом року з часу відкриття спадщини;
- б) після закінчення строку на прийняття спадщини, але не пізніше трьох років з часу відкриття спадщини;
- в) після закінчення строку на прийняття спадщини.

10. Неповнолітня особа може відмовитися від прийняття спадщини:

- а) за згодою батьків;
- б) за згодою батьків та органів опіки і піклування;
- в) самостійно.

Практичні завдання

1. Складіть проєкт свідоцтва про спадщину за законом.
2. Складіть проєкт свідоцтва про спадщину за заповітом.
3. Складіть заяву про внесення змін до свідоцтва про спадщину.
4. Складіть текст заяви спадкоємця про згоду на включення у свідоцтво про право на спадщину іншого спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини.
5. Проаналізуйте звернення громадян та надайте відповідь:
  - 5.1. Порадьте, що можна зробити у цій ситуації. Моя бабуся померла 4 роки тому, залишилися дві спадкоємиці – мама і її сестра.

Ніхто не оформляв спадщину, півроку тому померла мамина сестра, вона хворіла раком. Мама подала заяву до суду, щоб переписати спадщину зараз. Районний суд не задовільнив заяву, зазначивши, що можемо подавати в місцевий апеляційний суд. *Але що робити, якщо той прийме таке рішення?*

5.2. Після смерті батька 2019 р. заповіту немає, заяву на спадщину подала я і моя рідна сестра – вчасно. У мене немає ніяких документів на будинок. Сестра проживала в місті, але прописана в батьківській хаті. Вона має намір продати будинок. Нотаріус не може видати свідоцтво на спадщину, мотивуючи, що будинок не приватизований і немає ніяких документів у батька. Але це село в Полтавській області, будинок будували батьки в 1976–1977 роках, домову книгу забрала сестра. *Що треба робити? Чи може сестра без моєї згоди продати будинок?*

5.3. У мене померла бабуся у 2019 р. Вона написала на мене заповіт на земельну ділянку (пай). Але в термін, коли потрібно було його прийняти, я не зміг цього зробити, бо перебував за межами країни, але про що в мене немає доказів (тільки віза в паспорті і штамп про виїзд). *Що мені потрібно зробити, щоб продовжити термін на прийняття заповіту? І чи мають інші особи право на цю земельну ділянку?*

5.4. Власниками приватизованої квартири були (є за документами): я, мій чоловік (пенсіонери) і донька (повнолітня). Форма власності – приватна спільна сумісна. Є ще одна донька, яка живе в іншому місті зі своїми чоловіком і сином. Два місяці тому мій чоловік помер, треба переоформлювати житло і садову приватизовану ділянку 0,066 га (знаходиться за містом у садовому кооперативі). *З чого почати? Куди звернутись? Чи можна квартиру і ділянку переоформлювати разом, чи то два окремих процеси? Які терміни звернення та виконання?*

5.5. Моя двоюрідна тітка заключила договір довічного утримання з третьою особою. Тітка померла 2019 року, а спадщину за договором довічного утримання Третя особа не оформила. Я почала збирати інформацію і довідалася, що в нього великий борг в одному із банків і є арешт на житло, де він прописаний (вважаю, що це і є справжньою причиною не вступати

у спадщину). Він намагався оформити на себе спадщину, а потім подав до реєстратора відмову в реєстрації. Через місяць буде 3 роки з дня смерті тітки. *Чи можу я, як спадкоємець, подати до суду та претендувати на це майно? Третя особа не подає на спадщину, а отже, не дотримується договору?*

5.6. Я, моя мама, сестра і бабуся прописані у будинку, який належить дідусеві. Моя мама все життя прожила разом з батьками. Ми з сестрою не проживаємо з ними близько 10 років. Дідусь (89 років) інвалід I групи (втратив зір та може пересуватися тільки за допомогою милиць). Більше 10 років тому дідусь написав заповіт на все своє майно на мене, маму та сестру в рівних частинах. За останні півроку дідусь і бабуся почали страждати на хвороби, пов'язані зі свідомістю (забувають події, постійно когось у чомусь підозрюють). Тиждень тому дідусь вирішив переписати заповіт та передати все своє майно державі.

Підкажіть, будь ласка, чи буде переписаний заповіт дійсним з огляду на стан здоров'я дідуся і що потрібно зробити, щоб такий заповіт не набрав чинності (можливо якісь висновки з лікарні)? Чи матимемо ми з мамою якісь права на будинок у разі переукладання заповіту на державу?

5.7. За кордоном проживав далекий родич, який помер декілька років тому, а його дружина померла зараз. Близьких родичів вони не мали. Наскільки знаю, майно померла жінка заповіла державі. *Чи залишається можливість стати спадкоємцем?*

6. Виконайте завдання:

6.1. Після смерті Івана Сергєєва його спадкоємцями повинні були стати син Олексій Сергєєв і дочка Неллі Сурова (на частку кожного припадало по 50 % успадкованого майна). Однак Олексій Сергєєв помер, не встигнувши прийняти спадщину.

Спадкоємцями Олексія Сергєєва були: його син Степан, дочка Дарина і дружина Анастасія. І в Івана Сергєєва, і в Олексія Сергєєва були кредитори.

До кого і в якому обсязі кредитори можуть висунути вимоги?

6.2. У нотаріальну контору звернулася Олена Холмова із заявою про прийняття спадщини і видачу свідоцтва після смерті сина – Олександра Холмова. У заяві вона просила видати їй свідоцтво про право на спадщину раніше встановленого терміну. Мотив прохання: вона є єдиною спадкоємицею Олександра Холмова першої черги за законом. Для доказу цього разом зі свідоцтвом про смерть сина вона представила нотаріусу довідку органу місцевого самоврядування про коло спадкоємців Олександра Холмогорова.

Спадкове майно спадкодавця складалося з:

- а) грошового внеску в Ощадбанку в сумі 20 тис. грн;
- б) п'яти іменних акцій вартістю 50 тис. грн.

Вивчивши заяву про прийняття спадщини та документи, додані до неї, нотаріус відмовив Олені Холмової в достроковій видачі свідоцтва про право на спадок Олександра Холмова.

Чи можлива видача свідоцтва про право на спадщину раніше встановленого терміну? Чи правомірні дії нотаріуса? Які докази підтверджують родинні стосунки зі спадкодавцем?

3. Не залишивши заповіту, в автокатастрофі загинула Ксенія Кадкіна. Після її смерті заяви про прийняття спадщини нотаріусу подали:

- 1) дочка Олена Єлізарова, 37 років;
- 2) чоловік Костянтин Кадкін, 55 років;
- 3) син Костянтина Кадкіна від першого шлюбу, Олексій Кадкін, 35 років, інвалід II групи, який живе в їхній родині і перебував на повному утриманні загиблої останні 5 років;
- 4) брат загиблої, Леонтій Юрохін, 50 років, якому вона періодично допомагала грошовими коштами;
- 5) молодша сестра загиблої, Світлана Юрохіна, 30 років, яка взяла управління салоном краси «Міміза» на себе після смерті Ксенії Кадкін.

Олена Єлізарова, яка проживала в Англії, через деякий час заявила нотаріусу про відмову від нього на користь Світлани Юрохіної. Через деякий час аналогічну заяву написав і Олексій Кадкін, не вказавши, на користь кого він відмовляється від спадщини.

Михайло Кадкін, 32 роки, син Ксенії і Костянтина, який проживав разом зі спадкодавцем, звернувся до нотаріуса із заявою про відмову від спадщини після закінчення строку для прийняття спадщини.

Усім, хто звернувся, нотаріус відмовив у прийнятті заяв про відмову від спадщини.

Чи можна відмовитися від спадщини після його прийняття? Хто з перелічених осіб стане спадкоємцями майна Ксенії Кадкін?

4. Після смерті Олега Дрожкіна, який не залишив заповіт, через один місяць до нотаріуса із заявами про прийняття спадщини звернулися:

1) дочка Олега та Жанни Юлія, 24 роки, інвалід з дитинства,

2) проживаюча окремо мати Олега Дрожкіна – Валентина Миколаївна 70 років;

3) Пелагея Орехова, 80 років, далека родичка Олега, перебувала в останні два роки на повному утриманні спадкодавця і проживала спільно з Дрожкіними.

Після повернення від нотаріуса Пелагея в результаті розбійного нападу отримала тілесні ушкодження і ввечері в лікарні померла. Її пасинок Василь Горіхів, 40 років, жив окремо від неї зі своєю сім'єю.

У Жанни Дрожкіної, дружини Олега, 45 років, яка важко пережила загибель чоловіка, трапився інсульт. Вона померла через два місяці після смерті чоловіка, так і не прийнявши спадщини.

Син Олега і Жанни Микола, 27 років, повернувшись із закордонного відрядження, під враженням подій, що трапилися, потрапив в автомобільну аварію і помер, також не прийнявши спадщини. У Миколи залишилася дружина і двоє синів.

Визначте, хто і в яких частках успадкує майно Олега Дрожкіна? Чи успадкує Василь Орехов частку спадщини Олега Дрожкіна? Хто і в яких частках повинен бути покликаний до спадкоємства після смерті Жанни Дрожкіної? Чи будуть дружина і діти Миколи Дрожкіна закликані до спадкоємства після смерті Олега і Жанни Дрожкіних?

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:
  - «Правові засади оформлення спадщини»;
  - «Проблематика оформлення спадщини у зв'язку з проведенням АТО»;
  - «Особливості оформлення спадщини в органах місцевого самоврядування»;
  - «Видача свідоцтва про право на спадщину малолітнім та неповнолітнім особам»;
  - «Особливості видачі свідоцтва про право на спадщину іноземцям та особам без громадянства».
2. Складіть схему етапів формування спадкової справи.
3. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років та відтворіть результати у вигляді графічного зображення:
  - яку частку серед усіх цивільних справ щодо спадкування становлять справи про скасування свідоцтва про право на спадщину;
  - складіть перелік підстав, через які підлягають скасуванню свідоцтва про право на спадщину?
4. Проаналізуйте норми спадкового законодавства країн ЄС щодо процедури оформлення спадщини. Законодавство яких країн у цьому питанні найбільш подібне до національного законодавства? Який досвід правового регулювання може бути корисний для врегулювання національних спадкових правовідносин?
5. Складіть схему-порівняння процедурних аспектів видачі свідоцтва про право на спадщину (іншого такого ж типу документа) за національним законодавством та законодавством Німеччини.
6. Проаналізуйте описову частину судового рішення. Яке рішення має прийняти суд? Якими нормами законодавства мотивуватиме своє рішення?

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

25 липня 2017 року

Цюрупинський районний суд Херсонської області в складі:
головуючого судді Бойко В. П.

при секретарі Сорока М. С.

за участю позивача ОСОБА_1,

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в м. Олешки цивільну справу за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_3, третя особа Перша Херсонська державна нотаріальна контора про внесення змін до свідоцтва про право на спадщину,

ВСТАНОВИВ:

Позивач ОСОБА_2 звернувся до суду з позовом до ОСОБА_3 про внесення змін до свідоцтва про право на спадщину.

Позивач у судовому засіданні позовні вимоги підтримав та суду пояснив, 31 грудня 2011 року помер ОСОБА_4. Після його смерті відкрилась спадщина, що складається з квартири № 10, яка розташована у буд. 104-б по вул. Карла Маркса (Потьомкінській) у м. Херсон, та житлового будинку № 39-б, розташованого по пров. Молодіжному у м. Херсон. Позивач є рідним дядьком померлого спадкодавця. Рішенням Цюрупинського районного суду Херсонської області № 664/2632/13-ц від 13.11.2013 за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_3, третя особа – Перша Херсонська державна нотаріальна контора, було змінено черговість одержання права на спадщину позивача з третьої черги на другу. Позивач та відповідач є спадкоємцями однієї черги, тобто мають право на спадкування у рівних частках. Під час звернення до нотаріальної контори із заявою про видачу свідоцтва про право на спадщину за законом після померлого ОСОБА_4 позивач дізнався, що до набрання чинності рішення суду про зміну черговості спадкування нотаріусом було видано свідоцтво про право на спадщину відповідачу ОСОБА_3, що є дідом померлого спадкодавця. Вважає, що факт отримання відповідачем свідоцтва про право на спадщину на вищевказані об'єкти нерухомого майна в цілому з розміром частки 1/1 порушує право на спадщину позивача і до свідоцтва про право на спадщину

відповідача мають бути внесені зміни з урахуванням належності позивачу права на частку в цьому спадковому майні. З цих підстав просить суд позовні вимоги задовольнити.

Представник третьої особи (Перша Херсонська державна нотаріальна контора) в судове засідання не з'явився, просив справу розглядати за його відсутності, про що надав відповідну заяву.

Відповідач в судове засідання не з'явився, був повідомлений належно, судові повістки отримав особисто, про що свідчать поштові розписки.

Відповідно до ч. 4 ст. 169 ЦПК України суд розглядає справу у відсутності відповідача, відповідно до ст. 224 ЦПК України суд ухвалює провести заочний розгляд справи на підставі наявних у справі доказів, проти чого представник позивача не заперечує.

Словник юридичних термінів

Насцітурус – спадкоємець, зачатий за життя спадкодавця і народжений після відкриття спадщини, тобто який народився після смерті спадкодавця.

Свідоцтво про право на спадщину – це процесуальний нотаріальний акт, який засвідчує перехід права власності на майно спадкодавця до спадкоємців.

Висхідна і низхідна лінії спадкоємства – висхідна лінія – від нащадків до предків, низхідна – від предків до нащадків.

Обов'язкова частка у спадщині. Неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (ч. 1 ст. 1241 ЦК України). Право вимагати обов'язкову частку у вказаних осіб виникає у тому разі, якщо стосовно якоїсь з них порушено її право на спадкування: особа не зазначена у заповіті взагалі, заповідана їй частка менша від обов'язкової.

Коморієнти – особи, які мали право успадковувати один після одного, але померли в один і той самий день.

Список рекомендованих джерел

1. Алексєєв С. С. Здійснення суб'єктивних цивільних прав: нотаріальний аспект. *Цивільне право і процес*. 2020. С.44.
2. Бондарєва Марія. Про потенційні права спадкоємця на спадщину. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 5–9.
3. Воронцова К. О. Спадкування прав інтелектуальної власності в сфері охорони здоров'я. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 228–232.
4. Кухарєв О. Є. Спадкове право України. Київ: Алерта, 2020. 362 с.
5. Мацєгорін А. О. Захист права на спадкування на території проведення антитерористичної операції. *Україна і світ: діалог мов та культур*. 2017. 758 с.
6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвал. Рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при М-ві юстиції України 29.01.2009. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09> (дата звернення: 18.02.2020).
7. Мілевська А. О., Петричук М. В. Проблематика включення віртуальних об'єктів до складу спадщини. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. №. 2. С. 31–38.
8. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 25.02.2020).
9. Синдецька А. В. Проблемні аспекти спадкування прав на винаходи: аналіз теорії та практики. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 232–236.
10. Спадкове право в Україні: навч. посібник / за заг. ред. проф. Р. Б. Шишки. К.: Ліра-К, 2016. 216 с.
11. Спадкове право: коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк; за заг. внутр. О. В. Дзери. 3-те

видання, перероблене і доповнене. К.: ОВК, 2017. 282 с.

12. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, доц. О. В. Нестерцова-Собакаръ. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 164 с.

13. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова. 2-ге вид., доповн. і переробл. Т. 2. К.: Алерта, 2019. 346 с.

14. Череватенко І. М. *Нотаріальне провадження щодо посвідчення безспірних прав: монографія*. Право, 2017.

ТЕМА 12

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР

План

- 12.1. Поняття та правова природа спадкового договору.
- 12.2. Сторони спадкового договору.
- 12.3. Форма спадкового договору.
- 12.4. Зміст спадкового договору.
- 12.5. Забезпечення виконання спадкового договору.
- 12.6. Припинення спадкового договору.

Питання для самоконтролю

1. Розірвання спадкового договору.
2. Проаналізуйте правову природу спадкового договору, передбаченого законодавством деяких європейських країн (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Угорщина).
3. Умови спадкового договору.
4. Виконання спадкового договору.
5. Відповідальність за порушення зобов'язань за спадковим договором.
6. Наслідки припинення спадкового договору.

Тести

1. Спадковий договір – це:

а) договір, за яким одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження, покладені на неї іншою стороною (відчужувачем), а до набувача переходить право власності на майно відчужувача після його смерті;

б) договір, за яким одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно;

в) договір, за яким одна сторона (дарувальник) дарує другій стороні (набувачеві) право користування та розпорядження своїм рухомим або нерухомим майном у випадку власної смерті.

2. Формою спадкового договору є:

- а) письмова форма і державна реєстрація;
- б) письмова форма і нотаріальне посвідчення;
- в) письмова форма;
- г) письмова форма, нотаріальне посвідчення і державна реєстрація.

3. Ознаками спадкового договору є:

- а) односторонність, консенсуальність, алеаторність;
- б) двосторонність, реальність;
- в) консенсуальність, двосторонність, алеаторність;
- г) двосторонність, безоплатність, реальність.

4. Сторонами спадкового договору є:

- а) набувач і відчужувач;
- б) повірений і довіритель;
- в) зберігач і поклажодавець;
- г) дарувальник і обдарований.

5. Обов'язком набувача у спадковому договорі є:

- а) зобов'язання вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини;
- б) зобов'язання вчинити певну дію майнового або немайнового характеру після відкриття спадщини;
- в) зобов'язання вчинити певну дію майнового характеру після відкриття спадщини;
- г) зобов'язання вчинити певну дію немайнового характеру до відкриття спадщини; зобов'язання вчинити певні дії до відкриття спадщини

6. Розірвати спадковий договір сторони можуть:

- а) самостійно;
- б) за спільною згодою сторін;
- в) у судовому порядку на вимогу відчужувача або набувача.

7. Предметом спадкового договору є:

- а) рухоме майно;
- б) нерухоме майно;
- в) споживча річ;
- г) рухоме майно; нерухоме майно.

8. Відчужувачем за спадковим договором може бути:

- а) юридична та фізична особа;
- б) будь-яка юридична особа;
- в) будь-яка фізична особа.

9. Набувачем за спадковим договором може бути:

- а) будь-яка фізична особа;
- б) будь-яка юридична особа;
- в) тільки фізична особа
- г) тільки юридична особа

10. На майно, визначене у спадковому договорі, нотаріус, який посвідчив цей договір:

- а) накладає штраф;
- б) накладає заборону відчуження;
- в) знімає заборону відчуження.

Практичні завдання

1. Складіть проєкт спадкового договору.
2. Складіть проєкт позовної заяви про розірвання спадкового договору.
3. Складіть перелік документів, що необхідні для посвідчення спадкового договору.
4. Складіть порівняльну таблицю договору довічного утримання та спадкового договору.
5. Проаналізуйте звернення громадян та надайте відповідь:
  - 5.1. Я із сільської місцевості. Нас в сім'ї п'ятеро. Всі живуть окремо. Я все життя жила з мамою. Мама померла 18 років тому. Заповіт залишила на старшу сестру. Я і мої діти приписані в

маминому будинку, де і проживаємо. За ці 18 років ніхто документи не переробляв і не претендував на спадщину. Всі комунальні послуги оформлені на мене і постійно оплачую їх я. А тепер сестра, на якій заповіт, хоче все на себе переоформлять. *Я б хотіла дізнатися, які права є у мене? У мене дитина 9 років. Куди мені звертатися в першу чергу?*

5.2. Померла бабуса, я знаю, що внесений у заповіт, я її онук. Але якщо у мене немає довідки про смерть і, наприклад, рідня відмовиться надати мені будь-які документи. *Які кроки зробити спочатку, щоб після закінчення 6 місяців не втратити право власності на частину квартири?*

5.3. 1993 року ми з чоловіком отримали ділянку під забудову. 2004 переписали її на сина і почали будівництво будинку, будівництво проводили і фінансували ми – батьки, будинок на сьогодні незавершений. Син одружився 1996 року, у шлюбі є дочка. 2018 син захворів, за сином доглядали ми, дружина, дізнавшись про хворобу, подала на розлучення і поділ майна, розлучилась. Поділу майна не було, бо 2019 року син помирає. *Чи маємо ми, батьки, право на будинок і на яку частку?*

5.4. У мене помер тато і мама є власником будинку. В тому будинку прописана я. Інші дві сестри у своїх чоловіків. Одна із сестер нині проживає із чоловіком та дітьми біля мами. Вони хочуть, щоб мама подарувала їм будинок. Я сьогодні проживаю за кордоном. *Чи маю я право на спадщину, тому що у мене немає іншого місця, куди прописатися?*

5.5. У мене був чоловік, який помер 2 роки тому, його матір померла 4 місяці тому, у неї була хата (у неї 3 сини, один із них мій чоловік, який був там єдиний прописаний з матір'ю), у чоловіка є син від першої жінки. *Чи можу я, або його син претендувати на частку майна?*

5.6. 2003 року загинув мій батько та бабуса, з якими ми проживали в однокімнатній приватизованій квартирі. Четвертою особою, яка з нами мешкала, була моя мати. Через власну необізнаність та життєві обставини ми з матір'ю (вдова загиблого та дочка загиблої) не подали заяви про прийняття у спадок приватизованих померлими часток квартири. Коли схаменулись,

то з'ясувалося, що терміни давно пройшли і коштує це дорого. Чула, що недавно прийнято закон, згідно з нормами якого через суд можна поновити терміни і це безкоштовно. *Поясніть, будь ласка, куди нам звертатись і скільки це коштуватиме включно з судовими витратами та іншими платежами.*

5.7. Я проживаю з сім'єю (дружина, донька – усі приписані) у сільській місцевості в батьківській хаті все своє життя. Батьки померли 3 роки (батько) та 2 роки (мати) тому, заповіту немає, батько й досі є власником. У мене є старша сестра, яка не приписана тут. За тяжко хворими батьками вона не доглядала, це робили ми з дружиною, поховання – також за свій кошт. Але вона сказала, що також є спадкоємицею і буде вимагати свою частку при оформленні спадщини. *Чи має вона право на власність? Якщо так, то яка її частка?*

5.8. Помер батько двох дітей. Був зареєстрований разом із сином у житловому будинку за однією адресою, а дружина із дочкою при купівлі будинку зробила перереєстрацію за іншою адресою. Сім'я проживала у шлюбі і фактично всі разом проживали за новою адресою (тільки батько і син без реєстрації). Стався нещасний випадок і батько помер. Сільська рада у довідці, що видається у зв'язку з оформленням спадкових прав, вказала, що разом з померлим проживав син (згідно з пропискою), а дочка і дружина за іншою адресою. *Чи правильно видана довідка, діти неповнолітні (17 років і 8 років)?*

6. Виконайте завдання:

6.1. Громадянином Ігорем Степановим було зроблено заповіт на квартиру на користь брата. На момент смерті Ігоря Степанова у нього було троє дітей (дорослий син, син – інвалід 1 групи і дочка 53-х років, яка до моменту відкриття спадщини вийшла на пенсію за пільговими умовами), а також онук, мати якого, що доводилася дочкою спадкодавцеві, померла до відкриття спадщини. Утриманцем спадкодавця онук не був. Усі спадкоємці претендують на спадщину.

Незаповіданим у Ігоря Степанова залишилося майно на суму 200 тис. грн.

Оцінка заповіданої квартири становила 1 млн 400 тис. грн.

Хто і на яку частку спадщини може претендувати?

6.2. Ярослав Ночкін за півроку до своєї загибелі оформив заповіт на садовий будинок із земельною ділянкою розміром 0,12 га на користь своєї багатодітної сестри Юлії Фесенко. Вартість заповіданого майна становить 300 тис. 149 грн. Незаповіданими у Ярослава Ночкіна залишилися: двокімнатна квартира вартістю 2 млн грн, автомобіль вартістю 300 тис. грн і грошовий внесок у сумі 100 тис. грн.

Після відкриття спадщини заяви про прийняття спадщини загиблого Ярослава Ночкіна нотаріусу подали:

– його дочка Варвара Ночкіна, 40 років, інвалід II групи за станом здоров'я;

– його син Валерій Ночкін, 50 років, звільнений у запас зі Збройних сил на пенсію за вислугою років;

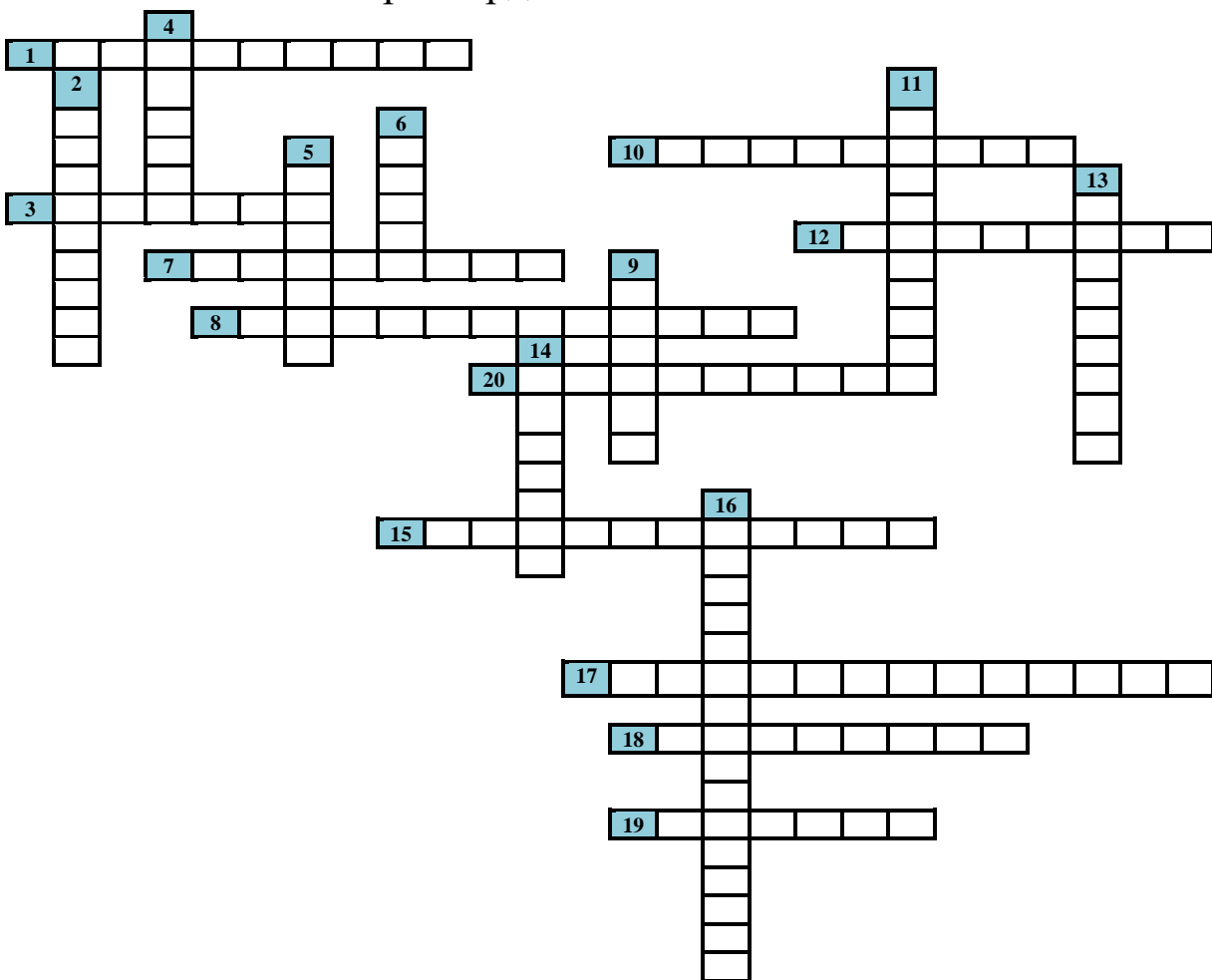
– його онук Микита Сирих, 5 років, син його дочки, яка померла за рік до відкриття спадщини, не перебував на утриманні померлого.

Хто із спадкоємців Ярослава Ночкіна має право на обов'язкову частку в спадщині? Визначте розмір обов'язкової частки.

6.3. Під час усиновлення Саші Глібова (3 роки) на прохання кровної бабусі хлопчика Галини Глібової були збережені особисті немайнові та майнові права і обов'язки усиновленої стосовно родичів батька Саші Глібова, померлого в автомобільній катастрофі. Дитина була усиновлена подружжям Артюшиних. 2005 померла бабуся Саші – Галина Глібова. У неї залишився власний цегляний будинок, що складається з трьох кімнат і кухні. Заповіт вона не залишила. До цього часу Сашкові виповнилося 13 років. До нотаріуса із заявами про прийняття спадщини Галини Глібової звернулися її родичі: племінниця Вероніка, брат Тимофій і від імені Саші – його усиновителька – Олександра Артюшина, яка довела нотаріусу, що Саша є кровним онуком загиблої і має право на частку її спадщини. *Чи має право суд зберегти родинні стосунки Саші Глібова з родичами померлого батька? Хто з осіб, які подали нотаріусу заяви про прийняття спадщини, повинен бути закликаний до спадкування майна Галини Глібової?*

Творчі завдання

1. Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:
  - «Виконання спадкового договору: нотаріальна та судова практика»;
  - «Спадковий договір як інститут спадкового права України»;
  - «Проблемні питання забезпечення виконання спадкового договору»;
  - «Дискусійні питання правової природи спадкового договору»;
  - «Корпоративні права як предмет спадкового договору».
2. Розв'яжіть кросворд:

Запитання

1. Особа, яка має право посвідчити заповіт особи та перебуває під час плавання на морському, річковому судні, що ходить під прапором України.
2. Умова, визначена у заповіті, що суперечить закону або моральним засадам суспільства.

3. Малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова_____).

4. Особа, яка склала секретний заповіт, подає його в заклеєному конверті нотаріусові. На конверті має бути _____ заповідача.

5. Особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті.

6. Заповідач може обумовити виникнення права на спадкування в особи, яка призначена у заповіті, наявністю певної _____ як пов'язаної, так і не пов'язаної з її поведінкою.

7. Право на заповіт здійснюється _____.

8. Право на заповіт має фізична особа з повною цивільною _____.

9. Заповідач має право зробити у заповіті заповідальний _____.

10. Форма заповіту.

11. Посадова особа, яка має право посвідчувати заповіт.

12. Процесуальний документ нотаріуса, що складається на підставі оголошення секретного заповіту.

13. Одне з прав заповідача щодо укладеного заповіту.

14. Особи, які можуть бути присутніми при посвідченні заповіту.

15. Перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

16. Особа, яка має право на заповідальний відказ.

17. Недійсність окремого _____, що міститься у заповіті, не має наслідком недійсності іншої його частини.

18. Вид позбавлення права на спадщину.

19. Вид позбавлення права на спадщину.

20. Вид заповіту.

3. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 5 років та відтворіть результати у вигляді графічного зображення:

– яку частку серед усіх цивільних справ щодо спадкування становить справи про припинення спадкового договору;

– складіть перелік підстав, через які підлягає розірванню спадковий договір.

4. Проаналізуйте норми спадкового законодавства країн ЄС щодо процедури укладання спадкового договору. Законодавство яких країн у цьому питанні найбільш подібне до національного законодавства? Який досвід правового регулювання може бути корисний для врегулювання національних спадкових правовідносин?

5. Складіть схему-порівняння процедурних аспектів укладання спадкового договору (іншого такого типу документа) за національним законодавством та законодавством Німеччини.

6. Проаналізуйте описову частину судового рішення. Яке рішення має ухвалити суд? Якими нормами законодавства мотивуватиме своє рішення?

РІШЕННЯ ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

13.04.18 м. Бердичів

Бердичівський міськрайонний суд Житомирської області у складі

головуючого судді Замеги О. В.

за участю секретаря судового засідання Павлюк-Жук А. В.,

розглянувши в підготовчому судовому засіданні цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання спадкового договору,

ВСТАНОВИВ:

Позивачка звернулась до суду з вказаним позовом, у якому просить розірвати спадковий договір, що укладений 22.12.2015 між нею та ОСОБА_2.

Свої позовні вимоги мотивує тим, що 22.12.2015 між нею та відповідачкою було укладено спадковий договір, який посвідчено приватним нотаріусом Бердичівського міського нотаріального

округу Пашинським О. М. Згідно зі спадковим договором вона зобов'язувалась передати свою квартиру, що розташована за адресою: АДРЕСА_1, після своєї смерті у власність відповідачці. У свою чергу, на відповідачку були покладені обов'язки згідно з спадковим договором. Проте відповідачка свої обов'язки не виконує протягом усього періоду та найближчим часом збирається виїхати за кордон на заробітки, залишивши її зі своїми проблемами наодинці. На неодноразові її звернення про необхідність виконання обов'язків набувача власності за спадковим договором відповідачка не реагує. У зв'язку з невиконанням відповідачкою своїх обов'язків вона, як одинока малозабезпечена особа, продовжує користуватись послугами Бердичівського міського територіального центру соціального обслуговування, від яких мала намір відмовитись, підписуючи спадковий договір. Враховуючи зазначене, просить розірвати спадковий договір.

У судове засідання позивачка не з'явилась, у наданій суду заяві позовні вимоги підтримала повністю, просила їх задовольнити. Справу просила розглянути без її участі.

Відповідачка у судове засідання не з'явилась. У наданій суду заяві просила розглянути справу у її відсутності. Позовні вимоги визнала повністю.

Відповідно до ст. 247 ЦПК України у зв'язку з неявкою сторін у судове засідання розгляд справи технічними засобами не фіксувався.

Суд, дослідивши обставини та матеріали справи, вважає, що позовна заява підлягає/не підлягає задоволенню з таких підстав.

Судом встановлено, 22.12.2015 між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 був укладений спадковий договір, посвідчений приватним нотаріусом Бердичівського міського нотаріального округу Пашинським О.М., зареєстрований у реєстрі № 1837(а.с. 5–6).

У зв'язку з укладеним спадковим договором на квартиру, що розташована за адресою: АДРЕСА_1, накладено заборону на відчуження (а.с. 9, 10).

Згідно з пунктом 6 умов спадкового договору сторони домовились про те, що за життя ОСОБА_1 на ОСОБА_2 покладаються певні обов'язки.

Проте пунктом 11 Спадкового договору передбачено, що у разі невиконання набувачем розпоряджень відчужувача спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу відчужувача (а.с. 5 на звороті).

Свідок ОСОБА_4 у своїх письмових поясненнях від 28.02.2018 зазначила, що вона є соціальним робітником та приходиться до позивачки щонеділі, проте відповідачки жодного разу не бачила. Також зі слів позивачки їй відомо, що відповідачка ніякого забезпечення (одяг, ліки, продукти харчування, гроші) не надає.

Свідок ОСОБА_5 у своїх письмових поясненнях від 28.02.2018 повідомила суду, що з моменту підписання спадкового договору відповідачка свої обов'язки стосовно позивачки не виконувала.

Словник юридичних термінів

Довічне утримання у цивільному праві – самостійний вид зобов'язань, які виникають внаслідок укладення договору про довічне утримання.

Договір довічного утримання (догляду) – цивільно-правовий договір, за яким одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно (ч. 1 ст. 744 ЦК).

Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Спадковий договір – це цивільно-правовий договір, за яким одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача (ч. 1 ст. 1302 ЦК). Укладається у письмовій формі й підлягає нотаріальному посвідченню.

Істотними вважаються умови, які необхідні і достатні для укладення договору.

Список рекомендованих джерел

1. Акімова А. О. Сутність спадкового позову та його значення для класифікації справ щодо спадкування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 39. С. 91–94.

2. Гіжевський В. К., Остролуцький М. В. Спадковий договір: основи теорії. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2019. № 35. С. 51–58.

3. Жолондієвський Л. О., Присяжна О. О. Спадковий договір як різновид цивільно-правових договорів. *Молодий вчений*. 2018. №4 (2). С. 673–676.

4. Красицька Л. В. Розмежування спадкового договору та інших правочинів у цивільному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11 (273). С. 26–30.

5. Кухарев О. Є. Спадкове право України. Київ: Алерта, 2020. 362 с.

6. Обривкіна О. М. Особливості спадкового договору: правовий аспект. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. № 2. С. 39–45.

7. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012. № 296/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 25.02.2021).

8. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 25.02.2021).

9. Сегенюк А. В. Спадковий договір: поняття, характеристика, особливості. *Часопис цивілістики*. 2017. № 25. С. 49–53.

10. Спадкове право в Україні: навч. посібник / за заг. ред. проф. Р. Б. Шишки. К.: Ліра-К, 2016. 216 с.

11. Спадкове право: коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк; за заг. ред. О. В. Дзери. 3-тє видання, перероблене і доповнене. К.: ОВК, 2017. 282 с.

12. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол. авт.; кер. авт. кол., к.ю.н., доц. О. В. Нестерцова-Собакарь. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ., 2017. 164 с.

13. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова. 2-ге вид., доповн. і переробл. Т. 2. К.: Алерта, 2019. 346 с.

14. Цивільне право України: підручник: у 2-х ч. / за ред. проф. Р. Б. Шишки (кер. авт. кол.). Ч. 2. Особлива. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Ліра-К, 2018. 996 с.

ПРИМІРНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Становлення спадкового права.
2. Тестаментоздатність та її види.
3. Теоретичні підходи до інституту спадкування.
4. Поняття спадщини та її зміст.
5. Поняття спадкового права та його місце у системі права.
6. Предмет спадкового права.
7. Поняття та види спадкових правовідносин.
8. Універсальне правонаступництво у спадковому праві.
9. Сингулярне правонаступництво у спадковому праві.
10. Види спадкування та їхній зміст.
11. Права, які не входять до змісту спадщини.
12. Учасники спадкових правовідносин.
13. Негідні спадкоємці (усунення від спадщини).
14. Спадкування за заповітом і підстави його виникнення.
15. Спадкування власності до першої кодифікації цивільного права.
16. Спадкування власності за ЦК УРСР 1922 р.
17. Результати дискусії про розвиток спадкового права 40-х років ХХ століття.
18. Реформа спадкування за Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про спадкування за законом і заповітом».
19. Спадкове право за ЦК УРСР 1963 р.
20. Новели Книги VI ЦК України.
21. Спадкоємці та їхнє правове становище.
22. Інформаційне забезпечення прав спадкоємців.
23. Право на спадкування та його зміст.
24. Місце відкриття заповіту.
25. Час відкриття спадщини.
26. Спадкування права на земельну ділянку.
27. Спадкування частки у праві спільної власності.
28. Спадкування права на вклад у банку (іншій фінансовій установі).

29. Спадкування права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплати неустойки.

30. Спадкування прав та обов'язків за договором оренди житла із правом викупу.

31. Поняття та правова природа заповіту.

32. Ознаки та форма заповіту.

33. Порядок складання заповіту.

34. Форма заповіту.

35. Заповіти, які прирівнюються до нотаріально посвідчених.

36. Порядок посвідчення заповітів нотаріусом.

37. Дії нотаріуса під час посвідчення заповіту.

38. Види заповіту.

39. Зміст заповіту.

40. Право на заповіт.

41. Секретний заповіт.

42. Спільний заповіт подружжя.

43. Право заповідача на призначення спадкоємців.

44. Заповідальні легати та їхні види.

45. Заповідальний відказ та його предмет.

46. Право на обов'язкову частку у спадщині.

47. Заповідальне розпорядження.

48. Підпризначення спадкоємця.

49. Заповідальна субституція (заповідальний сервітут).

50. Заповіт з умовою.

51. Оголошення нотаріусом секретного заповіту.

52. Посвідчення заповіту при свідках, рукоприкладчик.

53. Право на скасування та зміну заповіту.

54. Тлумачення заповіту.

55. Недійсність заповіту.

56. Спадкування за законом.

57. Черговість спадкування за законом.

58. Зміна черговості під час спадкування за законом.

59. Черги спадкування за законом.

60. Спадкування за правом представлення.

61. Спадкування за спадковою трансмісією.

62. Розмір частки зі спадщини спадкоємців за законом.
63. Прийняття спадщини. Строки для прийняття спадщини.
64. Способи прийняття спадщини.
65. Право на відмову від прийняття спадщини.
66. Правові наслідки відмови від спадщини.
67. Управління спадковим майном.
68. Відумерлість спадщини.
69. Поділ спадщини між спадкоємцями.
70. Переважне право на спадкування.
71. Задоволення вимог кредиторів при спадкуванні.
72. Охорона спадкового майна.
73. Виконання заповіту.
74. Виконавці заповітів та їхні види.
75. Повноваження виконавця заповіту.
76. Контроль за виконанням заповіту.
77. Чинність повноважень виконавця заповіту.
78. Оформлення права на спадщину.
79. Свідоцтво на спадщину та порядок його оформлення.
80. Строк видачі свідоцтва про право на спадщину.
81. Державна реєстрація права на спадщину.
82. Визнання свідоцтва про спадщину недійсним.
83. Спадковий договір та його характеристика і правова природа.
84. Зміст спадкового договору.
85. Спадковий договір за участю подружжя.
86. Забезпечення виконання спадкового договору.
87. Розірвання спадкового договору.
88. Правове становище сторін за спадковим договором.
89. Спадкування спадщини, яка відкрилась за кордоном.
90. Прийняття спадщини, яка відкрилась за кордоном.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний

1. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвал. Рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при М-ві юстиції України 29.01.2009. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/-n0001323-09> (дата звернення: 18.02.2021).

2. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол. авт.; кер. авт. кол., к.ю.н., доц. О. В. Нестерцова-Собакарь. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 164 с.

3. Спадкове право в Україні: навч. посібники / за заг. ред. проф. Р. Б. Шишки. К.: Ліра-К, 2016. 216 с.

4. Спадкове право: коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк; за заг. ред. О. В. Дзери. 3-тє видання, перероблене і доповнене. К.: ОВК, 2017. 282 с.

5. Кухарєв О. Є. Спадкове право України. Київ: Алерта, 2020. 362 с.

6. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2-х т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Курилїна, М. В. Іванова. 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 2. К.: Алерта, 2019. 346 с.

7. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 25.02.2021).

8. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 25.02.2021).

9. Цивільне право України: підручник: у 2-х ч. / за ред. проф. Р. Б. Шишки (кер. авт. кол.). Ч. 2. Особлива. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Ліра-К, 2018. 996 с.

Допоміжний

1. Юнін О. С. Проблемні питання визначення та застосування строків прийняття спадщини. *Матеріали регіонального круглого столу* (ДДУВС, 26.04.2019). 2019. С. 9–11.

2. Зінкевич Ю. Є. Відмова спадкоємця від права на прийняття спадщини: практичні питання. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 35. С. 35–40.

3. Ковальчук А. М. До питання про прийняття спадщини за правом на обов'язкову частку у спадщині. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 64–71.

4. Ковальчук А. М. Проблеми здійснення права на обов'язкову частку у спадщині. *Наукові записки*. Серія: Право. 2019. Випуск 7. Спецвипуск. С. 15–20.

5. Заїка Ю. Договір на управління спадщиною. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 29–34.

6. Якимчук С. Розмір обов'язкової частки у спадщині. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 141–147.

7. Фомічова Н. Спадкування за правом представлення як особливий порядок закликання до спадщини спадкоємців за законом. *Юридичний вісник*. 2019. № 2. С. 77–82.

8. Кройтор В. А., Кухарев О. Є., Резніченко С. В., Гетманцев О. В. Економічні аспекти спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі). *Financial and credit activity-problems of theory and practice*. 2019. Vol. 30, Issue 30. P. 16–25.

9. Акімова А. О. Сутність спадкового позову та його значення для класифікації справ щодо спадкування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 39. С. 91–94.

10. Мілевська А. О., Петричук М. В. Проблематика включення віртуальних об'єктів до складу спадщини. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. № 2. С. 31–38.

11. Мілевська А. О. Момент виникнення правоздатності: проблемні аспекти визначення. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 93–98.

12. Мілевська А. О. Проблематика встановлення особи в нотаріальній практиці. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2017. № 3–4. С. 60–66.

13. Мілевська А. О. Проблематика здійснення права на заповіт за надзвичайних обставин. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. № 1. С. 21–29.

14. Мілевський О., Мілевська А. Інститут емансипації за римським та сучасним цивільним правом. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 57–62.

15. Печений О. П. До питання про природу прийняття спадщини та визначення місця її відкриття. МЕН. 2017. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/do-pitannya-pro-prirodu-priynyattya-spadshhini-ta-viznachennya-mistsya-yiyi-vidkrittya/>(дата звернення: 22.02.2021).

Інформаційні ресурси інтернет

1. WikiLegalAid – довідково-інформаційна платформа правових консультацій. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/>

2. Спільнота юристів України, кодекси та зразки договорів. URL: <https://urist-ua.net/>

3. Український портал практики Європейського суду з прав людини. URL: <http://eurocourt.in.ua/>

4. Судебно-юридическая газета. URL: <https://sud.ua/ru/news/-sudebnaya-praktika>

5. Постанова Верховного Суду від 21 березня 2018 року у справі № 161/11682/15-ц (№ 61-3563св18) (спадкування заборгованості за аліментами). URL: <https://supreme.court.gov.ua/>

6. Ухвала Верховного Суду України від 13 січня 2016 року по справі № 6-33ц16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/-55159695>

7. Постанова Верховного Суду від 18 вересня 2019 року у справі № 640/6274/16-ц (№ 61-25487св18) (зобов'язання за попередніми договорами купівлі-продажу та договором позики входять до складу спадщини). URL: <https://supreme.court.gov.ua/>

8. Постанова Верховного Суду від 4 квітня 2018 року у справі № 233/6868/15-ц (№ 61-5921св18) (усунення від права на спадкування). URL: <https://supreme.court.gov.ua/>

9. Постанова Верховного Суду від 13 грудня 2018 року у справі № 459/295/16-ц (№ 61-19401св18) (визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини). URL: <https://supreme.court.gov.ua/>

10. Постанова Верховного Суду від 30 травня 2018 року у справі № 483/597/16-ц (№ 61-5184св18) (зменшення обов'язкової частки у спадщині). URL: <https://supreme.court.gov.ua/>

11. Постанова Першої судової палати КЦС Верховного Суду від 25 квітня 2018 року у справі № 645/3265/13-ц (№61-5552свп18) (способи захисту прав кредитора). URL: <https://supreme.court.gov.ua/>

Навчальне видання

СЕРІЯ «НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ УДФСУ»

Альона Олександрівна Мілевська,
Наталія Валеріївна Лаговська

СПАДКОВЕ ПРАВО

Практикум

Відповідальний за випуск
Відповідальний редактор
Редактор

*Д. Ф. Салахова
І. Є. Врублевська
О. В. Данильчик*

Форматування та
комп'ютерна верстка

Н. М. Шамардак

Здано до друку 09.08.2021. Формат 60×84/16
Папір офсетний № 1. Гарнітура “Times New Roman”
Друк. арк. 9.2
Наклад 300 прим. Замовлення № 974

*Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська обл., Україна*

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016*

У СЕРІЇ «НА ДОПОМОГУ СТУДЕНТУ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2016

- «Методичні основи спеціальної фізичної та технічної підготовки студентів за розділом «Легка атлетика»
- «Самостійна робота студента як одна з форм впливу на функціональну, фізичну та психологічну підготовленість»
- «Організація роботи командира механізованого взводу»
  - «5.45-мм автомати Калашникова (АК-74, АКС-74, АК-74Н, АКС-74Н) та 5.45-мм ручні кулемети Калашникова (РПК-74, РПКС-74, РПК-74Н, РПКС-74Н)»
  - «Гранатомет підствольний ГП-25»
  - «Ручні гранати»
  - «Кулемети Калашникова – 7.62, ПК, УЖМ, ПКТ»
  - «Ручний протитанковий гранатомет РПГ-7»
  - «9-мм пістолет Макарова (ПМ)»

2017

- «Вища та прикладна математика»
- «Цивільний захист»
- «Програмування мовою JAVA : практикум»
- «Інформаційні системи і технології в юридичній практиці»
- «Дослідження операцій : практикум»
- «Чисельні методи»
- «English for Students of Finance»
- «Основи військової розвідки»

2018

- «CASE-технології. Міждисциплінарне інформаційне моделювання»
  - «Економічна інформатика: практикум»
  - «Економічна теорія (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка). Політекономія»
  - «Економічна теорія (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка). Мікроекономіка»
  - «Економічна теорія (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка). Макроекономіка»
  - «Охорона праці»
  - «Економіка і організація діяльності об'єднань підприємств»
  - «Основи християнської культури»
  - «Економіка підприємства»
  - «Фізика»
  - «Трудове право України»
-

2019

- «Основи тактичної медицини»
- «Аудит»
- «Збірник задач. Вища та прикладна математика»
- «Міжнародні розрахунки та валютні операції»
- «Підготовка озброєння механізованого взводу до бойового застосування»
- «Контролінг в управлінні підприємством»
- «Актуальні питання судової експертизи (у питаннях і відповідях)»
- «Інноваційний менеджмент»
- «Організація навчальних занять з фізичного виховання за методом колового тренування»
- «Теорія судових доказів (у таблицях і схемах)»
- «Статистика»
- «Фінансовий менеджмент проектів і програм»
- «Ручний протитанковий гранатомет РПГ-7 (РПГ-7Д)»
- «Організація роботи командира механізованого відділення»
- «Психологія управління»
- «Deutsch und Wirtschaft»
- «Основи тактичної підготовки працівників правоохоронних органів»
- «Основи кінології»
- «Моделювання систем»
- «UML. Уніфікована мова моделювання інформаційних систем»
- «Історія держави і права України»
- «Економічна теорія»

2020

- «Менеджмент»
- «Бізнес-аналітика та моделювання»
- «Безпека життєдіяльності»
- «Статистичний аналіз даних»
- «Хімія»
- «Мікробіологія»
- «Медичне право»
- «Бухгалтерський облік в управлінні підприємством»
- «Загальна психологія»
- «Хортинг у закладах вищої освіти»
- «Організація бухгалтерського обліку»
- «Організація охорони державної таємниці в Україні»
- «Цивільне право України (особлива частина)»
- «Цивільний процес України»
- «Оздоровчий туризм»
- «English Grammar for Philology Students»
- «Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності»
- «Конкурентна розвідка»
- «Теорія та методика бойового хортингу»
- «Фітнес-технології фізичного виховання у закладах вищої освіти»

2021

- «Теоретичні основи товарознавства»
  - «Психологія особистості»
  - «Спадкове право»
-